

Tutui Makasososak Mulai numa Manetualain nakadadadik lalai no dae-inak

Manetualain nakadadadik lalai, dae-inak no basa oe-isin nara lala'en

¹ Makasososan Manetualain nakadadadik lalai no dae-inak.

² Lelek naa, dae-inak bei ta dadi, ma basabasan bei rungu-rangga. Bei hambu kada oe, ma makiu-makahatuk tatana nalan. Manetualain Dula-dalen laa-laa neu-mai nai oe naa bafon lain.*

³ Basa boe ma Manetualain kokolak nae, "Muste hambu manggaledok." Kokolak basa nae talo naa, boe ma manggaledok dadi. ⁴ Ana metenita manggaledok naa, boe ma dalen nama-hoko, nahuu hata fo Ana nakadadadi nalak naa, memak neulauk. De Ana tada fe'e manggaledok numa makiuk mai fo esa-esak no fai heli-helin.

⁵ Ana foi manggaledok naa nade, 'leledok', ma makiuk naa, 'le'odaek'. Naa, fai kaesan.

⁶⁻⁷ Basa boe ma Manetualain kokolak seluk bali nae, "Dadi mamana rouk, fo tada fe'e oe. Huu naa de hambu oe nai tadak lain, ma hambu oe nai tadak dae." Kokolak basa nae talo naa, boe ma oe naa tada ba'en neu dua. ⁸ De Ana foi mamana rouk manai tadak lain naa nade, 'lalai'. Naa, fai kaduan.

---

* **1:2** Dede'a Ibrani nai ia, sosoandandaan bisa mata-matak leo 'Manetualain Dula-dalen', do, 'anin numa Manetualain mai', do, 'koasa numa Manetualain mai.'

⁹ Basa boe ma Manetualain kokolak seluk bali nae, “Oe manai tadak dae naa muste nakabubua neu mamananak esa, mita fo hambu dae madak.” Kokolak basa talo naa, boe ma dae madak dadi.

¹⁰ De dae madak naa Ana foin nade, ‘mada lai’; ma oe mana makabubuak naa, Ana foin nade ‘tasi’. Ana mete-nita basa naar, boe ma dalen namahoko, nahuu hata fo Ana nakadadadi nalak naa, memak neulauk.

¹¹ Boe ma Manetualain kokolak seluk bali nae, “Mada lai muste mori sele-tandek. Muste hambu sele-tandek mana maboak, kade'ek, ma mana madoo momodok. Mita fo sele-tandek esa-esak nabuna-boa tungga mata-aon.” Kokolak basa talo naa, boe ma basa sele-tandek dadi.

¹² Nai mada lai, basa sele-tandek kara rabuna-boa tungga esa-esak mata-aon. Ana mete-nita basa naar, boe ma dalen namahoko, nahuu hata fo Ana nakadadadi nalak naa, memak neulauk.

¹³ Naa, fai katelun.

¹⁴⁻¹⁵ Basa boe ma Manetualain kokolak seluk bali nae, “Nai tadak lain naa, muste hambu puas manggaledok mata-matak fo tao manggaledo dae-inak ia. Muste hambu mana tao manggaledo fai leledok, ma muste hambu laen mana tao manggaledo fai le'odaek. Basa sara dadi reu tanda, mita fo bisa reke fai, teuk, ledo-fair bula lalalin.” Kokolak basa talo naa, boe ma basa puas manggaledok kara dadi.

¹⁶ Ana nakadadadik puas manggaledok mo'ok matak dua. Mana mo'on lenak, nasa'a nai fai leledok; kadi'ik nasa'a nai fai le'odaek. Ana oo nakadadadik nduuk kara boe.

¹⁷ Ma Ana koladu puas sara raa reu lalai, fo ara rasa'a tao manggaledo dae-inak.

¹⁸ Boe ma ara tao manggaledo fai leledok, ma manggaledo fai le'odaek. No dalak

naa, ara tada ba'e manggaledok numa makiuk mai. Ana mete-nita basa naar, boe ma dalen namahoko, nahuu hata fo Ana nakadadadi nalak naa, memak neulauk. ¹⁹ Naa, fai kahaan.

²⁰ Basa boe ma Manetualain kokolak seluk bali nae, "Muste hambu banda mata-matak kara, leo rai oe dale. Ma muste hambu mbuik mata-matak kara, lambu rai dae-inak lain." ²¹ Boe ma Ana nakadadadik basa i'ak mata-matak kara ro banda mo'ok mana leo nai oe dale. Ana oo nakadadadik basa mbuik mata-matak kara, lambu rai lalai boe. Ana mete-nita basa naar, boe ma dalen namahoko, nahuu hata fo Ana nakadadadi nalak naa, memak neulauk. ²² Basa boe ma Ana kokolak fee baba'e-babatik neu basa bandar raa lala'en nae, "I'ak kara muste tamba ramano'u, fo rasofe basa oer rai bee a mesan. Ma mbuik kara oo muste tamba ramano'u boe."

²³ Naa, fai kaliman.

²⁴⁻²⁵ Basa boe ma Manetualain kokolak seluk bali nae, "Muste hambu banda mata-matak kara, leo rai mada lai. Ndia banda neni nekeboik, banda fuir, ma banda mana manodo-manamak nai daer, esa-esak no mata-aon." Kokolak basa talo naa, boe ma basa bandar dadi. Ana mete-nita basa naar, boe ma dalen namahoko, nahuu hata fo Ana nakadadadi nalak naa, memak neulauk.

²⁶ Basa boe ma Manetualain kokolak seluk bali nae, "Mai fo Ita adu hatahori dae-bafok tungga Ita mata-aon. Mita fo ara lopo-linu ma kiu-lolo basa i'ak kara marai tasi dale, basa mbuik kara marai lalai, basa banda neni nekeboik kara, ma basa banda laen nara mana leo rai dae-inak."✧

²⁷ De Ana adu hatahori dae-bafok tungga Ndia mata-aon. Ana adu sara, touk ma inak. ²⁸ Boe ma

---

✧ 1:26 Kolose 1:16

Ana kokolak fee baba'e-babatic neu sara nae, "Ei muste bonggi tamba mamano'u, fo tao masofe ma faduli dae-bafok ia. Au oo fee haak neu ei fo faduli i'ak kara, mbuik kara, ma basa bandar marai mada lai boe. ²⁹ Nenene matalolole! Au fee ei nana'ak mata-matak kara rai dae-bafok ia. Ndia: sele-tande kaboak ma kade'ek, ma mana madoo momodok. ³⁰ Au oo fee basa sele-tandek mata-matak kara, fo dadi neu basa banda mata-matak kara nana'an boe. Hambu nana'ak soa-neu banda nekeboik, banda fuir, banda mana manodo-manamak, ma mbuik kara." Kokolak basa talo naa, boe ma basa nana'ak mata-matak kara dadi. ³¹ Ana mete-nita basa naar, boe ma dalen namahoko, nahuu hata fo Ana nakadadadi nalak naa, memak neulaun seli. Naa, fai kaneen.

2

¹ No dalak naa, Manetualain nakadadadik nala lalai no dae-inak no basa oe-isin nara lala'en.

² Ana adu nala basa sara, boe ma neu be'e-main, ndaa no fai kahitun, Ana hahae. ³ No dalak naa, Ana tao fai kahitun neu fai ina-huuk lena basa fai laen nara. Ana koladu talo naa, nahuu nate'e Ndia ue-osan ena, boe ma neu fai kahitun Ana hahae. ^{4a} Manetualain nakadadadik lalai no dae-inak tutuin, ndia talo naa.

Manetualain adu touk no inak
(*Mateos 19:4-6; Markus 10:4-9; 1 Korentus 6:16; 15:45, 47; Epesus 5:31-33*)

^{4b} Neu MANETUALAIN bei fo mulai nakadadadik lalai no dae-inak naa, ⁵⁻⁶ bei ta hambu sele-tandek hata-hata, nahuu Ana bei ta nakonda udan. Lelek naa, bei hambu kada ko'a-masuk mana hene num a dae mai fo tao nakoe dae-inak. Ma bei ta hambu hatahori

dae-bafok fo naue-osa osi-lutu. ⁷ Basa boe ma MANETUALAIN ha'i nala dae faa, de Ana adun dadi neu hatahori dae-bafok. Boe ma Ana fuu ani hahaek neni idu bolon neu, de hatahori dae-bafok naa dadi horis neuk ka.

⁸ Basa boe ma MANETUALAIN tao nala osi esa numa dae Eden, nai dulu. De Ana fee hatahori dae-bafok naa leo neu osi naa dale. ⁹ Nai osi naa dale, Ana nakamomarik ai huuk malole mata-matak kara ena, ma ai huuk fo hatahori bisa na'a no malada. Ana oo nakamomarik ai huuk matak dua numa osi naa talada heon boe. Ai huuk esa, mete ma hatahori na'a boan, na, ana bisa nasoda nakandoo. Tehuu ai huuk esa bali, mete ma hatahori na'a boan, na, ana bisa bubuluk bee ndia neulauk ma bee ndia manggarauk.

¹⁰ Hambu lee esa numa dae Eden, ndia faa dea neu numa osi naa mai. Lee naa naba'e dadi neu panggek haa. ¹¹ Panggek kaesan, nade Pison. Panggek naa eko-feo ndule dae Hawila, fo hambu lilo mbilas no'uk ka. ¹² Numa naa hambu lilo mbila isik, hambu ai huuk fo daan naboo meni, ma hambu batu manggadilak. ¹³ Lee naa pangge kaduan, nade Gihon. Panggek naa eko-feo ndule dae Kus.* ¹⁴ Panggek katelun, nade Tigris. Panggek ia dadi too-lane neu dae Asyur† boboan dulu. Lee panggek kahaan, nade Efrat.

¹⁵ MANETUALAIN fee hatahori dae-bafok naa leo numa Eden, fo ana faduli natalolole osi naa. ¹⁶ De Ana fee parenda neu hatahori dae-bafok naa nae, "O bole mu'a ai boak hata a mesan numa basa ai huuk marai osi ia dale mai.

---

* **2:13** Lele uluk dae ia, nade 'Kus'. Hatematak ia, dae Kus ia maso negara Etiopia ma negara Sudan, manai Afrika boboan dulu. † **2:14** Asyur naa, hatematak ia nade 'negara Irak'.

17 Tehuu hambu esa, o ta bole mu'a sana. Ndia, ai huuk fo mana fee o bubuluk bee ndia neulauk ma bee ndia manggarauk. Mete ma o mu'an, na, neu ko o mate."

18 Basa boe ma MANETUALAIN kokolak bali nae, "Ta malole mete ma hatahori dae-bafok ia leo-la'o mesa kana. De Au nau adu feen, nonook esa nandaa noon."

19-20 Lelek naa, MANETUALAIN ha'i nala dae, de adu nala banda mata-matak kara ma mbuik kara. Basa boe ma Ana neni bandar ro mbuik kara reni hatahori naa reu, mita fo ana foi naden nara. Boe ma hatahori naa foi bandar ma mbuik kara raa, esa-esak no naden. Tehuu ndia mesa kana bei ta hambu nonook esa fo nandaa noon.

21 Basa boe ma MANETUALAIN fee hatahori naa sunggu seli. Neu ana sunggu, MANETUALAIN ha'i nala kaihusu duin esa, basa de Ana mbambalu falik hinak naa. 22 Numa duik naa mai, Ana adu dadi inak. Basa de Ana loo lima inak neu hatahori naa. 23 Hatahori naa mete-nita inak naa, boe ma ana nae,

"Naaa! Ia dei! Ia dei fo nandaa no au!

Ndia duin sama leo au duing.

Ma ndia mbaan oo sama leo au mbaang boe.

Huu ana dadi numa touk mai, de au foin nade 'inak'."‡

24 Huu naa de touk muste la'o ela inan ma aman, fo neu leo dalek esa no ndia saon, huu dua sara dadi reu esa ena.

25 Lelek naa, dua sara makaholak kara, tehuu ara ta rameda mae faa boe na.

---

‡ 2:23 Nai dede'a Ibrani, touk rae 'ish'. Ma inak rae 'isha'. De nai ia, hatahorir rakaminak dede'a de'ek rae, "isha (inak) dadi numa ish (touk) mai."

3

Hatahori dae-bafok ta nau nenene neu Manetualain

¹ Numa basa bandar fo MANETUALAIN nakadadadi nalak kara nai dae-bafok ia ena, mengge ndia mana malela pepeko-lelekok sudi selik kana. La'e esa, hambu mengge natane neu inak naa nae, "Tebe, do? Manetualain ka'i nae, 'Ei ta bole mi'a ai boak numa ai huuk kara marai osi ia dale mai, hetu?'"

²⁻³ Inak naa bala nae, "Taa! Ai bole mi'a! Tehuu hambu kada ai huuk esa nai osi taladan, ndia Manetualain ka'i fo ai ta bole mi'an. Ana nae ai ta bole mi'a, ma ta bole mafaroe boan, huu neu ko ai mate."

⁴ Tehuu mengge naa naselu nae, "Wee, naa ta ndaa! Ei ta mate! ⁵ Manetualain memak ka'i talo naa, nahuu Ana bubuluk ena mete ma ei mi'a ai boak naa, ei dadi malelak sama leo Ndia. Ndia, bubuluk bee ndia neulauk, ma bee ndia manggarauk."

⁶ Basa boe ma inak naa mete neu te ai huuk naa lolen seli, ma boan nok bali ladan seli. De ana dudu'a nae, "Mete ma au u'a ai boak ia, neu ko au dadi malelak." Boe ma ana ketu nala ai boak naa, de na'a. Basa de ana ketu neni fee saon, de saon na'a. ⁷ Ara ra'a basa, dei de ara bubuluk rae sira dua sara makaholak kara. Huu naa de ara nato ai dook kara fo ara mbambalu neu sira makaholan.

⁸ Ledo bobon naa, ara ramanene MANETUALAIN la'o-la'o numa osi naa dale. Boe ma ara keke reu ai huuk boboan seri, mita fo MANETUALAIN ta mete-nita sara. ⁹ Tehuu MANETUALAIN nanggou touk naa nae, "Adam, aa! O nai bee?"

¹⁰ Touk naa naselu nae, “Au amanene Manetualain haran nai ia. Tehuu au mae, huu au makaholak. Huu naa de au alai mai keke.”

¹¹ Boe ma MANETUALAIN nae, “See ndia nafada nae o makaholak? Talo bee? O mu'a ai boak fo Au ka'i ei boso mi'ak naa, hetu?”

¹² Ana naselu nae, “Inak ia fo Manetualain feen mai fo nanonoo no au naa, ana ndia fee au ai boak naa, de au u'a!”

¹³ Basa boe ma MANETUALAIN kokolak no inak naa nae, “Tao hata de o tao talo naa?”

Boe ma inak naa naselu nae, “Te mengge kedira nala au na! Huu naa de au u'a ai boak naa, leo maa.”

Manetualain nakatoo sara

¹⁴ Basa boe ma MANETUALAIN nakatoo mengge naa nae,

“Huu o tataon ia, de Au huku-doki o. Numa basa banda laen mai, kada o mesa ngga hambu neketook talo ia. Mulai numa hatematak ia neu losa o mate, o roso munik kada o po'on, ma o mu'a nai kada daer. ¹⁵ Au tao o mua inak ia, esa musu no esa seku neu. Ma ei dua ngga titi-nonosim mara oo talo naa boe. O titi-nonosim neu ko kiki nala hatahori ei tinggan. Tehuu ndia titi-nonosin esa, neu ko tutu nakalulutu o langgam.”

¹⁶ Basa de Manetualain nafada inak naa nae, “Neu ko Au tamba o susa-sonam neu faik fo o mairu, ma tamba nembetak neu faik fo o bonggi. Leo mae talo naa, tehuu o dalem oo bei hii nalan seli neu o saom boe. Ma ana ndia koladu o.”

¹⁷ Boe ma Manetualain nafada touk naa nae, “O ta tungga au parendang, tehuu tungga o saom hihii, losa o mu'a ai boak fo Au ka'ik naa ena.

Huu naa de o hambu huku-dokik boe. Ma dae oo hambu huku-dokik boe. Mulai numa hatematak ia neu losa o mate, o muste maue-osa fafandek lima-eim do'i dae, fo o bisa hambu nana'ak. No o maue-osa talo naa, dei fo o bisa masoda. ¹⁸ Leo mae o sele-tande mata-matak kara, tehuu dae nakamomorik kada dilak ma nggawk. ¹⁹ De o muste maue-osa fafandek lima-eim, dei fo dae fee o nana'ak. O muste maue-osa mbusem titi talo naa losa mate. Au adu ala o numa dae mai. De mete ma o mate, na, o fali muu dadi dae bali.”

²⁰ Basa boe ma Adam foi saon, nade ‘Hawa’ (fo sosoa-ndandaan nae ‘mana masodak’), huu ndia naa, basa hatahori mana masodak inan.*

²¹ Boe ma MANETUALAIN tao bua-lo'a numa banda roun mai, fo fee dua sara pake.

Manetualain husi kalua heni Adam no Hawa

²² Basa boe ma MANETUALAIN kokolak nae, “Hatematak ia, hatahori iar bubuluk ena bee ndia neulauk, ma bee ndia manggarauk, sama leo Ita. Boso losak ara oo ra'a ai boak numa ai huuk mana fee sara rasoda seku neu boe.” ²³ De Ana husi kalua heni sara numa osi manai Eden naa mai, fo ara reni mamanak laen reu, de ara leo-la'o no ue daek, fo rasoda numa dae buna-boan mai. ²⁴ Manetualain husi basa sara, boe ma Ana nadenu Ndia ata kalidan nara ruma nusa tetuk do inggu temak mai,† fo reu ranea numa osi naa boboan dulu. Ara to'u tafar lombe sara reu-mai, rasa'a sama leo a'i. Manetualain nadenu sara kena dalak mana maso dale neu, huu Ana

---

* **3:20** Nai dede'a Ibrani, ‘adam’ sosoa-ndandaan nae ‘hatahori dae-bafok’. † **3:24** Dede'a Ibrani surak nae, Manetualain ata kalidan numa nusa tetuk do inggu temak mai naa, ‘kerubim’.

ta nau hatahorir ketu rala ai boak mana fee sara rasoda seku neu naa.

4

Kaen no Habel tutuin

¹ Faik esa, Adam neu sunggu-soro no saon Hawa. Boe ma inak naa nairu. De ana bonggi nala ana touk esa. De ana nae, “Au bonggi ala ana touk esa ena, nahuu MANETUALAIN tulun au ena.” Ana foi kanak naa nade, *Kaen* (fo sosoandandaan ‘feen dea mai’). ² Basa boe ma Hawa bongggi seluk ana touk esa bali. Ana foin nade *Habel*.

Neu dua sara ramo'o mamais, Habel lolo banda-manur, ma Kaen naue-osa osi-lutu. ³ La'e esa, Kaen ha'i neni ndia osin buna-boan ketuk, fo fee MANETUALAIN. ⁴ Habel oo ha'i neni ndia bibi lombo inan nara ana ulun. Ana hala bibi lombor raa, de ha'i nala mbaa neulaun lenak fee Manetualain. MANETUALAIN mete-nita talo naa, boe ma Ndia dalen namahoko huu Habel ma tunu-hotun naa. ⁵ Tehuu Ana ta hii Kaen ma tunu-hotun naa. De Kaen namanasa nalan seli, losa matan manggarau ndoos.

⁶ Boe ma MANETUALAIN kokolak no Kaen nae, “Weeh, Kaen! Tao hata de o mamanasa talo naa? Talo bee de o matam manggarau ndoos?

⁷ Mete ma o tao neulauk, neu ko Au oo simbok o no neulauk boe. Tehuu besa-besa! Mete ma o tao manggarauk, na, neu ko manggarauk na'a nasafali o, sama leo meo nae kobo lafo. Dadi mete ma o hihiik ka tao manggarauk, malole lenak o timba henin memak kana leo!”

⁸ La'e esa, Kaen fufudi Habel nae, "Fadi, ee! Mai fo ita la'o-la'o teni osi teu."* Neu ara losa naa, medak neu ma Kaen poko-femba nakamate fadin.

⁹ Boe ma MANETUALAIN natane Kaen nae, "Wee, Kaen! O fadim nai bee?"

Kaen naselu nae, "Au ta bubuluk ana nai bee! Mae hetu ko au ia, soa to'u ndia ein, do?"

¹⁰ Boe ma MANETUALAIN kokolak nae, "Tao hata de o tao manggarauk talo naa? Boso du'a mae, o bisa mafuni mala o fadim daan nai daer, huu Au mete-ita basa sara ena! ¹¹ Hatematak ia neketook daka nala o ena. Huu neu o hala misa o fadim, dae musi nala daan. De hatematak ia dae naa ta bisa ba'e fee o soda-ladak ena. ¹² Mete ma o tao osi-lutu, dae ta nau ba'e fee o buna-boak hata esa boe na ena. Mulai numa hatematak ia neu, o soa la'o madaba oek muu-mai sama leo hatahori kasian fo mana sangga soda-ladak nai dae-bafok ia."

¹³ Tehuu Kaen nasabara neu MANETUALAIN nae, "Awii! Manetualain, ee! Talo bee de Manetualain fee au neketook beran seli, losa au ta bisa lemba abe'in bali ia? ¹⁴ Huu Manetualain husi heni au numa mamanak ia mai ena, neu ko au dook ka numa Manetualain mai. Au soa adabak uni bee a mesan uu. De see a mesan ndia natonggo no au, na, neu ko ara tao risa au."

¹⁵ Tehuu MANETUALAIN naselu nasafali nae, "Ta talo naa! See ndia tao nisa o, neu ko Au fee huku-dokik neun beran lene la'e hitu!" Basa de MANETUALAIN tao tanda neu Kaen, mita fo hatahorir bubuluk fo ara ta tao risan.

---

* **4:8** Hambu susura lasik hida pake Kaen kokolan naa, tehuu dede'a de'ek kara raa ta hambu sara rai susura dede'a Ibrani lasin lenak dale.

¹⁶ Basa boe ma Kaen la'o ela mamananak naa, fo nakadodook numa MANETUALAIN mai. Ana la'ok losa mamananak esa, nai osi Eden boboan dulu. Mamananak naa nade *Nod*, sosoa-ndandaan nae, 'Nedabak'. De ana leo neu naa.

Kaen tititi-nonosin nara

¹⁷ Basa boe ma Kaen sao, de saon nairu. Ana bonggi nala ana touk esa, ara foin nade Henok. Ma Kaen nambaririik nggorok esa, de ana foi nggorok naa nade Henok, tungga ndia anan naden. ¹⁸ Boe ma Henok anan, ndia Irad. Irad anan, Mehuyael. Mehuyael anan, Metusael. Ma Metusael anan, Lamek.

¹⁹ Lamek saon dua. Esa nade Ada, ma esa bali nade Sila. ²⁰ Ada anan, nade Yabal. Ndia tititi-nonosin nara dadi mana lolo banda. Ara leo lali-lali mamananak, ma leo nai kada laak dale. ²¹ Yabal fadin nade Yubal. Yubal tititi-nonosin nara dadi hatahori mana makaminak bua kaliik, pake sulik ma bua kaliik kukutik pake loa.

²² Lamek saon Sila bonggi nala Tubal Kaen. Tititi-nonosin nara dadi mana tutu besi, fo tao bua-ba'u mata-matak numa besi ma riti mai. Tubal Kaen fadi inan, nade Na'ama.

²³ La'e esa, Lamek koa aon neu saon dua sara matan nae, "Ei nenene, ee! Bebeik kara ia tou ta'e anak esa nggafu au, tehoo au poko isan.

²⁴ Hatahori mana hala nisa Kaen, hambu huku-dokik beran lena la'e hitu. Tehoo mete ma see nae bala nembeda dalen neu au, na, ara hambu huku-dokik beran lena la'e 77."

Adam anan laen, ndia Set

²⁵ Adam saon Hawa, bonggi seluk ana touk esa bali. Boe ma ara foi kanak naa nade, *Set*

(fo soso-ndandaan 'loo feen mai'), nahuu Hawa nae, "Manetualain loo fee au kanak ia ena, nggati Habel fo Kaen hala nisak naa ena." ²⁶ Doo-doo boe ma Set hambu ana touk esa, nade Enos.

Lelek naa, hatahorir mulai rakaluku-rakatele neu MANETUALAIN.

5

Adam tititi-nonosin losa Noh

¹⁻² Neu Manetualain adu hatahori dae-bafok, Ana adu mata-aon nara sama leo Ndia mata-ao heli-helin. Ana adu sara, touk ma inak. Basa boe ma Ana noke naden nara nae, "hatahori dae-bafok", boe ma Ana fee baba'e-babatik neu sara.

Hatahori dae-bafok makasososak naden, Adam. Adam tititi-nonosin nara naden:

³ Neu Adam teun nara 130, boe ma ana hambu ana touk esa, mata-aon sama leo aman. Boe ma ana foi kanak naa, nade *Set*. ⁴ Basa boe ma Adam bei nasoda teuk 800 bali, ma ana hambu tamba seluk ana touk ma inak. ⁵ Teun nara 930, boe ma maten.

⁶ Neu Set teun nara 105, boe ma ana hambu ana touk esa, nade Enos. ⁷ Basa boe ma Set bei nasoda teuk 807 bali, ma ana hambu tamba seluk ana touk ma inak. ⁸ Teun nara 912, boe ma maten.

⁹ Neu Enos teun nara 90, boe ma ana hambu ana touk esa, nade Kenan. ¹⁰ Basa boe ma Enos bei nasoda teuk 815 bali, ma hambu tamba seluk ana touk ma inak. ¹¹ Teun nara 905, boe ma maten.

¹² Neu Kenan teun nara 70, boe ma ana hambu ana touk esa, nade Mahalalel. ¹³ Basa boe ma Kenan bei nasoda teuk 840 bali, ma ana hambu tamba seluk ana touk ma inak. ¹⁴ Teun nara 910, boe ma maten.

¹⁵ Neu Mahalalel teun nara 65, boe ma ana hambu ana touk esa, nade Yared. ¹⁶ Basa boe ma Mahalalel bei nasoda teuk 830 bali, ma ana hambu tamba seluk ana touk ma inak. ¹⁷ Teun nara 895, boe ma maten.

¹⁸ Neu Yared teun nara 162, boe ma ana hambu ana touk esa, nade Henok. ¹⁹ Basa boe ma Yared bei nasoda teuk 800 bali, ma ana hambu tamba seluk ana touk ma inak. ²⁰ Teun nara 962, boe ma maten.

²¹ Neu Henok teun nara 65, boe ma ana hambu ana touk esa, nade Metusalak. ²² Basa boe ma Henok leo-la'o dalek esa no Manetualain, losa teuk 300 bali. Boe ma ana hambu tamba seluk ana touk ma inak. ²³⁻²⁴ Ana leo-la'o dalek esa no Manetualain seku neu. Neu teun nara 365, boe ma mopok kana, nahuu Manetualain so'uk kana neni lalai neu.

²⁵ Neu Metusalak teun nara 187, boe ma ana hambu ana touk esa, nade Lamek. ²⁶ Basa boe ma Metusalak bei nasoda teuk 782 bali, ma ana hambu tamba seluk ana touk ma inak. ²⁷ Teun nara 969, boe ma maten.

²⁸ Neu Lamek teun nara 182, boe ma ana hambu ana touk esa. ²⁹ Lamek foi anan naa nade, *Noh* (sangga sama no dede'a de'ek esa fo sosoa-ndandaan 'fee kokoe-nanasi'), nahuu ana nae, "Kanak ia neu ko ana kokoe-nanasi tao namahoko ita dalen nara numa ita ue-osa beran mai nai dae ia fo Manetualain nakatoo nalan ena." ³⁰ Basa boe ma Lamek bei nasoda teuk 595 bali, ma ana hambu tamba seluk ana touk ma inak. ³¹ Teun nara 777, boe ma maten.

³² Neu Noh teun nara 500 ena, boe ma ana

hambu ana touk telu, ndia: Sem, Yafet, ma Ham.*

6

Hatahori dae-bafok manggaraun

¹ Lelek naa, hatahori dae-bafok tamba namano'u ena. Boe ma ara leo ratanggenggela sudi rai bee, ndule basa dae-bafok ia ena. Ara oo bonggi rala ana inak kara boe. ² Manetualain ana toun nara* mete-rita hatahori dae-bafok ana fe'on nara, neulau ndoos sara. Boe ma ara reu sao rala ana fe'ok see fo ara hii sara. ³ Boe ma MANETUALAIN nae, "Au mangguk ka ena ua hatahori dae-bafok leleo-lala'o takandaan nara ia. Au Dula-daleng mana ba'e masodak neu sara raa, ta nau fee sara rasoda seku neu ena bali.† Ara muste mate. Dadi neu ko ara rasoda losa kada teuk 120."

⁴ Tembo-lelek naa, ma tembo-lele bakadeak kara mana tungga naa, hambu hatahori parangguk kara nai dae-bafok ena.‡ Neu lelek fo Manetualain ana toun nara sao rala hatahori dae-bafok ana inan nara, boe ma ara bonggi rala hatahori ta hoho'ak kara, ndia, malangga musur, fo neni nelelak kara nai tutui lele uluk.

---

* **5:32** Ham naa, ana muri anak. Mete Tutui Makasososak 9:24-25. * **6:2** 'Manetualain ana toun nara' raa, ta bubuluk seer. Hatahori malelak ketuk rae, sira raa, manek kara anan nara. Ketuk rae, sira raa, hatahori ruma horis fo ta hatahori dae-bafok mai. Ketuk du'a rae, Manetualain atan nara ruma nusa tetuk do inggu temak mai. Tehuu ta hambu hatahori esa bubuluk ndoo neun talo bee.

† **6:3** Dede'a Ibrani nai ia kelembuak.

‡ **6:4** Dede'a Ibrani surak nae, 'hatahori Nefil asa'. Tehuu sosoa-ndandaan ta manggaledok.

⁵ Lelek naa, MANETUALAIN mete-nita hatahori dae-bafok nai dae-bafok manggaraun nara sudi selik kana ena. Dalen nara du'a kada manggarauk taa-taa. ⁶ De MANETUALAIN fale dalen adu nala sara ena fo leo nai dae-bafok ia. Naa, tao nala Ndia dalen hedis sudi selik kana. ⁷ Huu naa de Ana kokolak nae, "No dalak naa, neu ko Au akalulutu hatahori dae-bafok, fo Au adu ala sara rai dae-bafok ia. Au oo akalulutu basa mbuik kara ma banda laen nara lala'en boe. Huu Au fale daleng adu ala sara ena." ⁸ Tehuu kada Noh mesa kana, ndia tao namahoko MANETUALAIN dalen.

Noh tutuin

⁹⁻¹⁰ Noh tutuin talo ia: ana toun nara telu, ndia Sem, Yafet ma Ham. Noh naa, leo-la'o tungga ndoon, ta tao manggarauk, ma ana leo-la'o deka-deka no Manetualain. Lelek naa, kada mesa kana ndia neulauk.

¹¹⁻¹² Tehuu Manetualain mete-nita basa hatahori laen manggarau ndoos sara. Nai bee a mesan, hatahorir leleo-lala'on nara ta neulauk sudi selik kana ena. Manetualain mete-nita hatahori dae-bafok nai dae-bafok naa, kada manggarauk kara. ¹³ Boe ma Ana nafada Noh nae, "Nai bee a mesan, Au mete-ita kada hatahori dae-bafok manggaraun. Dadi Au aketu basa ena ae, Au ae akalulutu basa dae-bafok ia no oe-isin lala'en. ¹⁴ De talo ia, Noh! Hatematak ia o tao mala ofa mo'ok esa numa ai teas mai. Nai ofak naa dalen, o tao kamar. Basa naa, balu ofak naa pake ter. ¹⁵ O tao ofak naa narun meter 133; loan meter 22; ma deman meter 13. ¹⁶ Ofak naa, taon kareredok. Tehuu reredok naa, naomba nai rarain meter seserik esa numa rindi lain mai. O

ba'e ofak naa dadi tadak telu. Boe ma tao lelesu esa nai ofak naa boboan.

¹⁷ Masaneda matalolole! Neu ko Au akonda faa mo'ok fo ana nakamate basa hata fo horis marai dae-bafok ia, losa ta ela hata esa boe na. ¹⁸ Tehuu Au nau ndara fangga hehelu-bartaak ua o. Neu ko o maso muni ofak naa dale muu, sama-sama mua o saom, o anam mara, ma o feto-feum mara.

¹⁹⁻²⁰ Numa basa bandar lala'en mai, o muste ha'i pasan esa-esak, fo muni sara reni ofak naa dale reu, mita fo ara rasoda sama-sama ro o. Sira: banda nekeboik, mbuik kara, ma banda mana manodo-manamak kara, mita fo basa sara rasoda. ²¹ O muste muni basa nana'ak mata-matak kara reni ofak dale reu soa-neu ei, ma basa bandar raa."

²² Basa boe ma Noh tao tungga basa Manetualain parendan lala'en.

7

Faa mo'ok

¹ Basa boe ma MANETUALAIN kokolak no Noh nae, "Au mete uni sudi bee uu, tehuu hambu kada o mesa ngga ndia, dale ndoos. Huu naa de, o mua o sao-anam mara maso meni ofak dale miu leo. ²⁻³ Numa basa bandar mata-matak kara mai fo ei bole mi'an, ma bee fo ei bole menin fee Au, na, o here mala pasan hitu-hituk, fo muni sara reni ofak naa dale reu. Numa basa mbuik mata-matak kara mai oo, muni pasan hitu-hituk boe. Tehuu numa bandar laen nara mai, muni kada pasan esa-esak. No dalak naa, bandar ma mbuik kara raa dadi bini, fo ta ramaketu.

⁴ Masaneda matalolole! Huu faik hitu bali, Au akonda udan ta namaketu hatu-leledon losa faik

haa hulu. No dalak naa, Au akamate basa horis lala'en marai mada lai fo Au akadadadi alak kara ena."

⁵ Basa boe ma Noh tao tungga basa MANETU-ALAIN parendan lala'en. ⁶ Neu lelek fo faa mo'ok mai naa, Noh teun nara 600. ⁷ Boe ma Noh no saon, anan nara, ma fetofeun nara, maso reni ofak naa dale reu, fo ara rasoda numa faa mo'ok naa mai. ⁸⁻⁹ Tungga MANETUALAIN parendan naa, boe ma Noh neni basa mbuik mata-matak kara, ma bandar laen nara, esa-esak no ndia pasan numa bee fo hatahori bole na'an, ma bee fo hatahori ta bole na'a sana, de ana neni sara ofak dale reu. ¹⁰ Basa faik hitu, boe ma faa mo'ok lala mai, de mulai tatana nala dae-bafok ia.

¹¹ Ndaa neu Noh teun nara 600, tamba bulak dua ma faik 17, boe ma faa mo'ok lala mai! Lelek naa, leo bali lelesu lalais neni soik, de oen mbo'a dae mai. Ma basa oe bubuk kara marai dae dale kadi sara, de oe rasapupura dea mai. ¹² Boe ma udan konda ta namaketu hatu-leledon, losa faik haa hulu dalen.

¹³ Tehuu faik naa oo, Noh, saon, ana katelun nara, ndia Sem, Yafet, ma Ham, ma Noh fetofeun nara, maso reni ofak naa dale reu. ¹⁴ Ara maso sama-sama ro bandar, ndia banda nekeboik, banda fuir, banda mana manodo-manamak, mbuik kara, ma banda laen fo kalidak kara. ¹⁵⁻¹⁶ Pasan esa-esak numa basa horis lala'en mai, maso reni ofak dale reu, sama-sama ro Noh, tungga hata fo Manetualain fee parenda neun.

Neu basa sara maso rala ofak dale, boe ma MANETUALAIN nggoe ofak naa lelesun.

¹⁷⁻¹⁹ Uda mo'ok konda nakandoo losa faik haa hulu, de faa mo'ok hene tamba namadema, losa

ofak laa bo'u-bo'u. Oe hene nakandoo losa ana tatana nala lete demak kara. ²⁰ Oe naa hene ta namaketu, losa deman nakalena letek kara meter hitu.

²¹⁻²³ No dalak naa, basa horis marai mada lai, mate basa sara. Ndia: hatahori dae-bafok, banda nekeboik, banda fuir, banda mana manodo-manamak, ma mbuik kara. Kada Noh ma basa marai ofak naa dale, rasoda. ²⁴ Oe naa ta re'e-re'e, losa faik 150.

8

Dae mulai mada

¹ Tehuu Manetualain ta lilii Noh sara no basa bandar marai ofak naa dale. De Ana fee anin mai fo fuu nare'e oe faa mo'ok naa. ² Ana oo tatana basa oe bubuk kara marai dae-inak, ma Ana fee udan numa lalai mai hahae boe. ³ Boe ma oe re'e nakandoo. Basa faik 150, boe ma oe sangga ta demak ka ena. ⁴ Ndaa no bulak kahitun seli faik 17, boe ma ofak naa hara neu lete demak esa, nade Ararat. ⁵ Oe re'e nakandoo losa bulak kasalahanunun faik kaesan, boe ma letek kara poin nara mulai mete-rita sara.

⁶ Seli faik haa hulu, boe ma Noh soi ofak dinelan esa. ⁷ Basa boe ma ana mbo'i mbuik kaa esa. Mbuik naa lambu nakandoo neu-mai losa oe faa mo'ok re'e tebe-tebe ena. Ana ta fali neni ofak neu ena. ⁸ Boe ma Noh mbo'i seluk mbui lunda sina esa bali, fo sangga bubuluk oe naa, re'e tebe-tebe ena do beik. ⁹ Tehuu oe bei tatana nala basa dae-bafok, de mbuik naa ta hambu mamana sasa'ek. Boe ma ana lambu fali neni ofak neu. Noh soro liman neu, de ana simbo nala falik mbuik naa maso neni ofak dale neu.

¹⁰ Noh nahani faik hitu bali, boe ma ana mbo'i seluk mbuik naa. ¹¹ Ledo bobon naa, mbuik naa fali neni Noh mai, ma ana neni ai setun dook esa, ana dei fo ketu nalan. Boe ma Noh bubuluk oe re'e tebe-tebe ena. ¹² Ana nahani faik hitu bali, de ana mbo'i seluk mbui lunda sina naa. Tehuu oek ia, mbuik naa ta fali ena.

¹³ Neu Noh teun nara 601, ndaa no bulak kaesan, faik kaesan, oe re'e tebe-tebe ena. Boe ma Noh soi ofak naa dinelan, de ana mete sudi bee neu, te daer madak kara ena. ¹⁴ Losa bulak kaduan, faik ka-27, dae mada tebe-tebe ena.

¹⁵ Basa boe ma Manetualain kokolak no Noh nae, ¹⁶ "Noh! Hatematak ia ei basa ngga konda numa ofak ia mai leo. ¹⁷ Kalua heni basa bandar raa lala'en leo! Ndia: banda nekeboik, banda fuir, banda mana manodo-manamak, ma mbuik kara. Ela sara fo basa sara tamba ramano'u, ma rasofe dae-bafok ia."

¹⁸⁻¹⁹ Basa boe ma Noh no saon, anan nara, ma fetofeun nara, basa sara kalua numa ofak naa mai. Basa bandar raa oo kalua boe, esa-esak no ndia matan.

Noh tao tunu-hotuk tanda makasi neu Manetualain

²⁰ Basa boe ma Noh totodo batur fo tao mei tunu-hotuk soa-neu MANETUALAIN. Numa bandar fo bole pake dadi neu banda tunu-hotuk kara mai, Noh ha'i nala esa-esak. De ana hala fo hotu sara reu mei tunu-hotuk naa lain, dadi neu tanda makasi soa-neu MANETUALAIN. ²¹ Neu MANETUALAIN hae nala tunu-hotuk naa boo menin, boe ma dalen namahoko. De Ana dudu'a nae,

"Mulai numa hatematak ia neu, Au ta akatoo dae-bafok ia bali, nahuu hatahori dae-bafok

manggaraun. Leo mae ara dudu'a kada manggarauk numa kadi'i anan nara mai, tehoo Au ta akalulutu basa horis lala'en bali, sama leo Au taok naa ena. ²² Losa neu dae-bafok ia bei hambun, ledofair ia la'ok rakandoo, tungga sira dalan. Ndia: fai sele-tandek ma fai ketu-koruk, fai makasufuk ma fai hanas, fai fanduk ma fai udan, leledok ma le'odaek."

9

Manetualain ndara fangga hehelu-bartaak no Noh

¹ Manetualain fee baba'e-babatik neu Noh no anan nara, ma kokolak nae, "Ei bonggi mala no'un seli, fo tao masofe falik dae-bafok ia. ² Neu ko basa banda fuir, mbuik ma i'ak kara ramata'u ei. Ei ndia muste lopo-linu sara. ³ Ei bole mi'a basa bandar raa mbaan, sama leo ei oo bole mi'a sele-tandek kara buna-boan boe. Basa iar, Au fee sara reu ei.

⁴ Kada ei ta bole mi'a mbaa bei kadaak, nahuu banda samanen nai daan dale. ⁵⁻⁶ Au adu hatahori dae-bafok tungga Au mata-aong. Huu naa de ta bole hala misa hatahori dae-bafok. Mete ma hambu hatahori do banda, fo tao nisa hatahori dae-bafok, na, muste makanisa sara boe. Hohoro-lalanek ia numa Au mai. ⁷ Ei muste bonggi no'un seli, fo tao masofe dae-bafok ia bali."

⁸ Manetualain tuti seluk kokolan nae, ⁹ "Hatematak ia Au nau ndara fangga Au hehelu-bartaang ua ei, losa ei tititi-nonosim mara boe. ¹⁰ Hehelu-bartaak ia oo soa-neu basa hata fo horis boe, ndia banda nekeboik, banda fuir, ma mbuik kara. Keke'un, soa-neu basa hata fo ei

sama-sama mia sara, kalua numa ofak naa dale mai. ¹¹ Au hehelu-bartaang naa, talo ia: Au ta haitua faa mo'ok bali, fo tao nisa basa hata fo horis lala'en, ma akalulutu basa dae-bafok ia.

¹²⁻¹³ Au tao Au elus neu lalai, fo dadi tanda nesenedak neu Au hehelu-bartaang ta mana ketuk ua ei, no basa hata fo horis lala'en, ma dae-bafok ia. ¹⁴⁻¹⁷ Mete ma hambu soso'ak nai lalai, boe ma elus dadi, na, neu ko ana fee nesenedak mai Au soa-neu hehelu-bartaak naa, nae: neu ko faa mo'ok ta nakalulutu basa hata fo horis lala'en bali. No dalak naa, Au hehelu-bartaang ta mana basak naa, neni ndara fanggak ena no ei, ma no basa hata fo horis lala'en."

Noh mafu

¹⁸ Noh anan nara mana kalua numa ofak naa mai, ndia Sem, Yafet ma Ham (Ham naa, Kana'an aman). ¹⁹ Basa hatahorir marai dae-bafok ia, tititi-nonosin nara konda numa Noh ana katelun nara mai.

²⁰ Noh naa, hatahori mana ue daek. Ana ndia makasososan tao osi anggor. ²¹ La'e esa, ana ninu anggor losa mafu nalan seli. Boe ma ana lufa heni bualo'a-papaken, de ana sunggu lololi tao folik numa laan dale. ²² Neu Ham mete-nita aman makaholan naa, boe ma ana nalai dea neu, fo neu nafada ka'an Sem no Yafet. ²³ Boe ma dua sara ha'i rala lafa esa, de rakambembelan neu sira dua sara arun nara. Basa boe ma ara la'ok rakadedeak reni laak naa dale reu, fo rakambambalu rala sira aman. No dalak naa, ara ta mete-rita sira aman nekeholan naa. Basa boe ma ara kalua dea reu.

²⁴ Neu Noh mamafun mulai lende, boe ma ana bubuluk ndia ana muri anan tatao-nono'in.

25 Boe ma ana kokolak nae, “Weeh! Kana'an amanee! Au akatoo o! Neu ko o dadi muu o ka'am mara ata-daton!

26 Kokoa-kikiok neu MANETUALAIN! Naa fo Ana fee baba'e-babatic neu Sem!
Tehuu naa fo Kana'an dadi neu Sem ata-daton.

27 Elan fo Manetualain tao nambaloe Yafet dae oen;
Ma tititi-nonosin leo-la'o mole-dame ro Sem tititi-nonosin.
Tehuu elan fo Kana'an dadi neu Yafet kulin.”

28 Mulai numa faa mo'ok naa basa neu, Noh bei nasoda teuk 350 bali. 29 Teun nara 950, boe ma ana mate.

10

Noh no Yafet tititi-nonosin nara

1 Basa faa mo'ok, boe ma Noh anan nara hambu tititi-nonosik. Ndia tititi-nonosik numa Sem, Yafet, ma Ham mai.

2-5 Yafet tititi-nonosin nara, ndia Gomer, Magog, Madai, Yawan, Tubal, Mesek, ma Tiras. Esa-esak no sira dede'an, sira leon, ma sira dae oe heli-helin.

Gomer tititi-nonosin nara, ndia Askenas, Rifat ma Togarma.

Yawan tititi-nonosin nara, ndia Elisa, Tarsis, Kitim hatahorin nara, ma Dodanim,* fo mana leo numa tasi tatau nara.

Ham tititi-nonosin nara

---

* 10:2-5 Hambu susura lasik ketuk rae 'Rodanim'.

⁶ Ham tititi-nonosin nara, sira Kus, Misraim, Put, ma Kana'an.[†]

⁷ Kus tititi-nonosin nara, sira Seba, Hawila, Sabta, Raema ma Sabteka.

Raema tititi-nonosin nara, sira Syeba ma Dedan.

⁸ Kus ana toun, ndia Nimrod. Ndia naa, malangga musu ta hoho'ak makasososan. ⁹ Ndia ta hoho'an hambun numa MANETUALAIN mai, losa ana oo dadi neu mana sombu ta hoho'ak mate'en boe. Huu naa de hatahorir rasi'e kokolak rae, "Naa fo o dadi muu mana sombu ta hoho'ak sama leo Nimrod, fo ana hambu ndia ta hoho'an numa MANETUALAIN mai."

¹⁰ Makasososan Nimrod to'u koasa mulai numa Babel, Ereka Akad, ma Kalne mai. Basa naar rai Sinear.[‡] ¹¹ Numa naa mai, ana koasa tamba no Asyur. Basa boe ma ana nambaririik kota Niniwe, Rehobot-Ir, Kala, ¹² ma Resen manai Niniwe no Kala taladan. Basa naar, kota mo'ok kara.

¹³ Misraim tititi-nonosin nara, sira hatahori Ludim, Anamim, Lehabim, Naftuhim, ¹⁴ Patrusim, Kasluhim ma Kaftorim. Hatahori Kasluhim naa, ndia hatahori Filistin nara bei-ba'in.

¹⁵ Kana'an ana ulun, ndia Sidon. Kana'an oo dadi neu hatahori Het, ¹⁶ Yebusi, Amori, Girgasi, ¹⁷ Hiwi, Arki, Sini, ¹⁸ Arwadi, Semari ma Hamati, bei-ba'in nara.

Kana'an tititi-nonosin nara ratanggela losa dook ka ¹⁹ losa sira daen too-lanen nara mulai numa Sidon seku neni Gerar neu losa Gasa.

[†] **10:6** Kus naa, ndia 'Etiopia', Misraim ndia 'Masir'. [‡] **10:10** Sinear naa, Babel naden laen. Hatematak ia, mamananak naa nai Iran ma Irak.

Numa naa mai, neni Sodom, Gomora, Adma, Seboim losa Lasa neu.

²⁰ Sira basa naar, Ham tititi-nonosin. Esa-esak no sira dede'an, sira leon, ma sira dae oe heli-helin.

Sem tititi-nonosin nara

²¹ Yafet ka'an Sem, dadi hatahori Eber beiba'in nara. §

²² Sem tititi-nonosin nara, sira Elam, Asyur, Arpakhsad, Lud ma Aram.

²³ Aram tititi-nonosin nara, sira hatahori Us, Hul, Geter ma hatahori Mas.*

²⁴ Arpakhsad anan, Sela. Sela anan, Eber.

²⁵ Eber hambu ana touk dua. Uluk, hambu nadek *Pelek*, (fo soso-ndandaan 'bingga-ba'ek'), nahuu lelek naa, hatahorir rabingga-ba'ek nai dae-bafok. Fadin nade *Yoktan*.

²⁶ Yoktan tititi-nonosin nara, sira Almodad, Selef, Hasar-Mawet, Yerah, ²⁷ Hadoram, Usal, Dikla, ²⁸ Obal, Abimael, Syeba, ²⁹ Ofir, Hawila ma Yobab. Sira basa sara iar, Yoktan tititi-nonosin nara.

³⁰ Sira mamana leleon nara raa, mulai numa Mesa mai, seku neu losa Sefar, ndia mamana mbuku letak nai boboak dulu.

³¹ Sira basa sara raa, Sem tititi-nonosin nara. Esa-esak no sira dedean, sira leon, ma sira dae oe heli-helin.

³² Basa naar, Noh tititi-nonosin nara, esa-esak no sira leo heli-helin. Neu faa mo'ok hahae, sira iar ndia sasarak tao rasofe dae-bafok.

---

§ **10:21** Hambu hatahori malelak ketuk rae Eber naa, ndia 'Ibrani'. * **10:23** Mas naden laen, ndia 'Mesek'.

11

Manara Babel

¹ Lele uluk, basa hatahorir rai dae-bafok kokolak pake kada dede'ak esak ka. ² Neu sira ketuk mulai lali reni boboan dulu reu, ara losa dae matetuk esa nai Sinear, boe ma ara leo reu naa.*

³⁻⁴ Basa sara rala harak rae, "Wee! Toranoo nggara ein! Mai fo ita tambaririik kota mo'ok esa. Ita muste tao batu mbilas, boe ma ita hotun losa natea. Ma ita totodo batu mbilas raa pake ter. Basa boe ma ita tambaririik manara mandema esa, su'un losa lalai, mita fo ita hambu nade kokoak. Mita fo ita dadi teu hatahori nusa mo'ok esa, hae tabingga-ba'ek."

⁵ Boe ma MANETUALAIN konda mai titino soba kota naa no manaran, fo ara rambaririik kana.

⁶ Basa boe ma Ana kokolak nae, "Basa hatahori dae-bafok kara iar hatahori nusak esa, ma pake dede'ak esa. Hata fo ara taok hatematak ia, ia bei fo kada ue makasososak. Mbila-beinesak, mete ma basa sara rakaesa dadi reu esa, sama leo hatematak ia, neu ko ara bisa tao hata a mesan.

⁷ Malole lenak Ita konda fo tao dede'an nara esak matan, mita fo sira esa ta nala esa dede'an bali."

⁸ Basa boe ma MANETUALAIN konda fo tao babalik sira dede'an. No dalak naa, Ana tao hatahori dae-bafok kara raa sasarak reni basa mamanak kara rai dae-bafok ia reu. De ara ta rambaririik rakandoo kota naa ena bali. ⁹ Huu naa de ara foi kota naa, nade *Babel*, (fo sangga sama leo dede'a de'ek esa sosoa-ndandaan 'pangananaa'), nahuu MANETUALAIN tao babalik

---

* **11:2** 'Muni boboan dulu muu' nai dede'a Ibrani sosoa-ndandaan oo bisa boe nae, 'numa boboan dulu mai'. Sinear naden laen, ndia 'Babel'.

sira dede'an ma tao sasarak kasa reni sudi bee reu, ndule dae-bafok ia.

Numa Sem mai losa Abram

¹⁰ Ia Sem tititi-nonosin nara. Neu faa mo'ok basa teuk dua ena, nandaa no Sem teun nara 100, boe ma ana hambu ana touk esa, nade Arpaksad.

¹¹ Basa boe ma Sem bei nasoda teuk 500 bali, ma ana hambu tamba seluk ana touk ma inak.

¹² Neu Arpaksad teun nara 35, boe ma ana hambu ana touk esa, nade Sela. ¹³ Basa boe ma Arpaksad bei nasoda teuk 403 bali, ma ana hambu tamba seluk ana touk ma inak.

¹⁴ Neu Sela teun nara 30, boe ma ana hambu ana touk esa, nade Eber. ¹⁵ Basa boe ma Sela bei nasoda teuk 403 bali, ma ana hambu tamba seluk ana touk ma inak.

¹⁶ Neu Eber teun nara 34, boe ma ana hambu ana touk esa, nade Pelek. ¹⁷ Basa boe ma Eber bei nasoda teuk 430 bali, ma ana hambu tamba seluk ana touk ma inak.

¹⁸ Neu Pelek teun nara 30, boe ma ana hambu ana touk esa, nade Rehu. ¹⁹ Basa boe ma Pelek bei nasoda teuk 209 bali, ma ana hambu tamba seluk ana touk ma inak.

²⁰ Neu Rehu teun nara 32, boe ma ana hambu ana touk esa, nade Seruk. ²¹ Basa boe ma Rehu bei nasoda teuk 207 bali, ma ana hambu tamba seluk ana touk ma inak.

²² Neu Seruk teun nara 30, boe ma ana hambu ana touk esa, nade Nahor. ²³ Basa boe ma Seruk bei nasoda teuk 200 bali, ma ana hambu tamba seluk ana touk ma inak.

²⁴ Neu Nahor teun nara 29, boe ma ana hambu ana touk esa, nade Tera. ²⁵ Basa boe ma Nahor

bei nasoda teuk 119 bali, ma ana hambu tamba seluk ana touk ma inak.

²⁶ Neu Tera teun nara 70 lenak, boe ma ana hambu ana touk telu, ndia Abram, Nahor ma Haran.

Tera tititi-nonosin nara

²⁷ Tera tititi-nonosin nara, talo ia: Tera anan nara, ndia Abram, Nahor ma Haran. Haran hambu ana touk esa, nade Lot. ²⁸ Haran mate numa ndia nggoro-tadu huun, nade Ur, nai hatahori Kasdim daen. Neu ana mate naa, aman Tera bei masodak. ²⁹ Abram sao nala Sarai. Nahor sao nala Haran ana inan, nade Milka. Haran oo hambu ana touk esa, nade Yiska. ³⁰ Tehuu Sarai kala tedis, ana ta bisa bonggi.

³¹ La'e esa, Tera nuni nala anan Abram, fetofeun Sarai, ma umbun Lot, de ara kalua la'o ela nggorok Ur. Lelek naa, ara sangga reni dae Kana'an reu. Tehuu losa nggorok Haran, boe ma ara leo reu kada naa leo. ³² Numa naa, Tera maten, neu teun nara 205.

12

Manetualain noke Abram

¹ Lelek naa, MANETUALAIN kokolak no Abram ena nae, "Abram! O kalua la'o ela o nufanelum, o amam uman ma o nggoro-tadum. O muni mamanak esa muu, dei fo Au atudun neu o.

² Neu ko Au fee baba'e-babatik neu o.

Ma o tititi-nonosim mara, neu ko ramano'u, ma ara dadi reu hatahori nusa mo'o ta hoho'ak esa, losa hatahorir ralela o nadem.

De neu ko o dadi muu mana fee baba'e-babatik neu hatahori laen.

³ Neu ko Au fee baba'e-babatik neu hatahori fo mana fee baba'e-babatik neu o.

Tehuu Au akatoo neu hatahori fo mana nakatoo o.

Nenene matalolole!

Neu ko basa hatahori nusa-nusak kara marai dae-bafok ia, hambu baba'e-babatik nahuu o.”

⁴⁻⁵ Lelek naa, Abram teun nara 75. Ana nuni nala saon Sarai, ndia fadin anan Lot, ha'i neni basa ndia hata-heton lala'en, ma basa hatahori mana maue-osar fo ana hambu sara ruma kota Haran. Boe ma Abram asa la'o ela Haran, fo reni mamanak fo MANETUALAIN nafada neun ena. De ara la'ok rakandoo, losa mamanak esa, nade Kana'an.

⁶ Losa naa, de Abram la'ok eo ndule dae naa, losa deka no nggorok esa, nade Sikem. Boe ma ara leo taak deka ai huu mo'ok esa nai More. Lelek naa, hatahori Kana'an nara bei leo numa naa. ⁷ Numa naa, MANETUALAIN natudu aon neu Abram. Ana nae, “Neu ko Au fee nusak ia neu o tititi-nonosim.” Basa boe ma Abram totodo batur dadi neu mei batu esa fo paken dadi neu mei tunu-hotuk soa-neu MANETUALAIN fo mana natudu Ndia aon numa naa ena.

⁸ Basa boe ma Abram asa lali reni letek nai kona reu, de ara leo taak numa nggorok Betel ma nggorok Ai taladan. Numa naa, ana nambaririik mei tunu-hotuk esa, de ana nakaluku-nakatele neu MANETUALAIN. ⁹ Basa boe ma ana lali-lali mamanak, losa dae Negeb nai Kana'an boboan kona.

Abram neni nusa Masir neu

¹⁰ La'e esa, hambu fai ndoe-la'as nalan seli numa nusa Kana'an. Huu naa de Abram asa

la'ok ramadoo aon nara bali reni boboan kona reu losa nusa Masir. Ara leo taak reu naa. ¹¹ Neu ara rae maso reni nusa Masir reu, ana nafada saon Sarai nae, "Sarai, ee! O ia, mana'a hiek seli. ¹² De mete ma hatahori Masir mete-rita o mana'a hiek talo ia, na, neu ko ara nau hala risa au, nahuu au ia o saom. No dalak naa, ara bisa le'a rala o. ¹³ Dadi malole lenak, o mafada sara mae, au ia o ka'am. No dalak naa, ara ta hala risa au, tehuu neu ko ara malole ro au, nahuu o."

¹⁴ Neu Abram asa losa Masir ena, hatahorir mete-rita inak naa mana'a hiek seli. ¹⁵ Neu mane Masir penggawen nara mete-ritan, boe ma ara koa inak naa mana'a hien numa manek matan. De ara le'a ro inak naa neni manek uman neu. ¹⁶ Dadi manek malole neu Abram, nahuu Sarai. Boe ma manek fee mudak bandar reu Abram, sira: bibi hiek, bibi lombo, sapi, keledei ma onta. Ana oo fee mudak ata touk ma inak boe.

¹⁷ Tehuu no manek le'a nala hatahori sao inan neni ndia uman dale neu ena, huu naa de MANETUALAIN fee huku-dokik mata-matak neun no uma isi-oen nara. ¹⁸ Basa boe ma manek noke nala Abram, de natanen nae, "Abram! O tao au talo bee ia ena? Tao hata de o ta mafada mae inak naa, o saom? ¹⁹ Tehuu o mae ndia ia, o fadim! Ela faak ka au ha'i alan dadi neu au saong! Ia, o saom ndia. Hatematak ia ha'i malan fo malai la'o heok au matang ia leo!" ²⁰ Basa boe ma manek fee parenda neu ndia penggawen nara, fo ara husi kalua heni Abram, saon, ma basa sira bua-ba'un nara lala'en fo kalua numa nusak naa mai.

Abram no Lot rabingga-ba'ek

¹ Basa boe ma Abram la'o ela Masir, fo ana fali neni dae Negeb neu. Ana nuni no saon ma basa ndia hata-heton lala'en. Fadin anan Lot oo tungga sara boe. ² Abram naa, namasu'i nalan seli. Banda nekeboin nara, lilo mbilas ma lilo fulak, no'un seli.

³ Numa Negeb mai, ana leo lali-lali, losa ana fali neni nggoro Betel ma nggoro Ai taladan neu. Fai bakahulun ana leo nita numa naa ena. ⁴ Ma ana oo nambariik mei tunu-hotuk ena boe. De ana nakaluku-nakatele neu MANETUALAIN numa naa.

⁵ Lot, fo mana tungga sama-sama no Abram naa oo, naena banda nekeboik no'uk ka boe, ma ndia hatahori mana maue-osan nara oo no'uk ka boe. ⁶⁻⁷ Tehuu mamanak naa sangga ta loak ka soa-neu Abram ma Lot, ro basa sira hata-heton lala'en, fo ara leo-la'o sama-sama reu naa. Basa boe ma Abram no Lot mana lolon nara mulai rareresi, nahuu na'u manai mamanak naa, ta dai sira bandan nara ra'a. (Lelek naa, hatahori Kana'an ma hatahori Feris oo bei leo ruma naa boe.)

⁸ Basa boe ma Abram nafada anan nae, "Lot, ee! Ita iar nufaneluk esa. Boso losak ita dua ngga, esa ta malole no esa, boe ma ita hatahori mana maue-osan nara soa rahuur taa-taa. ⁹ Dadi malole lenak ita dua ngga tabingga-ba'ek leo. Mamanak ia loak ka, de mete ma o here mala dae manai boboa kiin, na, au ha'i ala dae manai boboa konan. Tehuu mete ma o here mala dae manai boboa konan, na, au ha'i ala dae manai boboa kiin."

¹⁰ Boe ma Lot mete ndule basan. De ana mete-nita lee Yarden doken sofek no oe, losa nggoro

Soar. Mamanak naa daen maisi-minak sama leo MANETUALAIN osin, ma sama leo dae Masir. (Lelek naa, MANETUALAIN bei ta nakalulutu kota Sodom no Gomora. De dae naa bei malole).

¹¹ Huu naa de Lot here nala basa lee Yarden doken lala'en. De dua sara rabingga-ba'ek. Boe ma Lot neni boboak dulu neu. ¹² Tehuu Abram leo nakandoo numa dae Kana'an. Ma Lot neu leo numa nggoro-nggorok mana deka kota Sodom nai Yarden doken. ¹³ Tehuu hatahori Sodom mara manggarauk sudi selik kana. Ma ara ta nau nenene neu MANETUALAIN.

¹⁴ Neu Lot no Abram rabingga-ba'ek ena, boe ma MANETUALAIN nafada Abram nae, "Abram! Soba o leleuk sudi bee neu fo mete ndule basa mamanak kara numa mamanak fo o mambariik naa mai. Mete matalolole dea-matan ma kii-konan. ¹⁵ Basa daer fo o mete-mitak kara raa, neu ko Au fee sara reu o, ma o tititi-nonosim mara, fo dadi neu ei pusakam nakandoo, losa doon naa neu. ¹⁶ Neu ko Au fee o tititi-nonosim mara dadi ramano'u sama leo sarakaek nai tasi tatain. Losa hatahorir ta bisa reke rala o tititi-nonosim mara dedesin. ¹⁷ Hatematak ia o la'ok eo ndule dae ia loa-narun. Huu basa naar, neu ko Au fee sara reu o!"

¹⁸ Basa boe ma Abram asa lali mamanak, de reu leo seluk bali numa mamanak fo mana deka no ai huu mo'ok kara marai Mamre, deka no nggoro Hebron. Basa boe ma ana tia-totodo mei tunu-hotuk fo rakaluku-rakatele reu MANETUALAIN numa naa.

14

Abram neu sambu nala falik Lot numa netatik mai

¹ Lelek naa, hambu manek haa rakabua, sira: Amrafel, manek nusak Sinear. Ariok, manek nusak Elasar. Kedarlaomer, manek nusak Elam. Ma Tideal, manek nusak Goyim. ² Lelek naa oo, hambu manek laen lima rakabua boe, sira: Bera, manek nusak Sodom. Birsa, manek nusak Gomora. Sinab, manek nusak Adema. Semeber, manek nusak Seboim. Ma manek nusa Bela (ndia nusak Soar). De manek kahaak kara raa reu ratati laban manek kalima laen nara raa. ³ Manek kalimak kara raa rakabubua ro soldadun nara ruma Sidim doken, (fo hatematak ia roken rae, Tasi Mates).

⁴ Netatik naa momori-dadadin talo ia: fai bakahulun manek Kedarlaomer parenda manek kalimak kara raa losa teuk 12. Tehuu neu teuk ka-13, boe ma ara fo'a de laban ana.

⁵ Neu maso teuk ka-14, boe ma manek Kedarlaomer, ma ndia nonoon manek kateluk kara raa, mai ro sira soldadun nara. Boe ma ara ratati rasenggi nusak hida. Sira: hatahori Refaim marai nusak Asterot-Karnaim, hatahori Susim marai nusak Ham, hatahori Emim marai nusak Sawe-Kiryataim, ⁶ ma hatahori Hori marai letek Seir, losa mamana nees El Paran tatain.

⁷ Basa boe ma ara lenggu fali reni En Mispat reu (fo hatematak ia nade Kades). Basa naa, ara rakalulutu hatahori Amalek kara nusan, ma hatahori Amori fo mana leo numa nusa Haseson-Tamar.

⁸⁻⁹ Basa boe ma manek kalimak kara raa ator sira soldadun nara ruma Sidim doken, de ara ratati laban manek kahaak kara raa. ¹⁰ Nai dokek naa, hambu lifu ter no'uk ka. Neu ara ratati naa, manek Sodom ma manek Gomora ro soldadun nara ralai. Sira ketuk mbesi reni lifu ter dale

reu, ma ketuk ralai reni letek reu. ¹¹ De manek kahaak mana masenggik kara raa, reu fonda rala basa buah-ba'u ma nana'ak kara ruma Sodom no Gomora mai. Boe ma ara fali reu sara.

¹² Lelek naa, Abram anan Lot leo nai Sodom. De manek kahaak kara raa oo humu rala Lot asa, ma fonda rala basa buah-ba'un nara boe.

¹³ Tehuu hatahori esa mbo'i henin. De ana nalaik neu tui Abram, hatahori Ibrani. Lelek naa, hambu hatahori Amori esa, nade Mamre. Abram leo deka-deka no Mamre ai huu mo'on nara. Mamre toranoon, ndia Eskol ma Aner. Sira raa, dadi Abram partein. ¹⁴ Neu Abram namanene nala nae, hatahorir humu reni ndia fadin anan ena, boe ma ana nakabubua nala ndia hatahori mana maue-osan fo mana malela netatik. Sira basa sara hatahori 318. Basa boe ma reu husi manek kahaak kara raa losa nggorok Dan, dook ka nai boboan kii.

¹⁵ Nai naa, Abram ba'e ndia hatahorin nara dadi reu bubuak hida. Neu le'odae, boe ma ara reu nggafu fee hatahorir raa. Tehuu ketuk ralai. Boe ma Abram asa husi rahere sara losa nggoro Hoba, manai kota Damsik boboan kii. ¹⁶ No dalak naa, Abram sambu nala falik Lot no hatahorin nara, basa buah-ba'un nara lala'en, ma hatahori laen nara boe.

Melkisedek natonggo no Abram. Melkisedek naa oo manek ma malangga anggama numa Manetualain mai boe

¹⁷ Neu faik fo Abram fali numa tao nasenggi mane kahaak kara raa mai, boe ma manek Sodom mai soru Abram numa Sawe doken (hatahorir rasi'e roken rae, Manek Doken). ¹⁸ Lelek

naa, Melkisedek dadi manek kota Salem.* Ma ndia oo malangga anggama numa Manetualain mana Demak Mate'en mai boe. Ana mai neni fee Abram roti no oe anggor. ¹⁹⁻²⁰ Boe ma ana kokolak fee baba'e-babatik neu Abram nae, "Elan fo Manetualain mana Demak Mate'en, mana nakadadidik lalai no dae-inak naa, fee baba'e-babatik neu o. Koa-kio neu Manetualain, mana tao o masenggi o musum mara."

Basa boe ma Abram ba'e fee Melkisedek, baba'ek esa numa salahunu mai, numa basa bua-ba'ur fo ana le'a nala falik kara raa.

²¹ Boe ma manek Sodom do'or mbali Abram, de nae, "Papa Abram. Bua-ba'ur fo papa le'a nalak kara numa au musung nggara mai, elan fo papa soa basa sara. Tehuu au oke fee falik kada au hatahoring nggara."

²² Tehuu Abram naselu nae, "Au sumba-soo numa MANETUALAIN mana Demak Mate'en matan, fo mana makadadidik lalai no dae-inak ²³ ae, au ta nau ha'i ala hata esa boe na numa o bua-ba'um mara mai. Leo mae kada aba dook esa oo, au ta nau ha'i ala sana boe. No dalak naa, o ta bisa kokolak mae, 'Abram namasu'i, nahuu au.' ²⁴ Au ta parluu hata-hata. Kada hata fo au hatahoring nggara pake sara ena, na, taon neu basa ena. Ma elan fo au nonong katelung nggara iar, Aner, Eskol ma Mamre, ha'i reni sira baba'en."

15

Manetualain tao hehelu-bartaak no Abram

---

* **14:18** Hatahori malelak ketuk rae, kota Salem no kota Yerusalem naa, sama.

¹ Basa boe ma MANETUALAIN natudu aon neu Abram. De Ana nae, "Abram! O hae mamata'u. Huu Au ndia si'u heni ma mana babata o numa musu mai. Ma Au fee o nanala mo'ok."

²⁻³ Tehuu Abram nae, "MANETUALAIN. Leo mae MANETUALAIN ba'e fee au hata-hata no'un talo naa oo, sosoan taa boe. Huu au ana taak fo fee au tititi-nonosik. Dadi nau hambu pusaka no'un seli tao neu hata? Bole-bole kada au atang, Eliasar numa Damsik mai, ndia hambu basa sara."

⁴ Tehuu MANETUALAIN naselu nae, "Ta talo naa! O ana heli-helim ndia neu ko hambu pusaka naa, tehuu ta ata naa."

⁵ Boe ma Ana nuni no Abram dea neu, de nae, "Hatematak ia o mete muni lalai muu. Soba o mete neu nduuk kara raa. O bisa reke mala sara, do? O tititi-nonosim mara neu ko no'un nara desi leo nduuk kara raa!"

⁶ Boe ma Abram simbok MANETUALAIN kokolan naa. De MANETUALAIN henggenee nalan dadi neu hatahori dalen ndoos, nahuu Abram namahere neun.

⁷ Basa boe ma MANETUALAIN tuti seluk kokolan bali nae, "Au ia Manetualain. Au ndia nuni ua o kalua numa nggorok Ur mai ena, nai hatahori Kasdim asa daen. Ma Au ndia fee dae ia dadi neu o pusakam."

⁸ Tehuu Abram natane bali nae, "Tehuu talo bee MANETUALAIN? Talo bee fo au bisa bubuluk ae, neu ko dae ia dadi neu au pusakang?"

⁹ Boe ma Ana naselu nae, "Talo ia! Mai fo ita ndara fangga hata fo Au kokolak bebeik kara ia. Hatematak ia muu ha'i mala bandar fee Au: sapi ina esa, bibi hiek ina esa, ma bibi lombo mane esa. Basa sara muste teun nara beke teluk. Basa

naa o ha'i muni mbuik teu esa ma mbuik lunda sina esa bali."

¹⁰ Boe ma Abram neu ha'i nala basa bandar raa. Basa de ana sefa seseri ba'e duak sapi, bibi hiek, ma bibi lombo naa. Boe ma ana teri mbaar raa dadi baba'ek dua reu daer, esa nasare esa, dadi neu baris dua. Tehuu ana ta seseri ba'e mbuik kara raa. ¹¹ Basa boe ma mbuik mana na'a nenetuk kara mai fo nau ra'a mbaar raa. Tehuu Abram husi heni sara.

¹² Neu ledo tesa, boe ma Abram sungguh seli. Ana nala me'i nae, makiu-makahatuk tatana nalan losa ana namata'u nalan seli.

¹³⁻¹⁵ Boe ma MANETUALAIN nafadan nae, "Abram! Neu ko o masoda losa o mambalasi malan seli, ma mate no mole-damek, dei fo ara ratoi o no neulauk.

Tehuu o tititi-nonosim mara neu ko reu dadi mana leo taak nai hatahori laen nusan.

Neu ko hatahori numa nusak naa mai tao sara dadi reu kuli, boe ma ara tuni-ndeni tao doidoso sara sudi selik kana, losa teuk natun haa.

Tehuu neu ko Au huku-doki hatahori nusak naa.

Boe ma Au nuni ua o tititi-nonosim mara kalua numa naa mai, ma ara reni pusaka no'un seli.☆

¹⁶ Neu ko Au koladu fo o tititi-nonosim mara dombe kaliman fali reni ia mai bali.

Hatematak ia, hatahori Amorrir leo nai dae ia lain. Hatahorir ia manggarauk kara, tehuu bei ta sudi selik kana.

Neu ko mete ma o umbu-anam mara fali reni ia mai ena, Au nau pake sara fo huku-doki rakalulutu hatahari Amorrir. Huu lelek

---

☆ **15:13-15** Nedenuk kara Tutuin 7:6-7

naa, sira manggaraun nara sudi selik kana ena.”

¹⁷ Neu le'odae ena, medak neu ma hambu ra'o neni tamba dae kamasuk esa ma mbele mana mbilak esa unda-unda lele nesik mbaa baris kaduak kara raa taladan. ¹⁸ Faik naa oo, MANETUALAIN ndara fangga hehelu-bartaan no Abram boe. Ana nafada nae, “Au helu-bartaa, neu ko Au fee nusak ia neu o tititi-nonosim, mulai numa lee Masir* mai losa lee Efrat, ¹⁹ no basa hatahori Keni, Kenas, Kadmon, ²⁰ Het, Feris, Refaim, ²¹ Amori, Kana'an, Girgasi, ma Yebus daen nara.”

16

Hagar no anan Ismael

¹⁻³ Lelek naa, Abram fali numa Masir mai ena, de ana leo teuk salahunu numa Kana'an ena. Saon Sarai bei ta hambu anak. Sarai naena ata inak hatahori Masir, nade Hagar.

La'e esa, Sarai kokolak no Abram nae, “Papa! MANETUALAIN tatana au ana manan ena. De malole lenak papa muu sunggu mua au atang Hagar, mita fo ana bonggi fee au.”

Boe ma Abram tungga ndia saon kokolan. De Sarai fee Hagar dadi neu Abram sao murin. ⁴ Basa boe ma Abram neu sunggu-soro no Hagar, boe ma inak naa nairu. Tehuu neu Hagar bubuluk ana nairu ena, ana koa ao, de ana mete nakadadaek Sarai.

⁵ Boe ma Sarai kokolak no Abram nae, “Au ndia fee ata naa, dadi neu o sao murim. Tehuu

---

* **15:18** Lee Masir naa, fama te lee Misraim nai Sinai, fama te lee Nil panggen manai dulu boe.

neu inak naa bubuluk ana nairu, de ana mete nakadadaek au. Basa naar, o salam! Elan fo MANETUALAIN naketu-naladi ita dua ngga dede'an. Dei fo o bubuluk!"

⁶ Basa boe ma Abram naselu nae, "Talo ia! O ia, sao uluk. Tehuu ndia naa kada sao murik a mesan. Dadi o ndia maena koasa neun. O nau tao hata mbalin, numa kada o mai!" Basa boe ma Sarai tao kada barakai boto-botok mbali Hagar, losa ana nalai.

⁷ Ana nalai losa moo sarakaek. Boe ma MANETUALAIN atan esa numa nusa tetuk do inggu temak mai, hambun deka no oe matak manai dalak mana neni Sur neu. ⁸ Boe ma ana nae, "Wee! Hagar, Sarai atan! Tao hata de o nai ia? O numa bee mai, ma nau muni bee muu?"

De Hagar naselu nae, "Au alai la'o ela au ina umang."

⁹ Boe ma MANETUALAIN atan kokoen nae, "Talo ia! Malole lenak o fali muni o ina uman muu. Ana tao o talo bee, na, simbo a mesan. ¹⁰ O boso mamata'u. Neu ko Au tao o tititi-nonosim namano'u, losa hatahori ta bisa reke rala sara. ¹¹ Hatematak ia o kairuk. Ta dook ka te, o bonggi ana touk esa. O muste foin nade *Ismael* (fo sangga sama no dede'a de'ek laen esa sosoandandaan nae 'Manetualain namanene'), nahuu MANETUALAIN namanene o bubu'i nemetanim ena. ¹² Tehuu kanak naa namo'o mamais a, ana leo-la'o dook ka numa toranoon nara mai. Huu ana sama leo ndara langga tema fo ana ta tungga rapa. See a mesan, ana laban asa. Ma basa hatahorir laban rasafalik kana."

¹³ Hagar namanene basa talo naa, boe ma ana kokolak nai dalen dale nae, "Au mete-ita

MANETUALAIN ena, fo mana loti-mete ma mana lopo-linu au.” Basa boe ma ana mulai noke Manetualain pake nadek, “Manetualain mana Faduli au.” ¹⁴ Huu naa de hatahorir foi oe matak naa nade, *Beer Lahai Roi*, sosoa-ndandaan nae, “Oe matak numa Ndia mana masodak mai, fo mana faduli au.” Oe matak naa mamanan nai nggoro Kades no nggoro Beret talada heon. Oe matak naa bei hambun losa hatematak ia.

¹⁵ Basa boe ma Hagar fali neu ngga. Boe ma ana bonggi ana touk esa. Abram foin nade *Ismael*. ¹⁶ Neu Hagar bonggi Ismael, Abram teun nara 86 ena.

17

Manetualain ndara fangga hehelu-bartaak no Abram pake tanda sunat

¹ Neu Abram teun nara 99, MANETUALAIN mai natudu aon neu Abram. Boe ma Ana kokolak nae, “Au ia, Manetualain mana Koasa Mate'en. O muste tungga makandoo Au hihii-nanaung, ma leo-la'o tungga ndoon. ² Au nau ndara fangga hehelu-bartaak ua o, ma tao o tititi-nonosim mara ramahefu ralan seli.”

³ Boe ma Abram sendek luu-langgan fo nate'e langgan losa daer. De Manetualain kokolak nakandoo nae, ⁴⁻⁵ “Au tao hehelu-bartaak ua o, talo ia: neu ko o dadi muu hatahori nusak no'uk ka bei-ba'in. Huu naa de o nadem ta *Abram* bali (fo sosoa-ndandaan 'amak fo naden neni nelelak'), tehuu nade *Abraham* (fo sosoa-ndandaan 'hatahori nusak no'uk ka bei-ba'in').

⁶ Neu ko Au tao o tititi-nonosim mara ramahefu ralan seli. Ma neu ko Au oo ambaririik hatahori

nusak no'uk ka numa sira mai, ma so'u manek no'uk ka numa tititi-nonosik kara raa mai boe.

⁷ Au to'u akandoo Au hehelu-bartaang ua o, ma o tititi-nonosim mara. Hehelu-bartaak ia ta mana ketuk, huu Au ia, o mua o tititi-nonosim mara Manetualain. ⁸ Basa dae Kana'an ia, neu ko Au feen neu o mua o tititi-nonosim mara. Hatematak ia o kada leo taak nai ia. Tehuu neu ko o tititi-nonosim mara soa dae Kana'an ia losa doon naa neu. Ma neu ko Au oo dadi neu sira Manetualain boe. ⁹⁻¹⁰ Tehuu o ma o tititi-nonosim mara oo muste to'u mahere Au hehelu-bartaang ia no dale mahanik boe. Basa touk kara lala'en muste sunat. ¹¹⁻¹³ Mulai numa hatematak ia neu, basa touk kara muste sunat mulai numa bei fo bonggi heni sara faik falu. O nufanelum, basa o hatahori mana maue-osam mara, ma atadato fo o hasa malak ena numa nusak laen mai, basa sara muste sunat. Sunat naa, dadi tanda neu ita dua ngga hehelu-bartaan, fo nakadite nai ei ao-inam. ¹⁴ Touk bee fo ana ta sunat, ana ta hambu baba'ek nai Au hehelu-bartaang dale, ma ana ta maso dadi neu Au hatahoring.”

¹⁵ Basa boe ma Manetualain kokolak nakandoo bali nae, “Mulai numa hatematak ia neu, o boso moke o saom no nadek *Sarai* bali, tehuu moke mae kada *Sara* leo. ¹⁶ Neu ko Au fee baba'e-babatik no'uk ka neu Sara, fo ana bonggi fee o ana touk esa. Tebe! Neu ko Sara dadi neu hatahori nusak no'uk ka bei-ba'in. Ma neu ko Au so'u manek no'uk ka numa ndia tititi-nonosin mai.”

¹⁷ Boe ma Abraham sendek luu-langgan fo nate'e langgan losa daer. Tehuu nai dalen dale ana hika. Ana du'a nae, “Tou lasi kalu merek, teuk 100 leo au ia, bei hambu anak bali? Ma Sara

fo lasi nggo'o bauk ena, teuk 90, ana bei bonggi talo bee bali?" ¹⁸ De ana nafada Manetualain nae, "Manetualain! Elan fo kada Ismael hambu au pusakan oo ta hata-hata boe."

¹⁹ Tehuu Manetualain naselu nae, "Taa! Huu neu ko o saom Sara, bonggi nala ana touk esa. O foin nade *Isak*. Au hehelu-bartaang neu ko konda neun no ndia titiiti-nonosin, losa doon naa neu. ²⁰ Au oo amanene hata fo o moke soa-neu Ismael ena boe. Huu naa de Au oo fee baba'e-babatik neun, ma Au tao tamba amano'u ndia titiiti-nonosin. Neu ko hambu mane leo 12 numa ndia titiiti-nonosin mai. Ma neu ko ndia titiiti-nonosin dadi hatahori nusak ta hoho'ak esa. ²¹ Leo mae talo naa, tehuu Au hehelu-bartaang ia neni ndara fanggak no kada o anam Isak. Neu ko teu mana maik ia, mete te ledofain talo ia, Sara bonggi kanak naa." ²² Manetualain kokolak basa talo naa, boe ma Ana la'o ela Abraham mesa kana neu naa.

²³⁻²⁷ Faik naa oo, Abraham tungga memak Manetualain parendan boe. De ana sunat. Basa boe ma ana sunat Ismael ma basa touk kara marai ndia uman dale. Ana oo sunat basa atadato touk kara lala'en boe. Lelek naa, Abraham teuk 99 ena, ma Ismael teuk 13.

18

Hatahori telu mai ratonggo ro Abraham

¹ Faik esa, neu Abraham leo deka ai huu mo'ok kara marai Mamre. MANETUALAIN mai natudu aon neun numa naa. Tutuin talo ia: Faik naa katobi ndoos, de Abraham nangatuuk nonori anin numa laak lelesu bolon. ² Neu Abraham botik matan, boe ma mete-nita hatahori telu

rambariik nai naa. De ana nalaik neu soru sara lai-laik. Ana sendek luu-langgan,³ de nae, “Papa nggara ein! Mete ma bisa, na, papa sara tuli taak nai au laang dei. Leo mae minu kada oe hiek oo malole boe.⁴ Papa sara hahae taak miu sa'ok. Dei fo kakanak kara ha'i oe fo safe papa sara ein.⁵ Ma au uu sadia nana'ak fee papa sara, fo hambu barakaik faa, dei fo papa sara la'o rakandoo. Huu au amahoko bisa aono-lalau papa sara.”

Basa boe ma ara raselu rae, “Neu. Makasi no'un seli. Ai tuli.”

⁶ Boe ma Abraham nalaik neni laak neu, de nafada Sara nae, “Lai-laik! Ha'i mala tarigu neulauk lenak saku esa, fo tao roti.”*

⁷ Basa boe ma ana nalaik neni ndia sapis nara neu, de here nala sapi ana maa esa. De nadenu ndia atan hala sapi naa, ma nasu mbaan.⁸ Boe ma Abraham neu ha'i susu, keju, ma mbaa sapi fo bei fo nasu ralak naa, de neni fee fuik kara raa. Neu ara ra'a, ana nambariik neu ai huuk taen fo naono-lalau sara.

⁹ Basa boe ma ara ratanen rae, “Abraham! O saon Sara nai bee?”

De ana naselu nae, “Nai laak dale.”

¹⁰ Boe ma esa numa sira hatahori kateluk kara raa mai kokolak nae, “Nai rarain teu mana maik ia, Au fali mai. Faik naa, o saom Sara bonggi nala ana touk esa ena.”

Neu ara kokolak talo naa, Sara nenene numa lelesu dean mai.¹¹ Lelek naa, Abraham no Sara

---

* **18:6** Susura Malalaok dede'a Ibrani surak nae, 'ha'i tarigu seah telu'. Seah telu naa, sama no tarigu saku esa (beran kilo nggeram 20 losa 25)

memak rambalasi ralan seli ena, ma Sara oo ta hambu bulak ena boe. ¹² Sara namanene ara kokolak talo naa, boe ma ana hika nai dalen. De ana du'a nae, “Awii! Au ambalasi nggo'o-nggo'o talo ia, ma au saong mana malek ena. Talo bee de ai bei hii leo mana sao beuk, fo sangga anak bali?”

¹³ Basa boe ma MANETUALAIN natane Abraham nae, “Tao hata de Sara hika? Ana du'a nae hata fo Au kokolak ia, ta dadi, nahuu ndia lasik ena, do? ¹⁴ Au ia MANETUALAIN! Ta hambu hata esa boe na fo Au ta bisa taon. Masaneda matalolole, ee! Neu ko mete ma Au fali uni ia mai nai teu mana maik ia, na, Sara bonggi nala ana touk esa ena.”

¹⁵ Sara namanene nala naa, boe ma namata'u. De ana laka nae, “Au ta hika, maa!”

Tehuu MANETUALAIN naselu nae, “Memak o hika bebeik kara ia, maa.”

Abraham kokoe Manetualain fo boso hukudoki hatahori Sodom

¹⁶ Basa boe ma fuik kateluk kara raa la'o reni kota Sodom reu. De Abraham nafuli sara losa ba'e dua dalak. Numa mamanak naa mai, ara bisa mete-rita Sodom. ¹⁷ Boe ma MANETUALAIN kokolak nai dalen dale nae, “Malole lenak Au tui fee Abraham ae, Au ae akalulutu kota Sodom. ¹⁸ Huu ndia tititi-nonosin nara tamba ramano'u, ma ara dadi reu hatahori nusak ta hoho'ak kara. Ma neu ko ndia oo dadi mana fee baba'e-babatik soa-neu basa hatahori nusa-nusak marai daebafok ia boe. ¹⁹ Au here alan ena fo nanori anan nara ma hatahori laen nara, fo tungga rakandoo MANETUALAIN eno-dalan, fo ara leola'o no ndoos ma ta pepeko-leleko. Mete ma ara

tao talo naa, na, Au tao atetu Au hehelu-bartaang ua Abraham.”

²⁰ Boe ma MANETUALAIN nafada Abraham nae, “Talo ia! Au amanene hatahori no'uk ka ungu-remu la'e-neu hatahori numa kota Sodom ma Gomora mai ena. Tatao-nono'i manggaraun nara sudi selik kana ena. ²¹ Huu naa de Au konda mai, fo Au nau parisa aong, basa hata fo Au amanenek kara raa, tebe do taa. Mete ma taa, na, neu ko Au bubuluk.”

²² Neu MANETUALAIN bei kola-kola no Abraham, fuik kaduak kara raa la'o rakandoo reni kota Sodom reu. ²³ Abraham neu deka-deka no Manetualain, boe ma ana kokoe nae, “Talo bee? Papa nau makalulutu hatahori ndoos no hatahori manggarauk sama-sama, do? ²⁴ Mete ma hambu hatahori ndoos 50 rai kota naa dale, na, Papa bei nau tao makalutu basa sara boe, do? Do Papa ta makalulutu kota naa, nahuu sira. ²⁵ Papa boso makalulutu sara talo naa! Boso losak hatahori ndoos sara raa oo mate tungga boe, nahuu Papa nau makalulutu hatahori manggarauk kara. Papa ndia dadi Mana Maketumaladi Dede'a nai lalai ma dae-inak ia. Ma Papa mesa kana bubuluk ena, naa mbeu seserik.”

²⁶ MANETUALAIN naselu nae, “Mete ma Au hambu hatahori ndoos 50 rai kota Sodom, na, Au ta huku-doki kota naa, nahuu sira.”

²⁷ Boe ma Abraham kokolak bali nae, “Papa, au oke ambon, fo au kokolak faa bali. Au ia, hatahori dae-bafok nggoa bebek fo ta bubuluk hata esa boe na. ²⁸ Leo ta hambu hatahori ndoos 50, tehoo hambu kada 45, na, talo bee? Mete

ma kuran kada hatahori lima, na, Papa bei nau nakalulutu kota naa, do?"

Manetualain naselu nae, "Mete ma Au hambu hatahori ndoos 45 nai naa, na, Au ta akalulutu kota naa."

²⁹ Basa boe ma Abraham kokoe seluk bali nae, "Mete ma hambu kada hatahori 40, na, talo bee Papa?"

De Ana naselu nae, "Mete ma Au hambu 40, na, Au ta huku-doki sara."

³⁰ Abraham kokoe nakandoo bali nae, "Papa boso mamana, tehoo mete ma hambu kada hatahori ndoos 30, na, talo bee?"

Ana naselu nae, "Mete ma Au hambu 30, na, Au ta huku-doki sara."

³¹ Boe ma Abraham noke naloe seluk bali nae, "Papa boso mamana, mete ma au atane faa bali. Mete ma hambu kada hatahori 20, na, talo bee?"

De Ana naselu bali nae, "Mete ma hambu 20, na, Au ta akalulutu kota naa."

³² Boe ma Abraham nate'e ndia kokolan nae, "Papa! Au kokolak la'e esa bali, tehoo Papa boso mamana au, ee! Mete ma hambu kada hatahori ndoos 10, na, talo bee?"

De Ana naselu nae, "Mete ma Au hambu hatahori ndoos 10 nai naa, na, Au ta akalulutu kota naa."

³³ Ara kola-kola basa talo naa, MANETUALAIN la'o nakandoo, boe ma Abraham fali.

19

Hatahori Sodom mara tatao-nono'i mangga-raun

¹ Neu Manetualain bei kola-kola no Abraham, Manetualain ata kaduan nara la'o rakandoo reni kota Sodom reu. Ara losa naa, boe ma ledo sangga nae tesa ena. Faik naa, Lot bei nangatuuk numa kota naa lelesu mason.* Ana mete-nita hatahori kaduak kara raa, boe ma neu soru sara. De ana sendek luu-langgan, ma nate'e langgan neu matan nara. ² Boe ma ana kokolak nae, "Papa nggara ein! Mai fo tuli taak nai au umang dei, mita fo Papa sara sasafe eim mara, ma sunggu nai naa. Naa fo be'e-mai huhua anan, dei fo Papa sara la'o makando."

Tehuu ara raselu rae, "Makasi. Tehuu hae masambute! Naa fo ai miu sunggu nai kada kota dae moon."

³ Tehuu Lot kokoe nakandoo sara, losa ara nau leo taak nai ndia uman. Boe ma Lot asa tunu roti ma sadia mei, de ra'a sama-sama. ⁴ Fuik kara raa bei ta reu sunggu, te Sodom toun nara, basa sara mo'o-kadi'ik, mai eko-feo rala Lot uman. ⁵ Ara kii-bolu no hara barakaik neu Lot rae, "Weeh, Lot! Tou kaduak bebeik kara raa rai bee? Fee sara kalua ia mai, te ai nau bode sara!"

⁶ Boe ma Lot kalua dea neu, basa boe ma kena lelesu neu. ⁷ Ana kokolak nae, "Toranoo nggara ein! Ei boso tao manggarauk talo naa neu au fuing nggara. ⁸ Hena ei nenene dei, ee? Au ana fe'ong dua, sira bei ao tema. Naa fo au fee dua sara reu ei. Ei nau tao dua sara talo bee oo, naa numa kada ei mai boe. Tehuu ei boso tao hata

---

* **19:1** Lele uluk, kota lelesu mason dadi neu mamanak hatahori lasin nara ranggatuuk fo raketu-raladi dede'ak, ma ara kola-kola ruma naa.

esa boe na neu au fuing nggara. Huu tungga ita dala-hadan, na, au muste anea atalolole sara.”

⁹ Tehuu hatahori Sodom mara raa kii-bolu rae, “O boso sambor! O ia, kada hatahori mana leo taak nai ia! O hatahori deak, de o ta maena haak koladu ai. Malole lenak o malai la'o heok ia. Mete ma taa, na, ai tao mala o beran lenak numa hatahori kaduak kara raa mai!” Boe ma ara timba heni Lot, de basa sara rame-rame reu tara lelesu naa, fo rae rakalulutun.

¹⁰ Tehuu fuik kaduak kara raa soro liman nara reu, de ara le'a Lot neni uma dale neu, boe ma ara nggoe lelesu neu. ¹¹ Basa boe ma dua sara tao rapoke hatahori Sodom mara raa matan, losa ara rafaroroe sangga lelesu, tehuu ta hambu sana.

Manetualain le'a kalua heni Lot asa numa Sodom mai

¹²⁻¹³ Basa boe ma fui kaduak kara raa, kokolak mbali Lot rae, “Lot! MANETUALAIN bubuluk kota ia manggaraun ena. Ana nadenu ai mai fo nau makalulutu heni kota ia. De o bei maena nufaneluk laen nai kota ia, do taa? Mete ma hambu ana touk do, inak do, mane-feuk do, fetofeuk do, sudi see a mesan, na, muu mala sara fo kalua numa kota ia mai leo!”

¹⁴ De Lot neu natonggo no touk dua, fo nae tao sara dadi reu ndia mane-feun nara, boe ma ana nafada sara nae, “Nenene matalolole! Hatematak ia ei kalua lai-laik numa kota ia mai leo, te MANETUALAIN nae nakalulutun ena!” Tehuu ara du'a rae, Lot kada kokolak nakoakandiaok naa.

¹⁵ Neu be'e-mai huhua anan, boe ma Manetualain ata kaduan nara raa, rakasetik Lot fo ara kalua lai-laik leo. Ara rae, “Lot! Mambadeik leo!”

Le'a muni o saom, ma ana ina kaduam mara raa, fo ei malai leo. La'o ela kota ia. Boso losak ei mate hie-hie a, ma noe sama-sama mia kota ia.”

¹⁶ Tehuu Lot bei naeok, naa te MANETUALAIN nau tao nasoi-nasodan. Huu naa de fuik kaduak kara raa to'u rala liman nara fo ara le'a Lot, saon, ma ana ina kaduan nara, fo roo sara kalua numa kota naa mai. ¹⁷ Boe ma esa numa fuik kaduak kara raa mai parenda nae, “Malaik tetebe, fo sangga masodak leo! Boso leuk dea! Boso hahae nai dokek! Malaik makandoo nda'e meni letek naa miu, mita fo ei boso mate!”

¹⁸ Tehuu Lot bala nae, “Awii, Papa! Boso talo naa! ¹⁹ Papa memak tulun tao nasoi-nasoda ai ena. Tehuu letek naa doon seli! Boso losak ai bei ta losa naa, te sosoek hambu nala ai nai dala laladak ena. ²⁰ Papa mete dei. Hambu nggorok kadi'ik esa ta dook ka numa ia mai. Nggorok naa sosoan-ndandaan taa. De mete ma Papa nau, na, naa fo ai miu sangga masodak nai kada naa leo.”

²¹ Ana naselu nae, “Neu! Miu leo! Neu ko au ta akalulutu nggorok naa. ²² De hatematak ia ei malai tetebe naa miu leo! Huu au ta bisa tao hata-hata, mete ma ei bei ta losa naa.” Mulai numa lelek naa neu, hatahori foi nggorok naa, nade *Soar*, sosoan-ndandaan nae, 'kadi'ik'.

A'i na'a kota Sodom no Gomora, de noe heni sara

²³ Neu ledo mulai hene, boe ma Lot asa losa *Soar*. ²⁴ Medak neu te, MANETUALAIN mbo'a a'i no balerang mana mbilak numa lalai mai konda neni Sodom no Gomora neu. ²⁵ MANETUALAIN nakalulutu basa kota ma nggorok marai nusak

naa, no basa horis lala'en marai naa, sira hata-hori dae-bafok, banda-manur, ma sele-tandek kara.

²⁶ Neu ara ralaik, boe ma Lot saon leuk dea. Medak neu ma, ana dadi neu dii masuk neuk ka.

²⁷ Neu be'e-mai huhua anan, boe ma Abraham fali neni mamanak fo afik ka ana nambariik kokoe MANETUALAIN naa neu. ²⁸ Boe ma ana mete memeli matan neni Sodom no Gomora, ma basa dokek kara raa neu. Ana mete neu te sudi nai bee, a'i masu bubuak mboka-mboka hene neni lalai neu. Ma a'i na'a heni basa sudi hata lala'en.

²⁹ Manetualain tulun Lot kalua henin numa mamana mana hambu huku-dokik naa mai, neu faik fo Ana nakalulutu basa kotar raa, nahuu Ana nasaneda Ndia hehelu-bartaan neu Abraham.

Lot no ana inan nara

³⁰ Lelek naa, Lot namata'u leo nakandoo numa nggorok Soar. Huu naa de ana no ana inan dua sara lali reni letek reu. De ara leo numa luak esa dale.

³¹ La'e esa, ina ana ka'ak kokolak no fadin nae, "Ndule basa mamanak ia, ta hambu touk esa boe na fo bisa mai sao no ita. Ma ta dook ka bali te papa boe nambalasi, de ana ta bisa hambu anak ena bali. ³² De malole lenak, ita pou takamafu papa. Basa boe ma ita sunggu-soro toon, mita fo ita tuti papa tititi-nonosin."

³³ Boe ma le'odaen naa, ara pou rakamafu sira aman renik oe anggor. Basa boe ma ana ina ka'ak neu sunggu-soro no aman. Tehuu tou lasik mafu nalan seli, losa ana ta bubuluk ana tao hata mbali ndia ana inan ena.

³⁴ Neu be'e-mai, boe ma ka'ak nafada fadin nae, "Fadi! Le'odaek ka au sunggu-soro ua papa ena. Le'odaen ia, o baba'em. Dei fo ita pou takamafu papa bali, boe ma fadi maso muu sunggu-soro muan. No dalak naa, ita dua ngga sama-sama bisa hambu anak, fo tuti papa tititi-nonosin."

³⁵ Le'odaen naa oo, ara pou rakamafu sira aman bali. Boe ma ina ana murik maso neu sunggu-soro no aman. Tehuu tou lasik mafu nalan seli ena, losa ana ta bubuluk ana tao hata mbali ndia ana inan.

³⁶ No dalak naa, dua sara rairu numa sira ama bonggi heli-helin mai. ³⁷ Basa boe ma ina ana ka'ak bonggi nala ana touk esa. Boe ma ana foin, nade *Moab* (fo liin sangga sama leo dede'a de'ek laen esa, sosoandandaan 'numa papa mai'). Ana ndia dadi neu hatahori Moab bei-ba'in hatematak ia. ³⁸ Boe ma ina ana fadik oo, bonggi nala ana touk esa boe. Ana foin nade, *Ben Ami* (fo sosoandandaan 'anak numa au hatahoring mai'). Ndia naa, dadi neu hatahori Amon bei-ba'in hatematak ia.†

20

Abraham kedi nala manek Abimelek

¹ Basa boe ma Abraham lali numa Mamre mai, neni dae Negeb manai boboan kona neu, de ana leo numa nggoro Kades ma Syur taladan. Tehuu ta dook ka, boe ma ana lali seluk bali neni nggoro Gerar neu. ² De ana nafada hatahorir marai naa nae, Sara naa, ndia fadin. Huu naa de

---

† **19:38** Nai fai bakadean, hatahori Moab ma hatahori Amon nara tao susa-sonak rakandoo neu hatahori Israel asa.

Abimelek, manek Gerar nadenu ndia hatahorin nara reu roke Sara fo roon neni uma manek neu. ³ Le'odaek esa, Manetualain natudu aon neu manek nai me'is dale. Ana kokolak nae, “O sangga mae mate ia ena! Te o le'a mala hatahori saon na.”

⁴⁻⁵ Tehuu Abimelek naselu nae, “Manetualain! Au bei ta koi la'e inak naa. Ma au oo ta sala boe. Abraham mesa kana ndia nae, inak naa, ndia fadin! Ma inak naa oo manaku talo naa boe. Huu naa de au adenu reu ralan no dale lolo-laok. Dadi Manetualain boso fee salak neu au!”

⁶ Boe ma Manetualain naselu nae, “Memak Au bubuluk o dalem lolo-laok. Huu naa de Au ndia taon fo o ta koi la'e inak naa. No dalak naa, o ta tao salak mua Au boe. ⁷ Hatematak ia o fee falik inak naa neni saon neu. Touk naa, Au mana to'u dede'ang. De moken fo ana hule-haradoi fee o, mita fo o boso mate. Tehuu mete ma o ta fee falik inak naa, na, o masaneda matalolole! Huu o mua basa o hatahorim mara lala'en, neu ko mate.”

⁸ Neu be'e-mai huhua anan, boe ma manek noke basa ndia penggawe nara, de ana tui ndia me'in. Boe ma basa sara ramata'u. ⁹ Basa boe ma manek noke Abraham, de natanen nae, “Au tao sala hata neu o, losa tao sosoek neu au, ua au rau-inggung nggara talo ia? O ta bole tao hata fo ta neulauk talo ia. ¹⁰ O dudu'a hata, losa o tao talo ia?”

¹¹ Boe ma Abraham naselu nae, “Papa manek! Au du'a ae, ei basa ngga ta mana malela Manetualain. De neu ko ei ketuk mae makanisa au, mita fo bisa ha'i mala au saong. ¹² Au memak kokolak tebe ae, au fading ndia. Ai dua ngga ama esa, tehuu laen mama. Huu na de ai dua ngga esa tao esa neu sao holu ndaek. ¹³ Dadi neu Manetualain

nadenu ai miu sembo nusak, boe ma au afada au saong ae, 'Metete ma ita teni bee teu, ma hatahorir ratane ita dua ngga tututin, ma metete ma o sue-lai au, na maselu mae ita dua ngga ka'a-fadik kara.'"

¹⁴⁻¹⁶ Basa boe ma manek Abimelek fee falik Sara. De ana nafada Sara nae, "Hatematak ia au bae o ka'am doi fulak rifun esa, fo dadi neu bukti nae, au bei ta tao sala hata-hata ua o. Mita fo basa hatahorir bubuluk talo naa!"

Boe ma manek kokolak no Abraham nae, "Abraham! Au nusang ia neni soik soa-neu o. O nau muu leo nai bee a mesan, bole." Basa boe ma ana oo fee Abraham, sapi, bibi hiek, ma bibi lombo boe. Ana oo fee ata touk ma inak boe.

¹⁷⁻¹⁸ Fai bakahulun MANETUALAIN tatana basa inak kara ana manan fo mana leo nai Abimelek nusan, nahuu ana le'a nala Abraham saon. Tehuu neu manek fee falik Sara neni saon neu, boe ma Abraham hule-haradoi fo Manetualain buka seluk inak kara raa ana manan. De ara bisa bonggi fali.

21

Sara bonggi nala Isak fee Abraham

¹⁻⁷ Basa boe ma MANETUALAIN fee baba'e-babatik neu Sara, tungga Ndia hehelu-bartaan. Sara nairu nai Abraham fai lasin. Neu ana nae bonggi naa, Abraham teun nara 100 ena. Fain nara dai, boe ma ana bonggi ana touk esa. De Abraham foi kanak naa nade *Isak* (fo sosoandandaan 'ana hika').

Sara oo kokolak boe nae, "Manetualain tao nala au hika, nahuu hatematak ia au amahoko. Hatahorir du'a rae, nai au fai lasing ia, au ta bisa

hambu anak ena. Naa te leo mae au sao toung lasik nggonggok ena, tehoo au bei bonggi feen. De hatematak ia, see a mesan namanene dede'ak ia, ara oo hika sama-sama ro au boe.”

Neu bonggi heni Isak faik falu, boe ma Abraham sunat ana, tungga Manetualain parendan.

Hagar no Ismael hambu huhusik

⁸ Basa boe ma Isak tamba namo'o. Neu rae filan, boe ma Abraham tao feta mo'ok.

⁹⁻¹⁰ La'e esa, Sara mete-nita Ismael, fo Abraham sao murin Hagar anan, nakaminak nakoakandiaok no Isak. Sara mete-nita naa, boe ma kokolak no saon nae, “Husi heni ata-dato manuma Masir mai naa no anan leo! Au ta nau ana ata-dato naa simbo pusaka hata-hata. Kada au anang Isak mesa kana, ndia muste hambu basa sara.”

¹¹ Abraham namanene Sara kokolak talo naa, boe ma ana nameda ta malole, nahuu Ismael naa ndia anan boe. ¹² Tehoo Manetualain kokolak no Abraham nae, “Abraham! O boso dudu'a o sao murin naa no anan. Tungga kada Sara hihiin, nahuu neu ko o hambu tititi-nonosik fo au helubartaak naa ena, nesik Isak. ¹³ Tehoo Au oo fee baba'e-babatik neu o sao murin anan boe, nahuu ndia oo, o ana heli-helin boe. Neu ko ndia tititi-nonosin oo dadi neu hatahori nusak esa boe.”

¹⁴ Neu be'e-mai huhua-anan, boe ma Abraham tao lepa-nggees fo fee Hagar, ma feen oe boto esa, ana nasalilin neu arun. Basa boe ma ana neu nafuli inak naa no anan Ismael, de ara la'o leo.

Boe ma ara la'ok ndule basa dae nees, mana deka nai Beer Syeba.*

¹⁵ Neu oe nininun nara basan ena, boe ma Hagar la'o ela anan neu ai huu anak esa sa'on.

¹⁶ Boe ma ana dudu'a nai dalen dale nae, "Au daleng ta nalak kana, mete-ita kanak ia mamaten." Boe ma ana nakadedeak, de nanggatuuk doon nai rarain meter 50 numa kanak naa mai. De bu'i nakarereu.

¹⁷ Manetualain oo namanene Ismael hara bubu'in boe, boe ma atan numa nusa tetuk do inggu temak mai, nanggou Hagar nae, "Hagar! Tao hata de o susa-sona talo ia? Boso mamata'u, huu Manetualain namanene kanak naa bubu'in ena. ¹⁸ Hatematak ia o mambadeik leo fo muu mete kanak naa. Tao matetea dalen, huu neu ko Au ae tao ndia tititi-nonosin dadi neu hatahori nusak ta hoho'ak esa."

¹⁹ Basa boe ma Manetualain tao nambaloo matan, de mete-nita oe matak esa numa naa. Boe ma neu nadai oe neni boto naa neu, de neu fee kanak naa ninu.

²⁰⁻²¹ Basa boe ma Ismael no inan leo numa moo sarakaek Paran. Ana namo'o mamais a, boe ma ana dadi neu mana kou malelak. Basa boe ma inan feen sao nala ana fe'o Masir esa. Basa iar dadi, nahuu Manetualain sama-sama no Ismael.

Abraham no Abimelek mole-dame numa Beer Syeba

²² Lelek naa, manek Abimelek no ndia malangga musun, nade Fikol, mai ratonggo ro Abraham. Manek kokolak nae, "Abraham! Ai bubuluk ena mae, Manetualain sama-sama no o.

---

* **21:14** Lelek naa, Ismael teun nara 14 lenak ena. Mete *Tutui Makasososak* 16:16; 21:5, 8

Huu naa de o tao hata a mesan, basa-basan dadi.
²³ De hatematak ia au oke o so'uk sumba-sook nai Manetualain matan mae, o ta pepeko-leleko au ua umbu-anang nggara. Sama leo au atudu au dale susueng neu o ena, de o muste matudu o dale susuem neu au ma nusak ia boe.”

²⁴ Boe ma Abraham naselu nae, “Hou! Au sumba-soo.”

²⁵ Tehuu basa boe ma Abraham kalaak manek nae, “Papa manek hatahorin nara le'a rala au oe matang esa.”

²⁶ Manek namanene nala naa, boe ma naselu nae, “Awii! Au bei fo amanene dede'ak ia. Tao hata de papa ta kalaak numa fai bakahulun mai? Au ta bubuluk see ndia tao.”

²⁷⁻²⁸ Basa boe ma Abraham no Abimelek ndara fangga hehelu-bartaak. Boe ma Abraham le'a sapi ma bibi lombo fo fee manek. Basa de ana tada fe'e bibi lombo tenak hitu bali. ²⁹ Boe ma manek natanen nae, “Tao hata de o tao talo naa?”

³⁰ Abraham nafada nae, “Papa manek simbo mala bibi lombo tena kahituk kara iar fo dadi neu tanda rae, papa manek manaku, au ndia kali oe matak ia.”

³¹ Huu dua sara so'uk sumba-sook numa naa ena, de ara foi mamanak naa nade *Beer Syeba*. Soso-ndandaan nae, ‘Oe mata Sumba-sook’.[†]

³² Ara sumba-soo basa, boe ma manek Abimelek no ndia malangga musun fali reni sira nusan Filistin reu. ³³ Basa boe ma Abraham

---

[†] **21:31** Nai dede'a Ibrani dale, Beer Syeba soso-ndandaan bisa mata-matak. Ndia ‘oe mata mole-damek’, ‘oe mata ua-nale neulauk’, ‘oe mata hituk’, do ‘oe mata sumba-sook’.

sele ai huu tamariska‡ esa numa Beer Syeba. Mulai numa lelek naa neu, ai huuk naa fee nesenenedak neu Abraham, fo numa naa ana nakaluku-nakatele neu MANETUALAIN mana Masodak Losa Doon Naa Neu. ³⁴ Basa boe ma Abraham leo taak nala dook ka numa hatahori Filistin nara nusan.

22

Manetualain nadeni Abraham tao Isak dadi neu tunu-hotuk

(Mateos 3:17; 17:5; Markus 1:11; 9:7; Lukas 3:22; 9:35; 2 Petrus 1:17)

¹ Ta dook ka boe ma Manetualain fora sudik Abraham dalen, fo nau nita ana namanene neu Manetualain, do taa. Boe ma Manetualain nanggoun nae, "Abraham!"

De naselu nae, "Ia, Manetualain."

² Basa boe ma Manetualain nadenun nae, "Nenene matalolole! Ha'i mala o ana kise mu'en fo o sue malan seli naa. Munin neni dae Moria neu, fo o taon dadi neu tunu-hotuk soa-neu Au. Losa naa, dei fo Au atudu o mamanan nai letek esa."

³ Neu be'e-mai huhua anan, boe ma Abraham tati ai nena'ak. Ana fufutu sara, de ana fua sara reu keledei lain. Boe ma ana no Isak, ma atan dua, la'o reni mamanan fo Manetualain nafada elak naa reu. ⁴ Ara la'o-la'o, de neu bei-nesan, Abraham mete-nita mamanan naa numa dook ka mai. ⁵ Boe ma nafada ata kaduak kara raa nae, "Ei dua ngga mahani taak mai ia, mia keledei ia,

---

‡ **21:33** Ai huuk tamariska ta hambu sana nai Timor ia. Ai huuk naa mori nai dae madak, ma doon mbena nasamusa nakandoo. Okan nandoro seku neni dae dale neu. Bibi hiek kara ra'a doon.

ee! Au ua au anang mae meni lai naa miu, fo nau makaluku-makatele neu Manetualain. Basa dei fo ai fali meni ia mai bali.”

⁶ Basa boe ma Abraham ha'i nala ai nena'ak kara soa-neu tunu-hotuk naa, de ana ndae sara neu Isak arun. Ma ndia mesa kana neni dombe ma ai su'u ka'a'ik. Neu dua sara la'ok sama-sama, ⁷ boe ma Isak nanggou aman nae, “Papa!”

De Abraham naselu nae, “Tao hata Isak?”

Isak natane nae, “Papa. Ita tae tao tunu-hotuk. Ai nena'ak no a'in nai ia ena. Tehuu bibi lombo ana fo ita taon dadi neu tunu-hotuk nai bee?”

⁸ Boe ma Abraham naselu nae, “Ana nggee! Neu ko Manetualain mesa kana ndia fee Ndia bibi lombo anan fo paken dadi neu tunu-hotuk.”

Basa boe ma dua sara nda'e rakandoo. ⁹ Neu ara losa mamanak, fo Manetualain nafada elak naa, boe ma Abraham totodo batur fo tao mei mamana tunu-hotuk. De ana naduru ai nena'ak kara reu mei batu naa lain. Boe ma ana bonggobudi anan, de feen sunggu nalelengga neu ai nena'ak kara lain. ¹⁰ Basa boe ma Ana ha'i nala dombe, de nau hala anan. ¹¹ Tehuu medak neu ma, MANETUALAIN atan nanggou numa lalai mai nae, “Wee! Abraham! Mahani dei!”

Boe ma ana naselu nae, “Tao hata, Manetualain?”

¹² Harak naa nae, “O boso hala kanak naa! Boso tao hata esa neun boe na! Hatematak ia Au bubuluk ena ae, o tebe-tebe tungga Manetualain hihii-nanaun, nahuu o sadia memak ena fee o ana kise mu'en naa neu Manetualain, fo dadi neu tunu-hotuk.”

¹³ Basa boe ma Abraham mete-nita bibi lombo mane esa, susuran kado nai ai huu anak ndanan

nara. Boe ma Abraham neu ha'i nala bibi lombo naa, de ana tunun dadi neu banda tunu-hotuk soa-neu Manetualain, ngganti neu ndia anan.

¹⁴ Dadi Abraham foi mamanak naa nade, 'Neu ko MANETUALAIN sadia hata fo parluu.'* Huu naa de losa hatematak ia oo hatahorir kokolak boe rae, "Nai MANETUALAIN leten naa lain, neu ko Ana sadia hata fo parluu."

¹⁵ Basa boe ma Manetualain atan eki numa lalai mai bali nae, ¹⁶ "MANETUALAIN mesa kana nae, 'Au sumba-soo pake Au nade heli-heling, talo ia: o sadia memak fee Au o ana mane kise mu'em fo dadi neu tunu-hotuk. Huu naa de ¹⁷ neu ko Au fee baba'e-babatik no'un seli neu o, ma o tititi-nonosim. Neu ko ara ramano'u losa hatahorir ta bisa reke rala sara, sama leo nduuk kara rai lalai, ma sarakaek nai tasi tatain. O umbu-anam mara neu ko ara tao rasengi basa sira musun nara. ¹⁸ Numa o tititi-nonosim mai, neu ko basa hatahori nusa-nusak kara marai dae-bafok hambu baba'e-babatik, nahuu o tungga Au parendang ena.'"

¹⁹ Basa boe ma Abraham no Isak konda fali reni ata kaduan nara reu, fo ara fali sama-sama reni Beer Syeba reu. Abraham asa leo nai naa.

Nahor tititi-nonosin

²⁰ La'e esa, Abraham namanene nala nae, ndia fadin Nahor saon Milka, bonggi nala anak kara ena. ²¹ Ana uluk, nade Us. Fadin nade Bus. Basa naa, Kemuel (fo dadi Aram aman). ²² Boe ma Kesed, Haso, Pildas, Yidlaf, ma Betuel. ²³ Betuel naa, Ribka aman. ²⁴ Tehuu Nahor oo hambu

---

* **22:14** Dede'a Ibrani nae *Yahova Yire*, fo sosoa ndandaan 'Neu ko Manetualain sadia hata fo parluu'

tamba seluk anak kara ruma sao tian mai, nade Reuma. Ana bonggi nala Teba, Gaham, Tahas, ma Maaka.

23

Sara mate, de Abraham natoin

¹⁻² Neu Sara mate, teun nara 127 ena. Neu ana mate naa, Abraham asa leo numa Kiryat-Arba (ndia Hebron) nai dae Kana'an. Abraham bu'i nakarereu, ma ana be'e-falufii saon fo mana matek naa ena.

³ Basa boe ma Abraham neu natonggo no hatahori Het asa. Ana nafada nae, ⁴ "Au ia, kada leo taak nai ei taladam. Au dae oeng taa fo atoi au saong. De mete ma ei nau, na, au hasa ala ei daem bibiak faa, mita fo au atoin neu naa."

⁵ Boe ma ara raselu rae, ⁶ "Talo ia, Papa! Doo basa ia, ai tao papa sama leo lasik esa ena, fo ai fee hada-horomatak tebe-tebe neun. De papa here leo, dae bee ndia neulaun lenak fo nandaa papa hihii. Ai simbo a mesan."

⁷ Boe ma Abraham nambariik, de kaur langgan fo fee hada-horomatak neu tenu daek, hatahori Het asa. ⁸ De ana nae, "Mete ma ei simbok au kokolang bebeik kara ia, na, au oke tulun ei fo kokolak mia tou lasi Sohar ana toun, Efron.

⁹ Moken, mete ma bisa, na, ana se'o ndia luan, nade Makpela, mana nai osin boboan naa, neu au. Ana noke belin ba'u hata a mesan, au bae. Au nau bae ketu belin nai ei basa ngga matam, mita fo dae naa dadi neu au enang. Au nau taon dadi neu ai mamana ratem mara."

¹⁰ Faik naa, Efron oo nanggatuuk sama-sama no hatahori Het asa boe. De ana oo namanene

Abraham kokolan naa boe. Boe ma ana nambariik, de naselu Abraham numa basa hatahori lasin nara matan nae, ¹¹ “Boso talo naa, papa! Talo ia dei. Au fee osi naa no luan Makpela neu papa. Papa matoi papa saon neu naa leo. Au loo lima dae naa neu papa nai au hatahoring nggara matan, mita fo basa sara dadi reu mana sakasiir!”

¹² Boe ma Abraham kaur seluk langgan neu hatahori Het asa. ¹³ De ana kokolak no Efron nae, “Naa oo malole boe, tehoo ei basa ngga nenene au dei. Au nau hasa ketu dae naa, mita fo au atoi au hatahoring nggara reu naa.”

¹⁴⁻¹⁵ Efron naselu nae, “Dae naa belin kada doi fulak 400! Tao hata de ita dua ngga kada tahule aok neu-mai la'e-neu doik ba'u anak naa? Papa muu fo matoi papa saom neu naa leo.”

¹⁶ Abraham nakaheik dae naa belin, tungga Efron kokolan. De numa basa hatahori Het asa matan fo mana dadi sakasiir maruma naa, Abraham reke doi fulak 400, de ana bae neu Efron.

¹⁷⁻¹⁹ De no dalak naa, Abraham la'e Efron daen, dadi neu ndia enan. Ndia dae fo manai Makpela naa, deka no Mamre (ndia Hebron). Ana hasa ketu dae naa no osin, luan, ma basa ai huuk manai dae lain. Basa hatahori Het lasin nara dadi reu sakasiir rae, dae naa no basa isin lala'en dadi reu Abraham enan.

Basa boe ma Abraham neu natoi Sara neni luak naa dale neu, nai dae Kana'an. ²⁰ No dalak naa, osi naa no luan fo makasososan hatahori Het asa daen, hatematak ia dadi neu Abraham enan ena, de ana taon dadi neu mamana rates sara.

24

Ara sangga fee Isak inak

¹ Abraham teun naruk ka losa ana nambalasi nalan seli. Ma MANETUALAIN nanea natalololen, boe ma Ana feen leo-la'o no mole-damek. ²⁻³ Abraham naena hatahori neme-hererek esa, mana koladu basa ndia hata-heton lala'en. La'e esa, Abraham nanggou nalan, de nae, "Nenene matalolole! Au oke o sumba-soo mates,* pake MANETUALAIN naden. Fo ndia Manetualain mana makadadadik lalai no dae-inak. Mae, o ta bole ha'i mala inak numa hatahori Kana'an nara ia mai, fo feen sao nala au anang Isak. ⁴ Tehuu o muste muni au nusa huung muu, nai au nufanelung nggara. O sangga mala ana fe'ok esa nai naa fo feen sao nala au anang."

⁵ Basa boe ma ata naa natane Abraham nae, "Malole, Papa! Tehuu mete ma ana fe'ok naa ta nau ia mai, na, talo bee? Mete ma talo naa, na, au muste ua papa anan fo neu sao nai naa, do talo bee?"

⁶ Abraham naselu nae, "O masaneda mat-alolole! Leo mae talo bee oo, o ta bole mua au anang naa neu boe. ⁷ Masaneda te MANETUALAIN mana to'u koasa nai lalai, neni au kalua numa au nusa huung mai ena, boe ma nafuli au losa dae ia. Ana oo ndara fangga hehelu-bartaak no au ena nae, 'Neu ko Au fee basa dae ia neu o titisi-nonosim.' De o boso babati! Kada muu leo. Neu ko Manetualain nadenu Ndia atan numa nusa tetuk do inggu temak mai nasosoi

---

* **24:2-3** Susura Malalaok dede'a Ibrani surak nae, "Ndae o limam neu au lela daleng," sosoa-ndandaan nae, sumba-soo mates.

dalak fee o, fo o bisa matonggo mua ana fe'ok naa, fo neu ko dadi neu au anang saon. ⁸ Tehuu mete ma ana fe'ok naa ta nau tungga o muni ia mai, na, o makambo'ik numa sumba-sook ia neu. Leo mae talo bee oo, o boso mua au anang neni naa neu boe.”

⁹ Boe ma ata naa so'uk sumba-sook no Abraham nae, neu ko ndia tao tungga basa Abraham hihii-nanaun.

¹⁰ Basa boe ma ata naa here nala banda onta salahunu. De ana fua bua-ba'u neulauk mata-matak kara reu ontar raa lain. Boe ma ana la'o neni Nahor kotan neu, nai Mesopotamia.†

¹¹ Mate'en, ata naa losa kota naa. Boe ma ana no ontan nara hahae aok numa kota tatain, deka oe matak esa. Faik naa bobok ena, ndaa no ana fe'ok kara reu ndui oe numa oe matak naa. ¹² Boe ma ata naa hule-haradoi nae, “MANETUALAIN, au malanggang, Abraham Manetualain. Tulun buka dalak, mita fo au mamaing ia neni ua-nale neulauk. Matudu Manetualain dale susuen neu au malanggang ma masaneda ndia hehelu-bartaan neu au. De naa fo au atonggo ua inak fo ae taon dadi neu Isak saon. ¹³ Manetualain, au ambariik nai oe matak ia tatain. Ma ana fe'ok kara ruma kota mai ndui oe nai ia. ¹⁴ De au hule talo ia: Mete ma au kokolak ua ana fe'ok esa ae, 'Ana fe'ok, ee! Tulun makonda o ure oem fo fee au inu oe faa dei.' Mete ma ana naselu nae, 'Papa minu leo! Ma dei fo au fee papa ontan nara oo rinu oe boe.' Naa dadi tanda nae, ana fe'ok naa ndia Manetualain here nalan dadi neu Isak saon ena! No tanda talo

---

† 24:10 Tungga dede'a Ibrani, mamanak naa naden Aram-Naharaim. Hatematak ia mamanak naa nai Siria boboan kii.

naa, au bisa bubuluk ae, Manetualain natudu Ndia dale susuen neu au malanggang Abraham ena.”

Abraham atan notonggo no ana fe'ok Ribka

¹⁵⁻¹⁶ Ana bei ta hule-haradoi nate'e, te ana fe'ok esa mai. Naden Ribka. Ndia naa, Abraham fadin Nahor no saon Milka umbun. Ribka aman, nade Betuel. Ribka naa, mana'a hiek sudi selik kana ma bei ao tema. Ana konda neni oe matak naa dale neu, boe ma ana nadai oe neni ure oen neu, basa boe ma ana hene fali.

¹⁷ Neu Ribka losa lain, boe ma Abraham atan nalaik neu natonggo noon. De ana noke nae, “Ana fe'ok. Tulun fee au inu oe faa dei.”

¹⁸ Ana fe'ok naa naselu nae, “Minu leo, to'o!” Boe ma nakonda ure oen lai-laik, de ana fee ata naa ninu. ¹⁹ Ana ninu basa, boe ma ana fe'ok naa nae, “Naa fo au ndui oe fee to'o ontan nara, fo rinu losa rakabete.” ²⁰ Boe ma ana neu sali oe lenan neni bandar ha'on nara reu. De ana nalaik konda-hene neu ndui oe numa oe matak naa mai, fo fee basa ontar raa rinu losa rakabete. ²¹ Abraham atan nambariik matu-matu, fo ana mete naherek ana fe'ok naa ue-tataon. Ana dudu'a nae, “Ana fe'ok ia ndia MANETUALAIN here nalan, do?”

²² Ontar raa rinu losa rakabete. Boe ma ata naa ha'i nala ndeli iduk lilo mbilas ma kale lilo mbilas pasan esa, de ana olu sara reu ana fe'ok naa liman dua sara.‡ ²³ Basa boe ma ata naa natane nae, “Ana fe'ok papan, nade see? Mete

---

‡ **24:22** Susura Malalaok dede'a Ibrani surak nae, ‘ndeli idu lilo mbilas beran syekel seserik esa (nggeram 6)’. Boe ma kale lilo mbilas kaduak kara raa beran ‘syekel 10 (sama leo nggeram 114)’.

ma bisa, na, au sunggu taak nai ana fe'ok papan uman.”

²⁴ Boe ma ana fe'ok naa naselu nae, “Au papang, nade Betuel. Au ba'ing, ndia Nahor. Ma au being, ndia Milka. ²⁵ Nai ai uman hambu mamana susungguk dai to'o sara. Ma hambu na'u no'uk ka soa-neu to'o bandan nara.”

²⁶ Basa boe ma ata naa nate'e langgan, de ana nakaluku-nakatele neu MANETUALAIN. ²⁷ De ana kokolak nae, “Koa-kio MANETUALAIN! MANETUALAIN soi dalak fee au ena, losa au atonggo matang ua papa Abraham nufanelun nai ia. No dalak naa, MANETUALAIN natudu dale susuen neu au malanggang Abraham, no tao natetu ndia hehelu-bartaan neu au.”

²⁸ Basa boe ma ana fe'ok naa nalai fali lai-laik, de ana tui basa uma isin nara, hata fo dadi ena. ²⁹⁻³⁰ Ribka naan, nade Laban. Ana mete-nita bua lilo mbilas sara raa, ma namanene Ribka tutuin, boe ma Laban nalai dea neu lai-laik, de neu natonggo no ata naa fo bei nambariik no ontan nara deka oe matak naa. ³¹ Boe ma Laban kokolak nae, “To'o! MANETUALAIN nakalala'ok to'o losa ia no sodak. De boso mambariik muu dea ia! Mai teni ai uman teu. Ai sadia memak kama ena. Nana'ak soa-neu to'o ontan nara oo mana hetak boe.”

Abraham atan neu natane Ribka

³² Basa boe ma Abraham atan tungga no Laban, de maso reni Betuel uman reu. Boe ma Laban asa sou rakonda fufuak ruma ontar lain mai. Ara fee ontar ra'a na'u. Ma ara oo reni oe fee ata naa no hatahorin nara, de ara safe ein nara boe. ³³ Neu ara mbeda nana'a-nininuk kara

reu mei lain, boe ma ata naa nae, “Ai mae mi'a-minu, tehuu au oke parmisi fo afada dale hihik esa dei.”

Boe ma Laban naselu nae, “To'o kokolak leo.”

³⁴ Ata naa nae, “Au ia, ei ba'im Abraham atan. ³⁵ MANETUALAIN fee baba'e-babatik no'uk ka neu au malanggang ena, losa ana namasu'i nalan seli. MANETUALAIN feen lilo mbilas, lilo fulak, ata tou ma inak, ma banda no'un seli, sira: sapi, onta, keledi, bibi hiek ma bibi lombo ena. ³⁶ Neu au malanggang touk no inak lasik kara ena, boe ma mama Sara bonggi fee au malanggang Abraham, ana touk esa. Neu ko kanak naa ndia simbo basa au malanggang Abraham pusakan lala'en. ³⁷ La'e esa, au malanggang Abraham fee au sumba-soo ae, 'O ta bole ha'i ana fe'ok Kana'an, fo feen sao nala au anang Isak. ³⁸ Tehuu o muste ha'i ana fe'ok numa au nufanelu heli-heling nggara mai, dadi neu ndia saon.’

³⁹ Boe ma au atane au malanggang ae, ‘Mete ma ana fe'ok naa ta nau tungga au, na, talo bee?’

⁴⁰ Ana naselu nae, ‘MANETUALAIN fo au soa tungga kada Ndia hihii-nanaun, neu ko Ana nadenu atan numa nusa tetuk do inggu temak mai soi dalak fee o, mita fo o bisa hambu ana fe'ok esa numa au nufanelu heli-heling nggara mai, fo dadi neu au anang saon. ⁴¹ Tehuu mete ma au nufanelung nggara ta simbok fo ta nau fee ana fe'ok naa neni ia mai, na, o makambo'ik numa sumba-sook naa mai.’

⁴² De neu bebeik kara ia losa oe matak, boe ma au hule-haradoi nai au daleng ae, ‘MANETUALAIN, au malanggang Abraham Manetualain. Tulun soi dalak, mita fo au mamaing ia neni

ua-nale neulauk. Naa fo au atonggo ua inak fo ae taon dadi neu Isak saon. ⁴³ Manetualain, au ambariik nai oe matak ia tatain. Ma ana fe'ok kara ruma kota mai ndui oe nai ia. De au hule talo ia: mete ma au kokolak ua ana fe'ok esa ae, "Ana fe'ok, ee! Tulun makonda o ure oem fo fee au inu oe faa dei." ⁴⁴ Mete ma ana naselu nae, "Papa minu leo! Ma dei fo au fee papa ontan nara oo rinu boe." Naa dadi neu tanda nae, ana fe'ok naa ndia Manetualain here nalan dadi neu au malangga anang saon ena!

⁴⁵ Au bei ta hule-haradoi basa, te ana fe'ok Ribka mai ena neni ndia ure oen, fo ndui oe nai oe matak. Neu ana hene nalak ka lain, boe ma au oke ae, 'Ana fe'ok, ee! Fee au inu oe faa dei.' ⁴⁶ Boe ma ana nakonda ure oen lai-laik, de nae, 'To'o minu leo! Ma dei fo au fee to'o ontan nara oo rinu boe.' Boe ma au inu, ma au ontang nggara oo rinu boe.

⁴⁷ Boe ma au atane ae, 'Ana fe'ok papan, nade see?'

Ana naselu nae, 'Au papang, nade Betuel. Au ba'ing, ndia Nahor ma au being ndia Milka.' De au kado ndeli neu idun, ma olu kaler lilo mbilas pasan esa neu liman nara.

⁴⁸ Boe ma au ate'e au langgang fo akaluku-akatele neu Manetulaian ae, 'Koa-kio Manetualain! Manetualain soi dalak fee au ena, losa au atonggo aong ua au malanggang Abraham nufanelun nai ia. Ma au atonggo aong ua inak fo ae taon dadi neu malangga anak Isak saon.'

⁴⁹ Dadi hatematak ia, mete ma papa sara nau matudu susuem neu au malanggang Abraham, na, mafada au no ledo-ledo. Mete ma taa oo,

mafada no ledo-ledo boe, mita fo au bubuluk au muste tao hata.”

Ribka nufanelun nara simbok ndunak

⁵⁰ Ata naa kokolak basa, boe ma Laban no Betuel raselu rae, “Mete ma MANETUALAIN ndia nanaen talo naa ena, na, ai nau talo bee bali.

⁵¹ Ana fe'ok Ribka nai ia. Moke malan fo mian naa neu leo. Mita fo ana dadi neu ba'i Abraham feto-feun, tungga hata fo MANETUALAIN naen ena.”

⁵² Abraham atan namanene nala naa, boe ma ana nate'e langgan losa daer, de noke makasi neu MANETUALAIN. ⁵³ Boe ma ana kalua heni bua lilo mbilas, lilo fulak, ma bua-lo'a neulauk kara, de feen neu Ribka. Ana oo fee Ribka naan ma inan, hadia bua mabelir boe. ⁵⁴ Basa boe ma Abraham atan no ndia hatahorin nara ranggatuuk ra'a-rinu. Boe ma ara sunggu ruma naa. Neu be'e-mai huhua anan ara be'e, boe ma ata naa nafada tenu umak nae, “Au oke luas fo mete ma bisa, na, hatematak ia ai nau fali meni au malanggang miu.”

⁵⁵ Tehuu Ribka ka'an no inan rae, “Ei nau hailai la'o tao hata? Elan fo Ribka leo no ai faik salahunu talo naa dei. Basa, na, mian la'o leo.”

⁵⁶ Tehuu ata naa naselu nae, “Awii! Boso ka'i au! Huu MANETUALAIN tulu-fali nala au ena, losa au atonggo ua malangga anak saon ena. De mama sara makambo'ik ai, fo ai fali miu tui au malanggang dei.”

⁵⁷ Boe ma ara raselu rae, “Talo ia! Mai fo ita tatane aon neu kada Ribka. Ndia hihiin talo bee?”

⁵⁸ Basa boe ma ara roken, de ratanen rae, “Ribka! Hatematak ia numa kada o mai. O nau tungga memak mua hatahori ia leo, do talo bee?”
Boe ma ana naselu nae, “Au nau tungga.”

Dode ina — Isak no Ribka rauma-loo

⁵⁹⁻⁶⁰ De ara mbo'ik Ribka, no ata inan fo mana malalaun numa kadi'in mai, fo reu ro Abraham atan nara. Boe ma ara kokolak fee baba'e-babatik neu Ribka rae, “Ribka! Ai mamahena Manetualain fee o bonggi no'uk ka, fo o tititi-nonosim neu ko dadi neu rifu-rifuk kara. Ma ai oo mamahena o tititi-nonosim tao rasenggi musun nara boe!”

⁶¹ Basa boe ma Ribka no ata inan nara rafafa'u bua-lo'an nara, boe ma ara sa'e onta, de ara la'o leo, tungga Abraham atan nara.

⁶² Isak leo numa dae Negeb. Faik naa, Ana bei fo fali numa oe matak manai Beer Lahai Roi mai.
⁶³ Ledo bobok esa, ana kalua numa laak mai, fo neu la'o-la'o ha'i anin. Ana botik matan, boe ma mete-nita ontar mai.

⁶⁴ Neu Ribka mete-nita Isak, boe ma ana konda lai-laik numa ontan mai. ⁶⁵ Ana natane Abraham atan nae, “To'o! Tou mana la'ok mai naa, see?”

Ata naa naselu nae, “Ndia naa, au malangga anang.” Boe ma Ribka ha'i nala tema popoi langgan, de ana lalaa nafuni matan.

⁶⁶ Boe ma ata naa tui basa-basan neu Isak.
⁶⁷ De Isak noke no Ribka neni inan laan dale neu, boe ma dua sara rauma-loo leo. Isak sue nala Ribka sudi selik kana, huu naa de ana ta susa-sona bali no inan mamaten.

25

Abraham sao seluk

¹ Abraham sao seluk inak esa, nade Ketura.
² Ketura bonggi feen anak kara, sira: Simran, Yoksan, Medan, Midian, Isbak ma Sua. ³ Yoksan anan nara, sira: Seba no Dedan. Dedan tititi-nonosin nara, sira: hatahori Asyur, hatahori Etus, ma hatahori Leum. ⁴ Midian anan nara, sira: Efa, Efer, Henok, Abida ma Eldaa. Sira basa sara raa, Ketura tititi-nonosin.

⁵⁻⁶ Neu Abraham bei masodak, ana ba'e fee Hagar ma Ketura anan nara ena, esa-esak no ndia hata-heton. Basa boe ma ana nadenu sara, fo reu leo nai dae Kana'an boboan dulu, mita fo rakadodook ro ndia anan Isak. Tehuu basa ndia pusakan lala'en, ana loo lima basa sara reu Isak.

Mate Abraham

⁷⁻⁸ Neu Abraham teun nara 175, boe ma maten.
⁹⁻¹⁰ Basa boe ma anan Isak no Ismael ratoin numa lua Makpela mana deka no Mamre. Fai bakahulun Abraham hasa dae naa numa hatahori Het esa nade Efron, ndia Sohar anan. Fai bakahulun ara oo ratoj Sara numa luak naa ena boe. ¹¹ Mate heni Abraham, boe ma Manetualain fee Isak baba'e-babatik, losa ana leo-la'o no mole-damek. Lelek naa, Isak leo deka oe matak, manade Beer Lahai Roi.

Ismael tititi-nonosin nara

¹² Ismael tutuin talo ia: Ndia naa, Abraham no sao murin Hagar anan. Hagar naa, Sara atan numa Masir mai. ¹³⁻¹⁶ Ismael ana toun salahunu dua. Naden nara tungga-tungga numa uluk losa muri anak, sira: Nebayot, Kedar, Adbeel, Mibsam, Misma, Duma, Masa, Hadad, Tema, Yetur, Nafis, ma Kedma. Kakanak kara raa, dadi reu bei-ba'ik ruma hatahori nusa-nusak

salahunu dua mai, esa-esak no ndia nusa heli-helin. Ara foi nusak kara raa naden nara, esa-esak tungga sira ba'in nara naden.

¹⁷ Neu Ismael teun nara 137, boe ma maten.

¹⁸ Tehuu tititi-nonosin nara esa musu no esa. De ara leo sasarak, mulai numa Hawila mai losa Syur, fo mana natoo no nusa Masir, nakandoo losa Asyur.✧

Esau no Yakob

¹⁹ Abraham anan Isak tutuin, talo ia. ²⁰ Neu Isak sao nala Ribka, Isak teun nara 40. Ribka aman, Betuel. Ma naan, Laban. Sira raa, hatahori Aram numa Padan Aram mai.*

²¹ Ribka ta bonggi nala anak. Huu naa de Isak hule-haradoi neu MANETUALAIN fo noke-hule Ana buka Ribka ana manan. MANETUALAIN namanene ndia huhule-haradoin, boe ma Ribka nairu. ²² Naa te ana nairu anak dua. Tehuu kakanak kara raa kada rakosi-rasakak nai Ribka po'on dale. De Ribka natane nai dalen dale nae, "Tao hata de kakana kaduak kara iar, talo ia?" Basa boe ma ana natane MANETUALAIN.

²³ Boe ma MANETUALAIN naselu nae, "Nai o po'om dale hambu hatahori nusak dua, neu ko ara ramusuk taa-taa. Neu ko muri anak barakain lena uluk. Ma ka'ak naue-osa fee fadin."

²⁴ Neu bula fain nara losa ena, boe ma Ribka bonggi ana duak, tou anak mesan. ²⁵ Ana ka'ak mbilas, ma basa ao-inan kabuluk. Huu naa de ara foin nade, *Esau* (fo dede'a de'ek naa liin

---

✧ **25:18** Tutui Makasososak 16:12 * **25:20** Padan Aram naa, ndia Mesopotamia, nai Siria boboan kii naa.

sangga sama no dede'a de'ek laen, fo sosoandandaan 'kabuluk').

²⁶ Basa dei de fadin kalua. Tehuu ana to'u ka'an ei tinggan. Huu naa de ara foin nade, *Yakob* (fo dede'a de'ek naa liin sangga sama no dede'a de'ek laen, fo sosoandandaan 'ei tinggak'). Neu bonggi dua sara, Isak teun nara 60 ena.

Yakob panake nala Esau haak ana uluk

²⁷ Neu kakana kaduak kara raa ramo'o mais, Esau dadi neu mana sombu ta hoho'ak. Ana hii leo nai lasi dale. Tehuu Yakob naa mana neneek, ma ana hii nahani nai kada uma.

²⁸ Isak hii na'a mbaa banda fui. Huu naa de ana sue nakalena Esau. Tehuu Ribka sue nakalena Yakob.

²⁹ La'e esa, neu Yakob nasu kua fufue, Esau bei fo sombu fali. Ana bengge-manggu ma ndoe nalan seli. ³⁰ Boe ma ana nafada Yakob nae, "Fadi, ee! Au ndoe alan seli! De fee au, o kua mbilas manai urek naa faa dei, fo au isi neu au po'ong." (Huu naa de ara roken rae, *Edom*, fo dede'a de'ek naa liin sangga sama no dede'a de'ek laen, fo sosoandandaan 'mbilas'.)

³¹ Boe ma Yakob naselu nae, "Malole ka'a. Tehuu fee ka'a haak ana uluk neu au dei!"†

³² De Esau naselu nae, "Sokolaa heni haak ana uluk naa! O soan leo! Au ndoe alan seli ia ena. O sode lai-laik kua naa, fo munin mai leo, te au nau u'a ia ena."

³³ Tehuu Yakob kokolak seluk bali nae, "Ka'a mahani dei! Ka'a sumba-soo dei mae, ka'a fee

---

† **25:31** Tunggu sira dala-hadan, ana tou uluk nggati ndia aman, ma ana hambu pusaka no'un lena heni numa fadin nara mai.

haak naa neu au ena.” Boe ma Esau so'uk sumba-sook tungga naa. ³⁴ Basa boe ma Yakob sode feen kua fufue naa no roti. Esau na'a-ninu basa, boe ma ana la'o.

No dalak naa, Esau fee mudak ndia haak ana ulun.

26

Isak kedi nala manek Abimelek

¹ La'e esa, hambu ndoe-la'as ta hoho'ak numa nusak naa, sama leo ndoe-la'as neu lelek Abraham bei masodak. De Isak neu noke luas Abimelek, hatahori Filistin nara manen, fo ana bisa leo nai Gerar. ² Ana tao talo naa, nahuu MANETUALAIN natudu aon neun ena nae, “O boso muni Masir muu. Neu ko au dudu mamanak laen fee o. ³⁻⁴ Mete ma o leo taak muu mamanak naa, na, neu ko Au sama-sama ua o, ma Au fee o baba'e-babatik mata-matak. Neu ko Au tao o tititi-nonosim mara ramano'u, sama leo nduuk kara marai lalai. Ma Au fee o ma o tititi-nonosim mara nusak ia no basa nggorotadun nara. Numa o tititi-nonosim mai, neu ko basa hatahori nusa-nusak kara marai daebafok hambu baba'e-babatik. No dalak naa, Au tao atetu Au hehelu-bartaang neu o amam Abraham.✧ ⁵ Au tao basa iar, nahuu o amam tungga Au hihii-nanaung, Au parendang, ma Au hohoro-lalaneng ena.” ⁶ Dadi Isak leo taak numa Gerar.

⁷ Ribka naa, mana'a hiek sudi selik kana, de hatahorir marai naar mete-ritan, boe ma ratatane aok la'e-neun. Tehuu Isak naselu nae, “Ribka naa au fading.” Ana namata'u, mete

✧ 26:3-4 Nedenuk kara Tutuin 3:25; Galatia 3:8

ma ana manaku nae ndia saon, na, neu ko hatahorir raa hala risa ndia fo le'a reni Ribka. ⁸ Isak leo doo-doo numa naa ena, de la'e esa manek titino tungga dinela, ma mete-nita Isak no Ribka raholuk ma raiduk. ⁹ Boe ma ana nadenu hatahorir reu roke ro Isak mai, de ana ndindian nae, "Isak! Au bubuluk tebe-tebe ena, inak naa memak o saom! Tehuu tao hata de o mae, ndia naa, o fadim?"

Boe ma Isak naselu nae, "Talo ia, papa! Au amata'u, mete ma ae au saong, na, boso losak hatahorir hala risa au."

¹⁰ Manek naselu nae, "Tao hata de o tao talo naa neu ai? Mete ma hambu hatahorir rai ia sunggu-soro ro o saom, neu ko o fee salak neu ai, hetu?"

¹¹ Basa boe ma Abimelek ndindia nahere neu rau-inggun nara nae, "Ei basa ngga masaneda matalolole! Ei see nambarani tao manggarauk neu hatahori ia, do saon, na, neu ko au fee hukun mates neun."

Ara rareresi la'e-neu oe matak

¹² Lelek naa oo, Isak sele-tande numa nusak naa boe. De ana hambu falik buna-boak lipa la'e 100, nahuu MANETUALAIN fee baba'e-babatic neun. ¹³ Hata-heton tamba nakandoo, losa ana namasu'i nalan seli. ¹⁴ Ndia sapin, bibi hien ma bibi lombon nara tamba ramano'u. Ndia atan nara oo no'uk ka boe. Losa hatahori Filistin dalen nara mbiri neun.

¹⁵ Fai bakahulun Isak aman Abraham asa kali oe matak no'uk ka ena. Tehuu hatematak ia hatahori Filistin nara reu rakadodofu basa oe matak kara raa renik dae.

¹⁶ Basa boe ma manek Abimelek kokolak no Isak nae, "Isak! Malole lenak, o hu'a la'o ela nusak ia leo. Huu o koasam lene heni ai ena."

¹⁷ Basa boe ma Isak nakadedeak numa naa neu, de fali neu leo numa Gerar doken. ¹⁸ Boe ma ana neu suu falik oe matak kara raa, fo ara rakadodofu henik kara ena. Ma ana foi oe matak kara raa, tungga nadek kara fo aman foi nala sara ena.

¹⁹ Neu Isak atan nara kali oe matak numa Gerar doken, boe ma ara kali la'e oe matan, de nasapura kalua. ²⁰ Tehuu mana lolor marai Gerar rareresi ro Isak mana lolon nara, nahuu oe naa. Mana lolor marai Gerar rae, "Oe ia, ai oem!" Huu naa de Isak foi oe matak naa, nade *Esek*, sosoa-ndandaan nae, 'rareresi'.

²¹ Basa boe ma Isak hatahorin nara kali oe matak esa bali. Tehuu ara oo rareresi bali, nahuu oe matak naa boe. Huu naa de Isak foi oe matak naa, nade *Sitna*, fo sosoa-ndandaan 'rahuur-ratofa'.

²² Basa boe ma ana la'o ela mamanan naa, de ana kali oe matak esa bali. Oek ia, ara ta rareresi. Huu naa de Isak foi oe matak naa, nade *Rehobot*, fo sosoa-ndandaan 'mamana loak'. Ma ana kokolak nae, "Hatematak ia, Manetualain fee ita leo nai dae loak ena. De nai ia, dei fo ita bisa tamano'u."

²³ Numa naa neu, Isak asa la'o bali fo rae reu leo nai Beer Syeba. ²⁴ Le'odaen naa, boe ma MANETUALAIN natudu matan neun, ma kokolak nae, "Isak! Au ia, o amam Abraham Manetualain. De o boso mamata'u, huu Au anea o. Neu ko Au fee baba'e-babatik neu o. Ma o tititi-nonosim mara neu ko ara tamba ramano'u.

Au tao talo ia, nahuu Au hehelu-bartaang neu o amam.”

²⁵ Basa boe ma Isak totodo batur fo nambaririik mei tunu-hotuk numa naa. De ana noke makasi neu MANETUALAIN numa mamanak naa. Ana leo numa naa, ma hatahorin nara mulai kali oe matak bali.

Manek Abimelek no Isak mole-dame

²⁶ Faik naa, manek Abimelek numa Gerar mai. Ana sama-sama no nonoon Ahusat, ma ndia malangga musun, Fikol, mai ratonggo ro Isak.

²⁷ Boe ma Isak natane nae, “Papa manek! Fai bakahulun ei husi heni ai ena. De hatematak ia ei nau mai tao hata bali?”

²⁸ Boe ma ara raselu rae, “Talo ia! Hatematak ia ai bubuluk mae, Manetualain nanea o. Huu naa de ai dudu'a mae, malole lenak ita dua ngga tao hehelu-bartaak talo ia: O sumba-soo mae,

²⁹ neu ko ei ta tao manggarauk neu ai, sama leo ai oo ta tao manggarauk neu ei boe. Memak ai dalen nara neulauk neu ei. Huu naa de fai maneuk kara, ei kalua no mole-damek numa ai daen mai. Ai bubuluk tebe ena, MANETUALAIN ndia fee baba'e-babatic neu ei.”

³⁰ Boe ma Isak tao feta fee sara, de basa sara ra'a-rinu rame-rame. ³¹ Neu be'e-mai huhua anan, boe ma ara so'uk sumba-sook. De Isak nakambo'ik kasa, fo ara la'o no mole-damek.

³² Faik naa, Isak hatahori mana tao ue-osan nara mai tui la'e-neu oe matak fo ara kalik rae, “Papa! Ai hambu oe ena.” ³³ Boe ma Isak foi oe matak naa, nade *Syeba*, fo sosoa-ndandaan

‘sumba-sook’. De ara foi kota naa nade Beer Syeba, losa hatematak ia.*

Esau sao nala inak dua numa leo laen mai

³⁴ Neu Esau teun nara 40, boe ma ana sao nala ana fe'ok dua ruma leo Het mai. Esa, Beer anan, nade Yudit. Ma esa bali, Elon anan, nade Basmat. ³⁵ Ina kaduak kara raa, tao rala Isak no Ribka dalen nara susa-sona.

27

Ribka kedi-ira Isak fo fee baba'e-babatic neu Jakob

¹ Neu Isak nambalasi ena, matan nita sambu-sambuk ka ena, boe ma noke ana ulun fo ana sue nalan seli naa nae, “Sau! O mai ia dei!”

Esau naselu nae, “Tao hata papa?”

² Isak nafada nae, “Talo ia! Au lasik ena. Au ta bubuluk faik hida au mate. ³ De muu ha'i o tee-kokoum mara, fo muu sombu fee au banda fui esa dei. ⁴ Basa naa, tunu-nasu malan malada tungga au hihiing, fo munin mai au. Au u'a basa, dei fo au fee memak baba'e-babatic neu o. Mete ma au fee baba'e-babatic basa neu o ena, na, leo mae au mate oo malole boe.”

⁵ Basa boe ma Esau la'o neu sombu. Tehuu Ribka oo namanene Isak kokolan naa boe. ⁶ Boe ma Ribka neu nafada Jakob nae, “Ako, ee! Nenene matalolole! Bebeik kara ia au bei fo amanene amam kokolak no Esau nae talo ia: ⁷ ‘O muu sombu mala banda fui esa, fo tunu-nasu malan malada fee au. Mete ma au u'a basa ena,

---

* **26:33** Nai dede'a Ibrani, *Syeba* sosoa-ndandaan bisa ‘sumba-sook’, do ‘hitu’, do ‘ua-nale neulauk’. Nai dede'a Ibrani, *Beer* sosoa-ndandaan nae ‘oe matak’.

na, dei fo au fee baba'e-babatic neu o nai MANE-TUALAIN matan.' ⁸ Dadi nenene matalolole! Tao matetu au parendang ia. ⁹ Hatematak ia o muni ita bibi hiek ma bibi lombon mamaman muu, fo here mala bibi hiek maa tenak dua. Basa boe ma tunu-hala sara fo ha'i mbaan nara, ma muni sara fee au. Dei fo au tunu-nasu tungga o amam hihii. ¹⁰ Mete ma au tunu-nasu basa ena, na, munin neni o amam neu fo na'a. Boe ma neu ko ana fee baba'e-babatic neu o dei, dei fo ana mate. No dalak naa, o ndia hambu baba'e-babatic naa. Ta o ka'am."

¹¹ Tehuu Yakob kokolak no inan nae, "Mama! Masalan talo ia. Ka'a Sau ao-inan kabuluk, tehuu au ao-inang bulu taak. ¹² Boso losak papa nafaroe la'e au ao-inang, na, ana bubuluk memak au kedi-ira ndia. De ana nakatoo au."

¹³ Inan naselu nae, "Ako, ee! O boso babati. Dei fo mama ndia koladu! Mete ma o amam nakatoo o, na, elan fo mama ndia lemba-nasaan! Hatematak ia o muu humu mala bibi hiek naa leo."

¹⁴ Boe ma Yakob neu humu bibi hiek kara raa, de ana tunu-hala sara fo neni feen neu inan. Basa boe ma Ribka tunu-nasu tungga Isak hihii.

¹⁵ Basa de Ribka neu ha'i nala Esau bua-lo'a neulaun nara, de ana fee Yakob pake. ¹⁶ Ana oo mbambalu Yakob liman, ma boliin pake bibi hiek naa bulun. ¹⁷ De ana fee Yakob nana'a malada naa, no roti fo ana tao nalak ena.

¹⁸ Basa boe ma Yakob neni nana'ak naa fee aman. Ana kokolak nae, "Papa! Au mai ndia ia ena."

Boe ma Isak naselu nae, "Weeh? Te o ia see?"

¹⁹ De Yakob naselu nae, "Au ia, papa ana ulun, Esau! Au tao tungga hata fo papa nadenuk

bebeik kara ia ena. Mambadeik fo mu'a leo. Au tunu-nasu ala mbaa fo au sombu alak numa lasi dale naa ena. Mu'a, fo basa, na, papa fee baba'e-babatik neu au leo!"

²⁰ Basa boe ma Isak kokolak nae, "O ia ta hoho'ak, ee! Te o bisa hambu banda lai-laik talo naa!"

De Yakob naselu nae, "Au hambu ia, nahuu MANETUALAIN fo papa nakaluku-nakatele neuk naa, Ana tulu-fali au."

²¹ Boe ma Isak noke Yakob nae, "O deka-deka ia mai, fo au afaroe sudik o! O ia Esau tebe, do?"

²² Basa boe ma Yakob deka neni aman matan neu, de tou lasik mulai nafaroen. Boe ma ana kokolak nae, "Harak ia, leo Yakob haran! Tehuu limak ia, Esau liman." ²³ Tehuu Isak ta nalela Yakob, nahuu liman kabuluk sama leo Esau. Neu ana nae fee baba'e-babatik neu Yakob, ²⁴ ana natane seluk bali nae, "O ia tebe-tebe Esau, do?"

Yakob naselu nae, "Tebe, papa!"

²⁵ Basa boe ma Isak kokolak nae, "O soro mbaa naa mai fo au u'a. Basa, dei fo au fee baba'e-babatik neu o." Boe ma Yakob soro mbaa naa neu aman, ma ana feen anggor fo ninu. ²⁶ Basa boe ma aman kokolak nae, "Ana, nggee! Dekadeka ia mai, fo idu au dei."

²⁷ Neu Yakob deka-deka mata neu fo idun, boe ma Isak hae hambu Esau bua-lo'an nara boon. De ana kokolak fee baba'e-babatik neu Yakob nae,

"Au anang boon, sama leo na'u mook boon fo MANETUALAIN fee baba'e-babatik neun ena.

²⁸ Elan fo Manetualain nakonda dinis numa lalai mai,

fo tao nala o osi-lutum mara raisi-mina!

Elan fo Ana fee o hade heta-pepede,
 ma anggor boan nara sofe ta ela lu'a-
 lembaneu.

²⁹ Hatahori nusa-nusak kara dadi neu o atam,
 ma leo-leor holu ei ma fee hada-horomatak
 neu o.

Elan fo o parenda basa o toranoom mara,
 ma ara sendek luu-langgan nara reu o
 matam.

See ndia fee neketook neu o, na, ara oo hambu
 neketook boe.

Ma see ndia fee baba'e-babatik neu o, na, ara
 oo hambu baba'e-babatik boe."

*Esau fali, de noke Isak fee baba'e-babatik neu
 ndia boe*

³⁰ Neu Isak fee baba'e-babatik basa, ma Yakob
 bei fo kalua la'o ela aman, ka'an Esau fali neni
 banda fui fo ana sombu nalak. ³¹ De neu tunu-
 nasu, basa boe ma neni fee aman. Ana kokolak
 nae, "Papa! Mambadeik fo mu'a leo. Au tunu-
 nasu ala mbaa fo au sombu alak naa ena. Mu'a
 basa, na, papa fee baba'e-babatik neu au leo."

³² Boe ma Isak pangganaa, de natane nae,
 "Weeh! Te o ia, see bali?"

Boe ma Esau naselu nae, "Au ia Sau! Papa ana
 ulun."

³³ Boe ma Isak aon mulai nakabebe. De tou
 lasik natane nae, "Mete ma talo naa, na, bebeik
 kara ia see ndia neni fee au mbaa naa, de au u'a
 ena? Basa boe ma au feen baba'e-babatik ena.
 De ta bisa le'a falik baba'e-babatik naa bali."

³⁴ Esau namanene aman kokolak talo naa,
 boe ma dalen hedis, de bu'i nakarereu ma ana
 kokolak nahere nae, "Awii! Papa, ee! Fee baba'e-
 babatik neu au boe, papa!"

³⁵ Tehuu Isak nae, “O fadim mai kedi-ira nala au ena, de namana'o neni o baba'e-babatim.”

³⁶ Boe ma Esau kokolak nae, “Ana kedi nala au la'e dua ena. Makasososan, ana kedi nala au haak ana uluk. Hatematak ia ana kedi nala au baba'e-babating bali. Nandaa ndia naden, ‘Yakob’. Tehuu papa bei naena baba'e-babatik laen fee au bali, do?” (Nade Yakob sosoandandaan ‘to'u neu ei tinggak’. Tehuu sosoandandaan laen ‘mana kedi-irak.’)

³⁷ Basa boe ma Isak naselu nae, “Au so'uk alan dadi neu o malanggam ena. Ma basa toranoon nara dadi reu ndia atan ena. Au ba'e feen hade heta-pepede, ma anggor sofe ta ela lu'alempaneu ena. De ana, nggee! Hatematak ia bei ela baba'e-babatik hata bali fo au bisa feen neu o?”

³⁸ Esau namanene nala naa, boe ma ana honi nakandoo neu aman nae, “Papa baba'e-babatim kada esak ka, do? Neu ko papa bei bisa sangga baba'e-babatik laen fee au. Leo mae baba'e-babatik ba'u anak oo malole boe!” Boe ma ana mulai bu'i bali.

³⁹ Basa boe ma Isak naselu mbalin nae,
 “O masodam neu ko dook ka numa osi-lutu
 maisi-minak mai,
 huu ta hambu dinis konda numa lalai mai fo
 tao makoe o daem.

⁴⁰ O tafam ndia neu ko fee o masoda.
 Tehuu leo mae talo bee oo, o dadi ata neu o
 fadim boe.
 Kada mete ma o bisa laban neun, na,
 dei fo o bisa makambo'ik numa liman
 mai.”

Ribka nadenu Yakob nalai

⁴¹ Esau mburuk nalan seli neu Yakob, nahuu fadin le'a nala ndia baba'e-babatin ena. Tehuu ana dudu'a nae, "Ta dook ka bali papa mate. De nahani a leo. Mete ma be'e-falufii basa, au hala isan!"

⁴²⁻⁴³ Neu Ribka namanene nala Esau nanaen, boe ma ana noke nala Yakob, de nae, "O nenene matalolole! O ka'am sangga nae bala ndia dale hedin, fo nae nakanisa o. De o malai lai-laik muni o to'om Laban muu nai Haran. ⁴⁴ Muu fo leo doo-doo faa nai naa, losa o ka'am ta namanasa o ena bali. ⁴⁵ Mete ma ana lili heni hata fo o tao neun, dei fo au adenu hatahorir reu rala falik o. Huu au ta nau au anang dua sara, mopo sara rai faik esa dalen."

⁴⁶ Basa boe ma Ribka kokolak no Isak nae, "Au doak ua Esau saon, hatahori Het asa! Mete ma Yakob sao nala ana fe'ok Het boe, na, malole lenak au mate leo."

28

¹ Boe ma Isak noke Yakob, de ana feen baba'e-babatik ma ana nanori-nafadan nae, "Nenene matalolole! O boso sao ana fe'ok Kana'an.*

² Tehuu o muni Padan Aram muu, nai ba'i Betuel uman. O muu sao mala to'om Laban, ana inan esa.† ³ Elan fo Manetualain mana Koasa Mate'en fee baba'e-babatik neu o, fo o umbu-anam mara ramano'u, ma o tititi-nonosim mara dadi neu hatahori nusa ta hoho'ak no'uk ka. ⁴ Elan fo Manetualain hehelu-bartaan neu Abraham, ana konda neu o, ma o tititi-nonosim mara. Elan fo o

---

* **28:1** Hatahori Het asa leo rai nusa Kana'an boe. † **28:2** Padan Aram naa, ndia Mesopotamia, nai nusak Siria boboan kii, deka-deka no Irak. Haran naa, kota nai Padan Aram.

soa dae ia, fo Manetualain helu-bartaa nae feen neu Abraham ena.”☆ ⁵ Isak kokolak basa talo naa, boe ma ana mbo'i Yakob neni Padan Aram neu, fo neni to'on Laban ma ba'in Betuel uman neu.

Esau sao nala Ismael ana inan

⁶ Esau namanene nala nae, Isak fee baba'e-babatik neu Yakob ena, ma ka'in fo bosso sao no ana fe'ok Kana'an. Ana oo namanene nala boe nae, ndia aman nadenu ndia fadin ena, fo neu sao nala to'on ana fe'on esa nai Padan Aram. ⁷ Boe ma Yakob namanene nala inan no aman parendan, de ana la'o neni Padan Aram neu.

⁸ Ana oo bubuluk boe nae, ndia aman ta hii ndia saon, hatahori Kana'an nara. ⁹ De ana neni ama ina-huun Ismael neu, boe ma ana sao nala Ismael anan bali, nade Mahalat. Mahalat naa, Nebayot fadi inan.

Yakob nala me'i numa Betel

¹⁰ Basa boe ma Yakob la'o ela Beer Syeba, de nae neni Haran neu. ¹¹ Neu ledso tesa, ana losa mamanak esa, boe ma ana sunggu neu naa. Neu ana nau sunggu, ana ha'i nala batu esa fo taon dadi neu kailunu.

¹² Le'odaen naa ana nala me'i, Ana mete-nita hedahuuk esa nambariik neu daer ma su'un losa lalai. Boe ma Manetualain atan nara ruma nusa tetuk do inggu temak mai, ara konda-hene hedahuuk naa. ¹³ Nai me'is na dale, Yakob mete-nita MANETUALAIN nambariik nai ndia boboan, de kokolak nae, “Au ia, MANETUALAIN, o ba'im Abraham ma amam Isak Manetualain. Neu ko Au fee dae ia neu o ma o tititi-nonosim. ¹⁴ Neu

☆ **28:4** Nedenuk kara Tutuin 3:25; Galatia 3:8

ko o tititi-nonosim no'un nara, sama leo afu. Ma neu ko ara ratanggela sudi bee reu, nai basa mamanak kara. Numa o tititi-nonosim mai, neu ko basa hatahori nusa-nusak kara marai dae-bafok hambu baba'e-babatik.✧ ¹⁵ Masaneda matalolole! O muni bee muu a mesan, Au sama-sama ma anea o. Neu ko Au ua falik o muni nusak ia mai. Au ta mbo'i o mesa ngga. Ma neu ko Au tao atetu basa hehelu-bartaak kara fo Au feen neu o."

¹⁶ Neu Yakob be'e, boe ma ana nae, "Au bei fo bubuluk ae, MANETUALAIN oo nai ia boe!" ¹⁷ Ana namata'u, boe ma ana dudu'a nae, "Awii! Mamanak ia tao nala au aong mumuru. Manetualain uman nai ia! Fama te ia lelesu mana neni nusa tetuk do inggu temak neu."✧

¹⁸ Neu huhua anan, Yakob nambadeik, boe ma ana ha'i nala batu fo ana taon neu kailunu naa, de nambaririik kana dadi tanda. Boe ma ana mbo'a mina neu batu naa lain, fo ana nakaluku-nakatele neu Manetualain. ¹⁹ Ana foi mamanak naa, nade, *Betel*, fo sosoa-ndandaan 'Manetualain uman'. (Fai bakahulun mamanak naa, nade Luus.)

²⁰ Basa boe ma Yakob so'uk sumba-sook nae, "Mete ma Manetualain sama-sama no au, Ana nanea au nai au dala-lala'ong ia, ma fee au nana'a-nininuk ma bua-lo'a, ²¹ losa au fali no sodak, na, neu ko MANETUALAIN dadi neu au Manetualain. ²² Batu fo au ambaririi alak ia, dadi neu mamana nekeluku-neketelek neu Manetualain. Ma basa hata fo Manetualain fee neu au, neu ko au fee falik baba'ek esa numa baba'ek salahunu mai."

✧ **28:14** Nedenuk kara Tutuin 3:25; Galatia 3:8 ✧ **28:17** Yohanis 1:51

29

Yakob losa to'on Laban uman

¹ Basa boe ma Yakob la'ok nakandooo neni dulu neu. ² Faik esa, ana mete-nita oe matak esa deka no nggorok esa. Bibi lombo bubuak telu, deka-deka numa naa, rahani fo rae rinu oe numa naa. Tehuu hambu batu mo'ok esa tatana nala oe matak naa. ³ Sira si'en, mete ma basa bibi hiek ma bibi lombor rakabubua ena, na, dei fo mana lolo keko heni batu naa, fo ndui oe fee bandar raa rinu. Rinu basa, ara tatana falik oe matak naa bali.

⁴ Boe ma Yakob neu natane mana lolor raa nae, "Wee! Ei numa bee mai?"

Ara raselu rae, "Air ia, numa nggorok Haran ia mai."

⁵ Boe ma Yakob natane seluk bali nae, "Ei malela au to'ong Laban, do? Laban naa, Nahor anan."

Ara raselu rae, "Ai malelan."

⁶ Boe ma Yakob natane nakandoo bali nae, "Ana bei sodak, do?"

Ara raselu rae, "Tou lasik bei sodak. Hena mete. Naa, ana inan, nade Rahel, ana foo neni bibi hien ma bibi lombon nara mai rinu oe nai ia. O mahani leo."

⁷ Basa boe ma Yakob kokolak seluk bali nae, "Hatematak ia ledo bei nai lain. De malole lenak bandar bee fo rakubua nai ia ena, na, ei fee sara rinu leo. Basa dei fo ei foo meni sara reni mook reu, fo ra'a na'u bali."

⁸ Tehuu ara rasabara rae, "Awii, ta bisa talo naa! Ita muste tahani basa mana lolor reni basa bandan nara fo rakubua nai ia dei, dei fo ita keko heok batu naa, fo fee bandar rinu." ⁹ Yakob bei kola-kola no hatahorir rae, te Rahel losa no aman

bibi hien ma bibi lombon nara. Ana ndia nasi'e foo bandar raa.

¹⁰ Neu Yakob mete-nita Rahel no bibi hien ma bibi lombon nara, boe ma neu keko heok oe matak naa tatanan. De ana hani to'on bandan nara. ¹¹ Basa boe ma neu holu nala Rahel, de ana idun ma ana bu'i. ¹² Ana tui Rahel nae, "Fadi! Au ia, o papam fadin Ribka anan." Boe ma Rahel nalaik fali neu ngga, fo neu nafada aman.

¹³ Neu Laban namanene Rahel tutuin la'e-neu Yakob, ndia fadin Ribka anan, boe ma ana nalaik neu sorun. Neu natonggon, Laban holu nalan de idun, basa boe ma noo Yakob neni ndia uman neu. Boe ma Yakob tui basa-basan neu Laban. ^{14a} De Laban kokolak nae, "Memak tebe! Ita dua ngga nufaneluk kara!"

Yakob sao nala Lea ma Rahel

^{14b} Neu Yakob leo no sara bulak esa ena, ¹⁵ Laban kokolak noon nae, "Talo ia, Ako! Au ta nau o maue-osa mudak fee au, nahuu ita dua ngga nufaneluk. O moke seseba-babaek ba'u hata?"

¹⁶ Laban naa, naena ana inak dua. Ka'ak nade Lea. Fadik nade Rahel. ¹⁷ Lea matan mana mamalek.* Tehuu Rahel matan mana'a hiek sudi selik kana, ma ao-inan neulauk. ¹⁸ Yakob sue Rahel. De ana naselu Laban nae, "Au aue-osa fee to'o teuk hitu, sadi to'o fee au sao ala Rahel."

¹⁹ Boe ma Laban naselu nae, "Au akaheik! Malole lenak au fee Rahel sao no o, fo au nufanelu heli-heling! Ana hae sao no hatahori laen. De talo kada ia fo maue-osa fee au leo."

²⁰ Boe ma Yakob naue-osa teuk hitu, mita fo ana hambu Rahel. Tehuu ana sue nalan seli neu

* **29:17** Dede'a Ibrani nai ia, ta manggaledok

Rahel. Dadi teuk hitu naa, ana namedan sama leo kada faik hida a.

²¹ Seli teuk kahituk kara raa, boe ma Yakob fee nesenedak neu Laban nae, “To'o! Au aue-osa fee to'o teuk hitu ia ena, de hatematak ia fee au sao ua Rahel leo.”

²² Boe ma Laban tao feta kabin, de noke basa hatahorir marai nusak naa. ²³⁻²⁷ Le'odaen naa, Laban ta fee Rahel, tehoo ana nadenu Lea maso neni Yakob laan neu. De Yakob sunggu-soro noon. Neu be'e-main, dei de Yakob bubuluk nae, ndia sunggu-soro no Lea. Boe ma Yakob neu nasabara no Laban nae, “Tao hata de to'o tao kekedik neu au? Au aue-osa fafandek lima-eing teuk hitu dalen fo hambu Rahel. Tehoo tao hata de to'o nggati no Lea?”

Boe ma Laban naselu nae, “O boso mamasana talo naa! Tungga ai dala-hadan nai ia, fadik ta bole sao nakahuluk ka'ak. De malole lenak talo kada ia! O mahani losa feta kabin fai hitu ia basa dei. Dei fo o hambu Rahel, sadi o maue-osa fee au teuk hitu bali.” Boe ma Laban fee ndia ata inan, nade Silpa fo dadi neu Lea atan.

²⁸ Yakob nakaheik. Hoo naa de neu feta faik hitu naa basa, boe ma Laban fee Rahel sao nala Yakob. ²⁹ Basa de Laban fee ndia ata inan esa bali, nade Bilha, fo dadi neu Rahel atan. ³⁰ Basa boe ma Yakob sunggu-soro no Rahel. Ana sue Rahel lena heni Lea. De ana naue-osa tamba teuk hitu bali fee ari-aman.

Yakob anan nara

³¹ Tehoo MANETUALAIN bubuluk Yakob sue Rahel lena heni Lea. Boe ma Ana fee luas fo Lea hambu anak, tehoo Rahel beik. ³² De Lea nairu, boe ma ana bonggi ana touk esa. Ana foi kanak

naa, nade *Ruben* (fo sosoa-ndandaan ‘mete neu, hambu anak’),[†] nahuu ana nae, “MANETUALAIN memak mete-nita au sususang ena. Huu naa de hatematak ia, au saong oo nau mete au boe.”

³³ Basa boe ma Lea nairu bali, de ana hambu ana touk esa. Ana foi kanak naa nade *Simeon* (fo sosoa-ndandaan fama te ‘hatahori namanene ena’), nahuu ana nae, “MANETUALAIN namanene ena nae, au saong ta tao matak neu au. Huu naa de Ana fee tamba anak esa bali neu au.”

³⁴ Basa de, Lea nairu bali, boe ma ana bonggi ana touk esa bali. Ana foi kanak naa nade *Lewi*,[‡] nahuu ana nae, “No anak ia au dede'ang basan ena. Neu ko au saong ta bila no au, nahuu au bonggi feen ana touk telu ena.”

³⁵ Basa boe ma Lea nairu bali, de ana hambu ana touk esa. Ana foi kanak naa, nade *Yahuda* (fo sosoa-ndandaan fama te ‘kokoa-kikiok’), nahuu ana nae, “Oek ia, au nau koa-kio MANETUALAIN!” Basa de Lea ta bonggi leo.

30

¹ Tehuu Rahel bei ta hambu anak. De ana mbiri neu ka'an. Boe ma ana kokolak no saon nae, “Ka'a! Fee au anak dei. Mete ma taa, na, malole lenak au mate leo.”

² Boe ma Yakob nasaparak kana nae, “O du'a mae au ia Manetualain, de bisa fee o anak!?”

[†] **29:32** Nai dede'a Ibrani, *Ruben* sosoa-ndandaan ‘mete neu, hambu anak’. Ma dede'a de'ek naa liin sangga sama leo dede'a de'ek esa sosoa-ndandaan nae ‘ana mete-nita au sususang ena’.

[‡] **29:34** ‘Lewi’ sosoa-ndandaan fama te ‘neni pa'ak’, do ‘holu deka-deka’.

³ Basa boe ma Rahel kokolak nae, “Talo ia! Malole lenak papa ha'i nala au atang Bilha. Muu sunggu-soro muan fo ana bonggi fee au anak.”

⁴ Boe ma ana fee Bilha neu ndia saon. De Yakob sunggu-soro noon. ⁵ Boe ma Bilha nairu, de bonggi ana touk esa. ⁶ Basa boe ma Rahel kokolak nae, “Manetualain namanene au huhule-haradoing ena. Huu naa de Ana fee au ana touk esa ena. Manetualain naketu-naladi au dede'ang ena no ta mbeu seserik.” Boe ma ana foi kanak naa nade, *Dan* (fo sosoa-ndandaan 'neketu-neladi dede'ak').

⁷ Basa boe ma Bilha nairu bali, de bonggi ana touk esa. ⁸ Boe ma Rahel kokolak nae, “Au akasese'uk ua au ka'ang ena, de au senggi.” Huu naa de ana foi kanak naa nade *Naftali* (fo sosoa-ndandaan 'nekesese'uk', do 'nekeheheek').

⁹ Neu Lea nameda ndia ta hambu anak seluk ena, boe ma ana fee atan Silpa neu saon, fo ana sao nalan. ¹⁰ Basa boe ma Silpa bonggi nala ana touk esa. ¹¹ Boe ma Lea kokolak nae, “Au uanaleng neulauk ena.” De ana foi kanak naa, nade *Gad* (fo sosoa-ndandaan 'ua-nale neulauk').

¹² Basa boe ma Silpa bonggi seluk ana touk esa bali. ¹³ Boe ma Lea kokolak nae, “Wee! Hatematak ia, bei fo au amahoko! Mete te neu ko basa inak kara kokolak rae, au aua alan seli ena.” Huu naa de ana foi kanak naa, nade *Aser* (fo sosoa-ndandaan 'nemehokok').

¹⁴ La'e esa, ndaa no fai koru hader, Ruben neni lasi dale neu, boe ma ana natonggo no sele-tandek modo-aidoo esa fo bisa tao nairu hatahori. Boe ma nenin fee neu inan Lea. Rahel

mete-nita naa, boe ma noke Lea nae, "Ka'a, ee! Fee au modo-aidoo fo Ruben nenik naa faa dei."

¹⁵ Tehuu Lea naselu nae, "Wee! O ia sudi selik kana! O le'a mala au saong ena. Hatematak ia o nau le'a mala modo-aidoo naa numa au anang mai bali? O ia ta mae malela!"

Tehuu Rahel kokolak nae, "Talo ia ka'a. Mete ma au hambu modo-aidoo naa, na, le'odaen ia o bole sunggu-soro mua Yakob." Boe ma Lea nakaheik.

¹⁶ Neu ledo bobon, Yakob fali numa osi mai. Boe ma Lea neu natonggo noon, de kokolak nae, "Ako, ee! O muste sunggu-soro mua au le'odaek ia! Huu au bae memak o ena, unik au anang modo-aidoon." Boe ma le'odaen naa oo, Yakob sunggu-soro no Lea boe.

¹⁷ Manetualain namanene Lea huhule-haradoin. Huu naa de ana nairu, de ana bonggi nala ana touk kaliman. ¹⁸ Boe ma Lea foi kanak naa nade *Isaskar*, (fo sosoa-ndandaan 'bae sosota-mamangguk'), nahuu ana nae, "Manetualain bae au sosota-mamanggung ena, huu au fee Silpa sao no au saong ena."

¹⁹ Basa boe ma Lea nairu bali, de ana bonggi nala ana touk kaneen. ²⁰ Ana kokolak nae, "Manetualain fee au hadia neulauk ena. De hatematak ia au saong muste fee hada-horomatak neu au, nahuu au bonggi feen ana touk nee ena." Huu naa de ana foi kanak naa, nade *Sebulon* (fo sosoa-ndandaan 'fee hada-horomatak').

²¹ Basa boe ma Lea bonggi nala ana inak esa, de ana foin nade *Dina*.

²² Boe ma Manetualain nasameda Rahel, de Ana namanene huhule-haradoin. Huu naa de

Ana buka ana manan. ²³ Basa boe ma Rahel nairu, de ana bonggi nala ana touk esa. Ana nae, “Manetualain si'u-sapu heni au dale mamaeng ena.” ²⁴ Boe ma ana foi kanak naa, nade *Yusuf* (fo sosoa-ndandaan fama te 'naa fo ana fee tamba'), nahuu ana nae, “Au hule fo Manetualain fee tamba au, ana touk esa bali.”

Yakob sangga dalak fo bibi hien ma bibi lambon nara tamba ramano'u

²⁵ Neu Rahel bonggi basa Yusuf ena, Yakob kokolak no Laban nae, “Papa! Mete ma bisa, na, au ae fali uni au nusang uu dei. ²⁶ Elan fo au fali uu ngga ua au saong ma anang nggara. Papa bubuluk ena, au tao ue-osa fafandek lima-eing fee Papa ena, de au bae ketu sara ena. Huu naa de hatematak ia sira raa, au ndia haak.”

²⁷ Boe ma ari-aman naselu nae, “Ana, nggee! O nenene dei. Au losi-lale basa ena, de bubuluk ae, Manetualain fee baba'e-babatik neu au, nahuu o. ²⁸ De hatematak ia, o nau moke ba'u hata a mesan, na, au bae! Sadi o leo nai ia, ma maue-osa makandoo fee au.”

²⁹ Boe ma Yakob naselu nae, “Papa mesa kana mete-nita, au aue-osa ahere ena. Huu naa de papa banda-manun nara tamba ramano'u rakandoo. ³⁰ Neu au bei ta mai naa, papa hata-heton bei ta no'uk ka. Tehuu hatematak ia, papa namasu'i ena. Manetualain fee baba'e-babatik neu papa ena, nahuu au ue-osang. Hatematak ia fain losa ena, fo au aue-osa soa-neu au sao-anang nggara bali.”

³¹ Basa boe ma Laban natane nae, “Dadi au muste bae talo bee neu o?”

Boe ma Yakob naselu nae, “Papa hae fee au hata-hata. Neu ko au lopo-linu akandoo papa banda-manun nara, sadi au bisa tao matak esa. ³² Fee luas neu au, fo faik ia oo, au uni papa banda-manun nara uu boe, fo tada ala bibi hiek ma bibi lombok. Bee fo ta kokotok ma ta keketak kara, na, naa dadi neu papa enan. Tehuu bee fo kokotok ma keketak kara, na, naa fo au la'e sara. Ma au oo ha'i ala basa bibi lombo nggeok kara boe. Basa naar, dadi neu seseba-babaek soa-neu au sosota-mamanggung.* ³³ Neu fai bakadean, dei fo papa bisa bubuluk, au ia ndoos do taa. Sudi neu faik bee a mesan, papa bisa mai parisa au bandang nggara. Mete ma papa mete-nita bibi hiek bee fo ta kokotok do keketak, do bibi lombo mutik, na, papa bubuluk memak mae, au ndia amana'o ala papa bandan nara.”

³⁴ Boe ma Laban nakaheik nae, “Malole! Talo kada naa leo!” ³⁵ Tehuu faik naa oo, Laban tada fe'e basa banda kokotok ma keketak kara, ro bibi lombo nggeok kara boe. Basa boe ma ana nadenu ndia anan nara fo lopo-linu banda-manur raa. ³⁶ Boe ma ara ro bandar raa reni mamanak esa reu, doon fai telu la'o eik numa Yakob mai. Yakob bei nakaboi ari-aman bibi hien ma bibi lombo lenan nara.

³⁷ Basa boe ma Yakob tati nala ai huuk matak telu ndanan nara, de ana fina tatada roun nara tao sara leo kokoto-keketak kara. ³⁸ Ana mbeda ai ndana neni fina tatada rouk kokoto-keketak

---

* **30:32** Lele uluk hatahorir du'a rae, bibi lombo mutik naa ndia neulauk. Naar ndia no'uk ka. Ma bibi lombo nggeok naa, ta neulauk. De bibi lombo nggeok kada hidak ka. Bibi hiek ma bibi lombo kokotok ma keketak kada hidak ka.

kara raa reni bandar ha'on dale reu. Bandar hii rahoa rai mamana nininuk naa. ³⁹ De neu bandar rahoa rai ai ndana neni fina tatada rouk kokoto-keketak kara raa matan, neu ko ara bonggi te anan nara bulun oo, kokotok ma hambu keketak boe.

⁴⁰ Neu Laban bandan nara rae rahoa, Yakob fee sara rasare reni banda bulu kokotok ma keketak reu. De anan nara oo kokotok ma keketak kara boe. No dalak naa, ndia banda heli-helin nara tamba ramano'u. Basa boe ma ana tada fe'e sara ruma Laban bandan nara mai. ⁴¹ Neu banda barakaik kara rahoa, na, Yakob tao ai kokoto-keketak kara raa deka matan nara, neu ha'on nara dale. ⁴² Tehuu mete ma ana mete-nita banda kamanauk kara ndia rahoa, na, ana ta tao air raa reu. De Laban hambu basa banda kamanauk kara. Tehuu Yakob hambu basa banda barakaik kara. ⁴³ No dalak naa, Yakob namasu'i nalan seli. Ndia bibi hien, bibi lombon, ontan, keledin, ma ata-daton nara no'un seli.

31

Yakob nalai la'o ela Laban

¹ La'e esa, Yakob namanene Laban anan nara kola-kola rae, "Yakob namasu'i nalan seli ena, nahuu ana kakao nala basa ita aman hata-heton ena." ² Yakob oo mete-nita ndia ari-aman Laban matan ta nalengga ena, ma ana ta malole no ndia boe, sama leo fai bakahulun bali.

³ Basa boe ma MANETUALAIN kokolak no Yakob nae, "Hatematak ia fain losa ena. De o muste fali muni o ina-amam mara muu. Dei fo Au sama-sama ua o."

⁴ Basa de Yakob fee reu roke Rahel no Lea, fo mai ratonggo ro ndia nai bandar mamanan

nai mook. ⁵ Boe ma ana nafada sara nae, “Nai fai bakadean ia, au mete-ita ei amam matan ta nalengga no au ena. Ana oo ta malole no au boe, sama leo fai bakahulun ena bali. Tehuu Manetualain fo au amang nakaluku-nakatele neuk naa, Ana sama-sama no au. ⁶ Ei dua ngga bubuluk, doo basa ia, au aue-osa fafandek lima-eing sudi selik kana soa-neu ei amam! ⁷ Leo mae talo naa oo, tehuu ana kedi-ira nakamiminak au la'i-la'ik ka boe. Ana nggati au seseba-babaeng, la'e salahunu. Leo mae talo naa, tehuu Manetualain nanea naherek au. ⁸ Neu ei amam kokolak nae, ‘Banda-manu kokotok kara raa dadi reu o seseba-babaem’, boe ma banda-manur raa bonggi basa ana kokotok lala'en. Faik laen, ana kokolak bali nae, ‘Hatematak ia banda-manu fo keketak kara, dadi reu o seseba-babaem,’ boe ma banda-manur raa bonggi basa ana keketak lala'en. ⁹ Manetualain tao talo naa, mita fo Ana ha'i nala ei amam banda-manun nara, fo fee sara reu au.

¹⁰ La'e esa, neu banda-manur fai nehoan nara, au mete-ita nai me'is dale nae, basa banda-manu mane kahoak kara raa, hambu ketuk bulun tatadak, kokotok ma hambu ketuk keketak. ¹¹ Boe ma Manetualain atan numa nusa tetuk do inggu temak mai nanggou au nai me'is dale nae, ‘Wee! Yakob!’

Boe ma au aselu ae, ‘Tao hata, Manetualain?’

¹² Boe ma ana nafada nae, ‘Mete dei! Basa banda-manu mane kahoak kara hambu kada bulu tatadak, kokotok ma keketak. Au ndia koladu basa naar, nahuu Au mete-ita ena hata fo Laban tao neu o ena. ¹³ Au ia, Manetualain, fo atudu aong neu o numa Betel. O mambaririik

batu esa numa naa, basa boe ma mbo'a mina neu lain, de makaluku-makatele neu Au. Basa boe ma o ndara fangga hehelu-bartaak mua Au numa naa. Hatematak ia o muste la'o ela nusak ia, fo fali muni o ina-amam mara nusan naa muu.'”

¹⁴ Boe ma Rahel no Lea raselu rae, “Neu! Ai tungga a mesan! Ai ta maena pusaka hata-hata bali numa ai aman Laban mai. ¹⁵ Doo basa ia, tou lasik tao ai leo kada hatahori deak kara ena. Ana se'o heni ai ena. Boe ma ana na'a heni ai beli-mbaan nara ena. ¹⁶ Basa hata-heto fo Manetualain ha'in numa papa Laban mai naa, hatematak ia dadi neu ai ma ai anan nara pusakan. Dadi mete ma Manetualain nae talo bee, na, tungga a leo!”

¹⁷⁻¹⁸ Basa boe ma Yakob mulai nafafa'u bualo'an nara. Boe ma ana fua basa sao-anan nara reu onta lain, ma foo neni basa banda-manun nara, ma basa bua-ba'u fo ana hambu sara ruma Padan Aram, de ara fali reni dae Kana'an reu.

¹⁹ Faik naa, Laban neu nggute bibi lombon nara bulun. Boe ma Rahel loi neni aman patong sosonggon nara. ²⁰ Yakob asa la'o no kada neneek, ma ta rafada ndia ari-aman. ²¹ Ana ba'u neni basa ndia hata-heton nara, de ara la'o lai-laik ladi lee Efrat, boe ma rasare reni letek Gilead reu.

Laban neu husi tungga Yakob

²² Seli fai telu, boe ma Laban hambu harak rae, Yakob asa ralai ena. ²³ Boe ma Laban nakabubua ndia hatahorin nara, fo reu husi tungga ndia mane-feun. Ara husi losa faik hitu, dei de hambu sara ruma Gilead leten nara.

²⁴ Neu le'odaen, boe ma Manetualain natudu aon neu Laban numa me'is dale. Ana nae,

“Laban! Mete ma o kokolak mua Yakob, na, manea matalolole o bafa-maam.”

²⁵ Le'odaen naa, Yakob nambaririik laak numa letek Gilead ena. Boe ma Laban asa oo rambaririik sira laan boe, ta dook ka numa naa neu.

²⁶ Basa boe ma Laban mai natonggo no Yakob. Boe ma ana kokolak nae, “Weeh, Yakob! Tao hata de o malai muni au ana inang nggara no neneek talo ia? Sama leo hatahori fo o humu malak nai netatik dale. ²⁷ Talo bee de o malai no neneek, ta pake mate'a au bali! Mete ma o mafada au no malole dei, na, neu ko au tao feta rame-rame, fo afuli ei pake bua kaliik* dei fo mbo'i ei la'o. ²⁸ O salam esa bali, ndia o ta fee au idu au umbu-anang nggara, dei fo mbo'i sara la'o. O tataom ia nggoa bebek sudi selik kana!

²⁹ Au bisa tao akasususak o no muda hiek. Tehuu le'odaek ka, Manetualain fo o amam nakalukunakatele neuk naa ka'i-ore au nae, mete ma au kokolak ua o, na, au muste anea atalolole au bafa-maang. ³⁰ Memak au bubuluk ae, o la'o nahuu o dalem hii nalan seli mae fali ena. Tehuu tao hata de o bei mamana'o muni au patong sosonggong nggara bali?”

³¹ Basa boe ma Yakob naselu nae, “To'o boso mamasana au! Au la'o no neneek naa, nahuu au amata'u, boso losak to'o namanggenggee kakanak kara iar, na, talo bee?” ³² Tehuu Yakob ta bubuluk nae, ndia saon Rahel ndia loi neni patong sosonggok kara raa. De ana nae, “To'o! La'e-neu patong raa, sangga leo! Mete ma hambu sara rai see, na, hukun makanisan. Parisa basa

---

* **31:27** Susura Malalaok dede'a Ibrani surak nae, ‘soda-helo pake labu anak, ma bua kaliik mana pake tali loa.’

sara! Mete ma hambu to'o bua pusaka laen, na, ha'i mala falik kasa. Elan fo basa hatahori iar, dadi reu sakasii."

³³ Boe ma Laban neu parisa esa-esak laan. Nakahuluk Yakob laan. Basa boe ma neni Lea laan neu. De neni ata ina kaduak kara laan neu. Tehuu ana ta hambu patong raa. Mate'en, ana maso neni Rahel laan neu. ³⁴ Tehuu Rahel nafuni patong raa rai onta bebelan ndandaan dae. De nanggatuuk neu bebelak naa lain. Laban parisa no lutuk Rahel laan, tehuu ta hambu sara.

³⁵ Boe ma Rahel kokolak no aman nae, "Papa boso mamasana. Au ta bisa ambariik, huu au hambu bulak." De Laban sangga seluk bali, tehuu ana ta hambu patong raa.

³⁶ Boe ma Yakob namanasa, de ana mboka nasaparak Laban nae, "Au tao manggarauk hata neu to'o? Losa to'o husi tungga au, nok bali au hatahori manggarauk! ³⁷ To'o parisa basa au bua-ba'ung nggara ena. De to'o hambu hata? Soba taon neu mata ia fo ita basa ngga metetita! Naa fo hatahorir ia raketu rae, bua-ba'ur raa see enan. ³⁸ Teuk 20 ena, au dadi kuli neu to'o. Neu au kiu-lolo to'o banda-manun nara, esa boe na ta kalaheni. Au ta u'a heni esa boe na! ³⁹ Mete ma banda kakiki-kakaak tao nisa to'o bandan esa, na, au ta afada to'o, tehuu au nggatin. Mete ma hatahorir ramana'o reni to'o bandan esa, to'o nadenu au nggati, leo mae au ta ndia sala. ⁴⁰ Leledok, au se'i ledo. Le'odaek au marini dere faku-faku. Au be'e losa ta sunggu, nahuu kiu-lolo to'o bandan nara. ⁴¹ Memak teuk 20 naa, tebe! Au aue-osa teuk 14, fo hambu to'o ana inan nara. Basa de au aue-osa tamba seluk teuk 6 bali, fo bisa hambu au bandang nggara.

Au dadi kuli doo basa naa, tehoo to'o soa nggati au seseba-babaeng la'e salahunu. ⁴² Endik de hambu Manetualain fo ba'i Abraham ma papa Isak rakaluku-rakatele neuk. Mete ma Ana ta nanea au, na, neu ko to'o nadenu ara husi falik au ua lima rouk ena. Tehoo Manetualain ta napopoke matan neu au susa-sonang, ma ana susuri-memete basa au ue-osang lala'en. Huu naa de le'odaek ka, Ana mai ndindia to'o."

Yakob no Laban ndara fangga hehelu-bartaak

⁴³ Laban namanene Yakob kokolan talo naa, boe ma ana naselu nae, "Talo ia! Ina kaduak kara raa, au anang nggara. Kakanak kara fo ara bonggi ralak kara raa, basa sara au umbung nggara. Basa bandar ia, au enang nggara. Basa hata fo o mete-mitak kara iar, memak au enang nggara. Tehoo au ae tao hata? Au ta bisa kena-ka'i sara. ⁴⁴ De malole lenak, ita dua ngga ndara fangga hehelu-bartaak. Ma ita muste leo-la'o tungga hehelu-bartaak naa."

⁴⁵ Basa boe ma Yakob ha'i nala batu mo'ok esa, de nambaririik kana numaa naa, dadi neu tanda nesenedak. ⁴⁶ Boe ma Yakob nadenu hatahorin nara reu raduduru batur fo fua totodo neun. Boe ma basa sara ranggatuuk ra'a-rinu deka batur raa. ⁴⁷ Basa boe ma Laban foi batu netotodok naa nade, *Yegar Sahaduta*. Tehoo Yakob foin nade, *Galeed*.†

⁴⁸ Basa boe ma Laban nae, "Batu netotodok ia, dadi sakasii soa-neu ita dua ngga." Huu naa de mamananak naa nade *Galeed*. ⁴⁹ Laban

† **31:47** Nai dede'a Aram, *Yegar Sahaduta* sosoa-ndandaan 'batu sakasii'. Nai dede'a Ibrani, *Galeed* oo sosoa-ndandaan 'batu sakasii' boe.

oo foi mamananak naa nade *Mispa* boe (fo dede'a de'ek naa liin sangga sama leo dede'a de'ek laen, fo sosoandandaan 'mamana neneak demak'), nahuu ana kokolak nae, "Neu ko MANETUALAIN mesa kana ndia nanea ita dua ngga, fo leo mae ita takadodook oo, ita ta lena-langga hehelubartaak ia boe. ⁵⁰ Mete ma o tao manggarauk neu au anang nggara iar, do sao ina laen nara, neu ko au ta bubuluk. Tehuu masanedak! Manetualain ndia dadi sakasii neu o, ma au. ⁵¹⁻⁵² Soba mete neu batu mana mambariik ia, ma batu netotodok. Masaneda huu batur ia oo dadi neu too-lane boe. O ta bole seli batur ia fo tao manggarauk neu au. Ma au oo ta bole seli batur ia fo tao manggarauk neu o boe. ⁵³ Ita dua ngga ndara fangga hehelubartaak ia pake ita beiba'in nara Manetualain naden. Fo ndia o ba'im Abraham, ma au ba'ing Nahor Manetualain. Dei fo Ndia mesa kana ndia dadi mana maketumaladi dede'ak fo naketu-naladi ita dede'an."

Yakob namanene nala naa, boe ma ana so'uk sumba-sook mates pake Manetualain naden fo ndia aman Isak nakaluku-nakatele neuk.

⁵⁴ Basa boe ma Yakob tunu-hala banda-manu, de ana nenin dadi tunu-hotuk fee Manetualain numa letak naa lain. Boe ma ana noke basa hatahorir, de ra'a-rinu rame-rame ma ara be'e losa be'e-mai huhua anan numa naa.

⁵⁵ Neu be'e-mai huhua anan, Laban neu iduholu basa umbu-anan nara. Basa de ana kokolak fee baba'e-babatik neu sara, boe ma ana fali neni nusan neu.

32

Yakob namata'u natonggo no ka'an Esau

¹ Basa de Yakob asa la'ok rakandooo. Boe ma Manetualain atan nara ruma nusa tetuk do inggu temak mai ratonggo roon. ² Neu ana metenita sara, boe ma ana kokolak nae, "Fama te Manetualain soldadun nara mamana hahaen nai ia!" Huu naa de ana foi mamananak naa nade *Mahanaim* (fo sosoa-ndandaan 'mamana hahaek dua').

³ Basa boe ma Yakob nadenu ana nunin hida la'ok rakahuluk reni nusa Edom reu (ndia Seir), fo rafada ndia ka'an Esau rae, ndia nae mai. ⁴ Yakob nafada ana nunin nara nae, "Ei miu mafada au ka'ang Esau talo ia: 'Papa Esau! Papa atam, fadim Yakob, haitua hara masodak no'uk ka neu papa. Numa au la'o ndia fai bakahulun losa hatematak ia mai, papa atan leo nai to'o Laban uman. ⁵ Hatematak ia papa atan ia naena sapi, keledei, bibi hiek, bibi lombo, ata touk ma ata inak ena. Au adenu hatahorir ia rakahuluk, fo reni harak fee papa la'e-neu au mamaing. Au amahena papa nau simbok ai no lima makambelak.'" Boe ma hatahorir raa reu.

⁶ Neu ara lenggu fali Yakob mai, boe ma ara tui rae, "Ai miu matonggo mia papa ka'an Esau ena. Hatematak ia ana mai no touk 400, fo nae natonggo no papa."

⁷ Yakob namanene nala naa, boe ma tenden nduka-nduka ma namata'u nalan seli. Boe ma ana ba'e basa bandan nara ma hatahorin nara neu bubuak dua. ⁸ Ana du'a nae, "Metete ma Esau mai, fo ana nggafu fee bubuak kaesan, na, bubuak kaduan bisa ralai sangga sodak."

⁹ Basa boe ma Yakob hule-haradoi nae, "Manetualain, ee! Manetualain fo au ba'ing Abraham ma au amang Isak rakaluku-rakatele neuk.

Nenene neu au dei. Fai maneuk kara, Manetualain ndia nadenu au fo fali uni au nufanelung nggara mai, nai nusak ia. Manetualain ndia helu-bartaa nae, neu ko Manetualain koladu tao natetu basa-basan. ¹⁰ Au ta andaa simbok Manetualain susue-lalain, ma Manetualain dale mahanin. Fai bakahulun neu au ladi lee Yarden, au uni kada tete'e ai. Tehuu hatematak ia au fali ia mai ngga, uni hatahorir ma banda-manur bubuak dua. ¹¹ Au amata'u, boso losak ka'a Esau mai nggafu tao nisa ai basa ngga. De au hule fo Manetualain tao nasoi-nasoda au ua basa sao-anang nggara numa ka'a Esau mai. ¹² Manetualain ndia helu-bartaa nae, Manetualain fee baba'e-babatik no'uk ka neu au, ma tao au tititi-nonosing nggara tamba ramano'u, sama leo sarakaek nai tasi tatain fo hatahorir ta bisa reke rala sara."

¹³ Basa boe ma Yakob sunggu numa mamanak naa. Neu be'e-main, boe ma ana here nala banda fo nae fee hadia neu ka'an. ¹⁴ Ana here nala bibi hie ina 200, bibi hie mane 20, bibi lombo ina 200, bibi lombo mane 20, ¹⁵ Onta ina 30 ro ana kalasusun nara, sapi ina 40, sapi mane 10, keledei ina 20, ma keledei mane 10. ¹⁶ Basa boe ma ana ba'e banda-manur raa, matak esa-esak no ndia fofoon. Boe ma ana fee fofook esa-esak nonook mana lolon. Ana nafada sara nae, "Ei la'ok makahuluk. Dei fo au tungga dea. Tehuu ei muste mete fo fofook esa naomba dook ka faa numa fofook laen mai."

¹⁷ Boe ma Yakob parenda mana lolo numa fofook kaesan mai nae, "Mete ma au ka'ang Esau natonggo no o, ma ana natane nae, 'O mae bee muu? O ia, see atan? Banda-manur ia, see enan?'

18 Ei muste maselu mae, 'Banda-manur ia, papa atan Yakob enan. Ana haitua fee ka'an, papa Esau. Tehuu ndia mesa kana bei tungga dea.'"

19-20 Ana oo fee parenda talo naa neu basa mana lolo numa fofook laen nara mai boe nae, "Metete ma matonggo mia ka'a Esau ena, ei hadia banda-manur raa neun. Ma ei mafadan mae, au bei tungga dea." Yakob dudu'a nae, metete ma ana fee basa banda-manur raa reu Esau, na, neu ko Esau dalen banggana'u neu ndia. 21 De ana haitua banda-manur raa rakahuluk. Tehuu le'odaen naa, ana bei nahani numa naa.

Yakob naule no Manetualain

22 Le'odaen naa, Yakob nambadeik, de fee sao kaduan nara, sao tia kaduan nara, ma ana kasalahunu esan nara, fo ladi reni lee Yabok boboan seri reu. 23 Neu basa sara losak a seri, boe ma ana haitua basa hata-heton nara reni naa reu.

24 Tehuu Yakob mesa kana bei nahani numa naa. Basa boe ma touk esa mai, de naule noon losa lole manggaledo. 25 Neu touk naa nameda Yakob sangga nae senggi ndia ena, boe ma ana femba Yakob sakabukun, de dui bu'un kosir la'o ela mamanan. 26 Boe ma touk naa nae, "Makambo'ik au, huu doo-doo faa te ledonae toda ena."

Tehuu Yakob naselu nae, "O fee baba'e-babatik neu au dei, dei fo au akambo'ik o!"

27 Boe ma touk naa natane nae, "O nade see?" Ana naselu nae, "Yakob."

28 Basa boe ma touk naa kokolak nae, "O ta nade Yakob ena. Tehuu mulai hatematak ia neu, hatahorir roke o rae, *Isra'el*, nahuu o maule

laban hatahori dae-bafok ma Manetualain ena, losa o masenggin.” (Nade Isra'el sosoa-ndandaan ‘mana maulek no Manetualain’.)

²⁹ Boe ma Yakob natane nae, “O nade see?”

Tehuu touk naa nae, “O nau matane au nadeng tao hata?” Basa boe ma ana fee baba'e-babatik neu Yakob numa naa.

³⁰ Basa de Yakob kokolak nae, “Au mete-ita Manetualain matak no matak ena, tehuu au bei masodak.” Huu naa de ana foi mamanak naa nade *Peniel*, fo sosoa-ndandaan nae, ‘Manetualain matan’.

³¹ Yakob la'o ela mamanak naa, neu ledo nai lain ena. Tehuu ana la'ok doka-doka, nahuu sakabuku duin nalai sala. ³² Huu naa de losa hatematak ia, hatahori Isra'el asa ta ra'a mbaa banda sakabukun, nahuu Manetualain femba sira ba'in Yakob sakabukun, de duin nalai sala.

33

Yakob natonggo no ka'an Esau

¹ Faik naa oo, Yakob mete-nita Esau mai no ndia nononggon hatahori 400 boe. Boe ma ana baba'e anan nara reni inan nara esa-esak reu.

² Ana fee sao tia kaduak kara raa ro ana nara la'ok resi mata. Basa de Lea no anan nara, dei de Rahel no anan Yusuf resi seku dea. ³ Tehuu Yakob la'ok seku nesi mata numa basa sara mai. Neu ana sangga deka-deka no ka'an ena, ana sendek luu-langgan ma nate'e langgan losa daer, la'e hitu.

⁴ Tehuu neu Esau mete-nita fadin, boe ma nalaik neu soru Yakob, de ana holu nalan ma idun. Boe ma dua sara bu'i. ⁵ Neu Esau mete-nita

inak kara ro anan nara raa, boe ma ana natane nae, "Basa hatahorir ia, seer?"

Boe ma Yakob naselu nae, "Hatahorir raa Manetualain fee sara reu au ena, fo ka'a atan."

⁶ Basa boe ma sao tian nara, ma ana nara mai kaur langgan nara mbali Esau. ⁷ Basa de Lea no anan nara mai kaur langgan nara mbali Esau. Mana tungga dea mate'en, Yusuf no inan Rahel mai kaur langgan nara mbali Esau.

⁸ Basa boe ma Esau natane nae, "Banda-manu fofook kara fo o haituak bebeik kara raa, sosoan hata?"

Boe ma Yakob naselu nae, "Talo ia ka'a! Au hadia basa banda-manur raa fee ka'a, mita fo ka'a simbok au no dale loak."

⁹ Tehuu Esau bala nae, "Fadi Yakob! Au hatahetong oo no'uk ka boe. De o hae fee au hatahata."

¹⁰ Boe ma Yakob naselu nae, "Ka'a boso talo naa! Ka'a muste simbok fo dadi neu tanda nae, ka'a simbok au no lima makambelak. Neu au mete-ita ka'a huhumen bebeik kara ia, nok bali au ita Manetualain huhumen. ¹¹ De au hule no hada-horomatak, mita fo ka'a simbo mala au hadiang ta kandaak ia. No Manetualain neulaun sudi selik kana no au ena, huu naa de Ana fee basa hata fo au to'ak ena." Yakob kokoe nakandoon, losa nau ta nau, Esau simbo hadiar raa.

¹² Basa boe ma Esau kokolak nae, "Mete ma talo naa, na, ei mahehere fo ita la'o leo! Dei fo au afuli ei."

¹³ Tehuu Yakob naselu nae, "Bosok ka'a! Ka'a mete aom. Kanak kara bei kadi'i anak kara, de ara ta bisa la'o lai-laik. Banda-manu mana bonggi beuk kara oo no'uk ka boe. Mete ma

ita takasetik kasa la'ok lai-lai, na, neu ko nai kada faik esa dalen, banda-manur ia bisa mate basa sara. ¹⁴ De malole lenak ka'a sara la'ok makahuluk leo. Dei fo ai basa ngga la'ok koe-koe tungga dea. Dei fo ai neti tiro ka'a nai Seir.”

¹⁵ Basa boe ma Esau kokolak bali nae, “Mete ma talo naa, na, au ela au ana nunin ruma ro o, fo ara ratudu dalak neu ei.”

Tehuu Yakob nae, “Ka'a hae tao mbutes neu ka'a aon. Sadi au bubuluk ae, ka'a simbok nala au no malole ena.”

¹⁶ Esau namanene nala naa, boe ma ana la'o ela sara de fali neni Seir neu. ¹⁷ Tehuu numa mamanak naa neu, Yakob neni Sukot neu. Numa naa, ana nambaririik uma ma tao lalae fee basa banda-manun nara. Huu naa de mamanak naa, ara foin nade *Sukot* (fo sosoa-ndandaan ‘uma leo taak’).

¹⁸ Mate'en, Yakob asa losa no sodak ruma Padan Aram mai reni nggoro Sikem reu, nai nusa Kana'an. Boe ma ara rambaririik laak, de leo deka-deka nggorok naa. ¹⁹ Dae fo Yakob nambaririik laak neuk naa, ana hasa ketun numa Hemor, fo Sikem aman mai. Ana bae nenik doi fulak 100. ²⁰ Numa naa, ana totodo batur fo tao mei tunu-hotuk. Basa boe ma ana foi mamanak naa nade *El-Elohe-Isra'el* fo sosoa-ndandaan ‘Manetualain naa, Israel Mane-tualain.’

34

Sikem bode Yakob ana inan Dina

¹ La'e esa, Yakob no Lea ana inan, Dina, neu tiro-dangga ana fe'ok kara marai nusak naa.

² Nusak naa manen, nade Hemor, numa leo Hewi

mai. Ana toun nade Sikem. La'e esa, Sikem mete-nita Dina, boe ma le'a nenin, de ana boden. ³ Sikem dalen tuda neu Dina, ma ana sue nalan seli. De ana kokolak nalolole no Dina, mita fo Dina oo bala ndia susuen boe. ⁴ Boe ma Sikem nafada aman nae, "Papa! Tulun muu matane Dina fo au bisa sao alan."

⁵ Yakob namanene hambu hatahori bode ndia ana inan ena, tehoo ana kada nenee, ma ta nakaundak hata-hata. Huu faik naa, ana toun nara ranea bandar rai mook. De ana nahani losa basa sara fali.

⁶ Faik naa, Sikem aman Hemor, neni Yakob neu, fo nae natane Dina. ⁷ Ndaa no dua sara bei kola-kola, Yakob anan nara fali numaa mook mai. Neu ara ramanene rae, Sikem bode sira fadi inan, boe ma dalen nara hedis, ma ramanasa ralan seli. Basa boe ma ara rae, "Dede'ak matak talo ia, ta nandaa mori-dadi nai Isra'el. De ita ta bole simbok hatahori tao manggarauk talo naa."

⁸ Boe ma Hemor kokoe Yakob asa nae, "Toranoo Yakob! Au anang Sikem dalen tuda tebe-tebe neu toranoo ana inan ena. De au hule fo fee luas au anang sao nalan. ⁹ Mete ma bisa, na, ita anan nara esa la'e esa. Ei ana toun mara sao ro ai ana inan nara. Ma ai ana toun nara sao ro ei ana inam mara. ¹⁰ Elan fo ei leo mabali mia ai nai ia. Ei bisa leo sudi nai bee. Basa naa masembodanggak, fo hambu hata-heto nai ia."

¹¹⁻¹² Basa naa, Sikem kokolak no Dina aman, ma ka'an nara nae, "Ei nau moke hata a mesan au tungga. Ei nau moke doi tatana mamaek, ma beli-mban ba'u hata a mesan, au bae. Sadi ei nau fee luas fo au soa ei fadi inam."

¹³ Tehoo Yakob anan nara bubuluk ena rae, Sikem bode sira fadin Dina ena. De ara raselu

kekedik Sikem no aman Hemor. ¹⁴ Boe ma ara raselu rae, “Ai ta bisa fee ai fadin sao no hatahori fo ta bei neni sunat! Naa, neni mamaek soa-neu ai! ¹⁵ Tehuu dala sasain, talo ia: basa ei touk kara lala'en, mo'o-kadi'ik, muste sunat sama leo ai. ¹⁶ Mete ma ei tao talo naa, dei fo ita bisa esa sao esa. Ma ai oo bisa leo sama-sama mia ei nai ia boe, fo ita bisa dadi teu hatahori nusak esa. ¹⁷ Tehuu mete ma ei ta nau tungga ai hihii, ma ta nau sunat, na, neu ko ai ha'i falik ai fadin, fo ai hu'a la'o ela ia.”

¹⁸ Hemor no Sikem simbok kokolan nara no neulauk. ¹⁹ Tehuu Sikem ta nakataka nala dalen ena, nahuu ana sue nalan seli neu Dina. Ma basa hatahorir marai nusak naa ara fee hada-horomatak neu Sikem. ²⁰ De Hemor no Sikem reni mamana neole dede'ak nai nggorok lelesu mason reu, boe ma rakokola aok ro basa hatahorir marai nusak naa. Ara kokolak rae, ²¹ “Basa toranoo nggara ein! Hatahori Isra'el asa iar hii leo-la'o mole-dame ro ita. De ela sara leo sama-sama ro ita nai nusak ia. Nusak ia loan dai soa-neu ita basa ngga. Ita bisa sao tala sira ana fe'on nara. Sira oo bisa sao rala ita ana fe'on nara. ²² Ara roke kada dede'a kadi'i anak esa numa ita mai. Ndia, basa ita touk kara muste sunat sama leo sira. ²³ Mete ma ita leo-la'o teu esa ena, na, dei fo sira banda-manun nara ma hata-heton nara oo dadi neu ita pusakan boe, hetu? De malole lenak ita simbok sira hihii-nanaun. Mai fo ita basa ngga sunat sama-sama. Makaheik, do?”

²⁴ Boe ma basa hatahorir fo mana rakabua ruma naa, rakaheik ro Hemor no Sikem kokolan. De basa tour marai nusak naa sunat rame-rame.

²⁵ Neu fai katelun, neu basa mana sunat ara,

bisun nara bei rambeta, boe ma Dina ka'an Simeon no Lewi, lesu rala dombe-tafan nara de ara maso no neneek reni nggorok dale reu. Boe ma ara hala risa basa touk kara raa. ²⁶ Ara oo hala risa Hemor no Sikem boe. Boe ma ara le'a ro Dina kalua numa Sikem uman mai, de ara fali.

²⁷ Basa boe ma Yakob anan laen nara maso reni nusak naa dale reu, de ara fo'ai reni nusak naa isi-oen. Ara ramanasa, nahuu hatahori bode sira fadi inan numa naa ena. ²⁸ Ara fo'ai reni basa hatahorir uman nara isi-oen, ma foo reni basa hatahorir banda-manun nara numa mook mai. ²⁹ Ara le'a reni basa inak kara ro anan nara, ma fo'ai reni basa nusak naa bua-ba'u mabelin nara.

³⁰ Neu Yakob bubuluk anan nara tatao-nono'in naa, boe ma ana kokolak no Simeon ma Lewi nae, "Ei tao ue-tatao nggoa bebek hata ia ena? Kada tao makasususak au! Neu ko hatahori Kana'an, hatahori Peris, ma basa hatahori marai nusak ia, ara mburuk ralan seli ro ita. Sira hatahorin nara no'uk ka. Tehuu ita hatahorin nara kada hidak ka. Mete ma ara mai nggafu fee ita, na, neu ko etobo'a memak nala ita leo maa."

³¹ Tehuu ara raselu ro nasak rae, "Papa! Fama te papa du'a nae ai mbo'i sara tao ai fadim dadi neu ina petak, do?"

35

Yakob asa ralai reni Betel reu

¹ Basa boe ma Manetualain kokolak no Yakob nae, "Au ia, Manetualain, fo mana natudu aong neu o ena, neu faik fo o malai numa o ka'am Esau mai. Hatematak ia o lali muni Betel muu leo. Losa naa, o totodo batur tao mei tunu-hotuk

fo makaluku-makatele neu Au. Basa naa o leo muu naa leo.”

²⁻³ Boe ma Yakob kokolak no basa ndia uma isin nara nae, “Hatematak ia, ita basa ngga tae la'ok teni Betel teu. Bakahulun neu au bei numa susa-sonak dale, Manetualain tulun nala au numa naa. Au nau ambaririik mei tunu-hotuk neu naa. Dadi hatematak ia, ei nggari heni basa ei bua sosonggom mara lala'en. Tao malalao ei ao-inam mara, ma nggati ei bualo'am mara, huu ita nau takaluku-takatele neu Manetualain.” ⁴ Boe ma ara loo lima sira bua sosonggon nara ro basa sira falon* nara. Basa boe ma Yakob nakadodofu basa buas sara raa reu ai huu mo'ok esa taen, deka nggorok Sikem. ⁵ Neu Yakob no ndia nononggon nara la'ok ruma Sikem mai, Manetualain fee nemedana nemeta'uk neu hatahorir rai nusak matia-aok kara, losa ara ta rambarani tao manggarauk neu Yakob asa.

⁶ Boe ma Yakob no basa ndia nononggon nara, losa Betel (fo fai bakahulun nade Luus) no sodak, nai dae Kana'an. ⁷ Numa naa, Yakob nambaririik mei tunu-hotuk numa batu mai. Basa boe ma ana foi mamananak naa nade *El Betel*, (fo sosoa-ndandaan 'Betel Manetualain'), nahuu fai bakahulun Manetualain natudu aon neu Yakob numa naa, neu faik fo ana nalai numa ndia ka'an mai.

⁸ Deka no nggorok Betel, hambu ai huu mo'ok esa, hatahorir foin nade, *Alon Bakut*. Sosoa-ndandaan 'ai huu makarereuk'. Ana hambu nadek naa, nahuu neu Debora fo Ribka ina mana ko'on maten, ara ratoin neu ai huuk naa taen.

---

* **35:4** Lele uluk, nai sira falon nara ruma hambu neni dokik sira bua sosonggon rupan.

⁹ Neu Yakob fali numa Padan Aram mai, Manetualain natudu aon bali, ma Ana feen baba'e-babatik. ¹⁰ Manetualain kokolak nae, "Mulai hatematak ia neu, o nadem ta Yakob bali. Tehuu Au fee o nade beuk, ndia *Isra'el*.† ¹¹ Au ia, Manetualain mana Koasa Mate'en. De o bonggi maumbu-ana no'un seli leo! Neu ko hatahori nusak kara mori-dadi numa o tititi-nonosim mara mai. Ma neu ko o bonggi mala manemanek kara. ¹² Nusak fo Au feen neu o ba'im Abraham ma amam Isak naa ena, hatematak ia Au feen neu o mua basa o tititi-nonosim mara."

¹³⁻¹⁴ Manetualain kokolak basa talo naa, boe ma Yakob nambaririik dii batu esa neu naa, mita fo dadi tanda nesenedak neu Manetualain hehelu-bartaan. Boe ma ana mbo'a oe anggor no mina neu batu naa lain, de nakaluku-nakatele neu Manetualain. ¹⁵ Mamanak naa, ana foin nade*Betel*.

Yakob saon Rahel bonggi lenggu

¹⁶ Basa boe ma Yakob asa la'o ela *Betel*. Neu ara bei dook ka faa numa Efrata mai (ndia *Betlehem*), *Rahel* fain fo nae bonggi losa ena. Tehuu ana bonggi nakareo. ¹⁷ Neu ana bei nakananasa sota-mate, boe ma hatahori mana makabobonggik nafada neun nae, "Mama *Rahel*! Tao matetea dalem, huu hambu ana touk bali!" ¹⁸ Neu *Rahel* sangga nae ketu ani hahaen, boe ma ana foi kanak naa, nade, *Ben-Oni*, (fo sosoandandaan 'kanak numa au doidosong mai'). Basa boe ma maten. Tehuu Yakob foi kanak naa nade *Benjamin*, (fo sosoandandaan 'kanak lima konak.')

---

† **35:10** *Isra'el* sosoandandaan 'ana naulek no Manetualain.'

19 Basa boe ma ratoi Rahel neu dalak mana neni Efrata neu tatain (fo hatematak ia, nade Betlehem). 20 Boe ma Yakob nambaririik batu rates esa neu naa. Losa faik ia oo, Rahel batu raten naa bei nai naa boe.

Yakob anan nara

21 Basa boe ma Yakob‡ lali-lali nakandoo. La'e esa, ana tao laak numa manara Eder boboan.

22 Neu ara bei ruma naa, Ruben sunggu-soro no ndia aman sao tian, Bilha. Yakob bubuluk anan tatao-nonoin naa.

Yakob ana toun salahunu dua.

23 Lea anan nara, sira: Ruben (fo Yakob ana ulun), Simeon, Lewi, Yahuda, Isaskar, ma Sebulon.

24 Rahel anan nara, sira: Yusuf no Benyamin.

25 Rahel atan Bilha anan nara, sira: Dan no Naftali.

26 Boe ma Lea atan Silpa anan nara, sira: Gad no Aser.

Bonggi kakanak kara raa ruma Padan Aram.

Yakob aman Isak mate

27 Basa boe ma Yakob neu tiro aman Isak numa Mamre, deka no nggorok Kiriati-Arba (fo hatematak ia ndia Hebron). Fai bakahulun, ba'in Abraham oo leo numa naa boe. 28-29 Isak nasoda losa teun nara 180, dei de maten. Boe ma anan nara Esau no Yakob ratoin.

36

Esau tititi-nonosin nara

---

‡ 35:21 Susura dede'a Ibrani nai lalanek ia surak nae, 'Isra'el'. Isra'el ma Yakob naa, nadek dua soa-neu hatahori esa.

¹ Ia Esau tititi-nonosin nara. Naden laen ndia Edom. ² Esau sao ana fe'ok Kana'an dua, esa hatahori Het, ndia Elon ana inan, nade Ada. Sao kaduan, hatahori Hewi, nade Oholibama. Aman nade Anah, ma ba'in nade Sibeon. ³ Esau oo sao nala Ismael ana inan, nade Basmat. Basmat ka'a toun, nade Nebayot.

⁴ Esau sao ulun, Ada, bonggi Elifas. Basmat bonggi Rehuel. ⁵ Boe ma Oholibama bonggi Yeus, Yalam, ma Kora. Bonggi basa Esau anan nara ruma nusa Kana'an.

⁶ La'e esa, Esau lali neni nusak laen esa neu dook ka numa Yakob mai. Ana nuni noo sao-anan nara, hatahori mana maue-osan, bandamanun ma ndia hata-heton nara lala'en. ⁷ Esau nabingga-ba'ek no Yakob, nahuu sira bandamanun ma hata-heton nara no'un seli. Dadi ara leo-la'o rakasese'e nai nusak naa. ⁸ Boe ma Esau (ndia Edom), neu leo nusa mbuku-letek nai Seir.

⁹ Ia, Esau tititi-nonosin fo ara rae, 'hatahori Edom'. Ara leo numa nusa mbuku-letek nai Seir. ¹⁰⁻¹³ Esau saon Ada, bonggi nala anak touk esa, nade Elifas. Elifas ana toun nara lima. Sira: Teman, Omar, Sefo, Gatam, ma Kenas. Elifas sao tian, nade Timna. Ana bonggi nala ana touk esa, nade Amalek.

Esau saon mana nade Basmat, bonggi nala ana touk esa, nade Rehuel. Rehuel bonggi nala ana touk haa, sira: Nahat, Sera, Syama, ma Misa.

¹⁴ Esau saon Oholibama, fo ndia Anah anan, fo Sibeon umbun naa, bonggi nala ana touk telu, sira: Yeus, Yalam, ma Kora.

¹⁵⁻¹⁶ Esau umbu-anan nara ratanggela dadi reu leo no'uk ka. Esa-esak no sira mane leon. Esau ana ulun Elifas anan nara, dadi reu mane leo

Teman, mane leo Omar, mane leo Sefo, mane leo Kenas, mane leo Kora, mane leo Gatam, ma mane leo Amalek. Sira basa sara raa, Esau no saon Ada tititi-nonosin.

¹⁷ Esau anan Rehuel anan nara, dadi mane leo Nahat, mane leo Sero, mane leo Syama, ma mane leo Misa. Sira basa sara raa, Esau no saon Basmat tititi-nonosin.

¹⁸ Esau no saon Oholibama anan nara, dadi mane leo Yeus, mane leo Yalam, ma mane leo Kora.

¹⁹ Basa leor raa lala'en, Esau tititi-nonosin.

Seir tititi-nonosin nara

²⁰⁻²¹ Numa mamanak naa oo hambu hatahori Hori esa boe, nade Seir. Anan nara ratanggela dadi leo no'uk ka. Esa-esak no sira mane leon. De ndia anan nara dadi mane leo Lotan, mane leo Sobal, mane leo Sibeon, mane leo Anah, mane leo Dison, mane leo Eser, ma mane leo Disan.

²² Lotan anan, sira: Hori ma Heman (Lotan feton, Timna).

²³ Sobal anan nara, sira: Alwan, Manahat, Ebal, Sefo ma Onam.

²⁴ Sibeon anan nara, sira: Aya no Anah. Anah naa, ndia natonggo oe mata katobik numa mana nees, neu ana lolo aman keledein nara.

²⁵⁻²⁶ Anah ana inan ndia Oholibama, ma ana toun ndia, Dison. Dison anan nara, sira: Hemdan, Esban, Yitran, ma Keran.

²⁷ Eser anan nara, sira: Bilhan, Sa'awan, ma Akan.

²⁸ Disan anan nara, sira: Us ma Aran.

²⁹⁻³⁰ Dadi mane leor hatahori Horir raa, sira: Lotan, Sobal, Sibeon, Anah, Dison, Eser, ma Disan. Sira basa sara leo numa nusa Seir.

Edom mane-manen nara

³¹ Neu nusa Isra'el bei ta hambu manek, nai dae Edom hambu manek kara ena. Sira naden nara tungga-tungga, sira:

³² Ara so'u Beor anan, nade Bela, dadi manek numa kota Dinhaba.

³³ Neu Bela maten, boe ma Yobab hene dadi manek nggatin. Ndia aman, nade Sera numa nggorok Bosra mai.

³⁴ Neu Yobab maten, boe ma Husam hene dadi manek nggatin. Husam naa, numa hatahori Teman nara nusan mai.

³⁵ Neu Husam maten, boe ma Hadad hene dadi manek nggatin. Ndia aman, nade Bedad numa nggorok Awit mai. (Ana ndia nasenggi hatahori Midian neu lelek fo ara ratati numa Moab.)

³⁶ Neu Hadad maten, boe ma Samla hene dadi manek nggatin. Samla naa, numa nggorok Masreka mai.

³⁷ Neu Samla maten, boe ma Saul hene dadi manek nggatin. Saul naa, numa nggorok Rehobot nai lee tatain mai.

³⁸ Neu Saul maten, boe ma Ba'al-Hanan hene dadi manek nggatin. Ndia aman, nade Akbor.

³⁹ Neu Ba'al-Hanan maten, boe ma Hadar hene dadi manek nggatin. Hadar naa, numa nggorok Pau mai. Saon nade Mehetabel. Mehetabel aman, nade Matret. Ma ndia ba'in, nade Mesahab.

⁴⁰⁻⁴³ Dadi mane leor mana konda numa Esau sara mai, sira: Timna, Alwa, Yetet, Oholibama, Ela, Pinon, Kenas, Teman, Mibsar, Magdiel, ma Iram. Sira esa-esak foi sira nusan nara tungga sira nade heli-helin.

Dadi basa naar, tutuik la'e-neu Esau titi-tonosin, ndia hatahori Edom mara.

37

Yakob fali neni dae Kana'an neu

1-2a Ia Yakob asa tutuin. Fai maneuk kara, Yakob neu leo seluk bali numa dae Kana'an. Naa, ndia aman Isak mamana leleon numa fai bakahulun mai.

Yusuf noo ka'an nara

2b Lelek naa, Yakob anan esa numa saon Rahel mai, nade Yusuf. Neu teun nara 17, ana no ka'an nara rasi'e reu ranea sira bibi hien ma bibi lombon nara sama-sama. Ka'an nara sira Yakob no saon Bilha ma Silpa anan nara. Tehuu Yusuf ia, mana bafa lafok fee aman la'e-neu ndia ka'an nara tatao-nono'in.

3 Neu bonggi Yusuf, Yakob lasik ena. Huu naa de ana sue nala Yusuf lena heni anan laen nara. La'e esa, Yakob tao badu naruk esa lolen seli* fee Yusuf. 4 Neu ka'an nara mete-rita sira aman sue nakalena neu Yusuf, boe ma ara mburuk ralan seli roon, losa ara ta nau kokolak malole roon bali.

5-7 Le'odaek esa, boe ma Yusuf nala me'i. Basa boe ma ana nafada me'is naa neu ka'an nara nae, "Wee! Ei nenene dei! Au ala me'i ae, ita basa ngga futu-pa'a ita hade-nggandum nara ruma osi dale. Boe ma au hadeng nambariik ndoo fido-fidok. Tehuu ei hadem mara rambariik eko-feo rala au enang, de ara kaur langgan nara mbali au enang." Ka'an nara ramanene rala naa, boe ma ara tamba rasakele neun bali.

---

* **37:3** Susura Malalaok dede'a Ibrani dede'a de'en, bisa sosoa-ndandaan nae, 'badu naruk no dula malole mata-matak' do, 'badu naruk malole', ndia badu naruk kalima naruk.

⁸ Basa boe ma ara ndindia Yusuf rae, “Woi! O du'a mae, o nau dadi neu malanggan fo parenda ai, do?” Ara rasakele ralan seli neun ena, nahuu ana nafada ndia me'in naa.

⁹ Basa boe ma Yusuf nala me'i seluk bali. Boe ma ana nafada ka'an nara nae, “Wee! Au ala me'i bali. Au mete-ita ledo, bulan, ma nduuk salahunu esa. Basa sara kaur langgan nara no malole mbali au.” ¹⁰ Yusuf tui basa me'is naa neu ndia aman ma ka'an nara ena, boe ma aman nahara nahere neun nae, “Me'is matak bee naa! O du'a mae, au ma o inam, ma o ka'a-fadim mara mai fo ai idu o eim? O neulauk naa ena maa!” ¹¹ De Yusuf ka'an nara mbiri ralan seli roon. Tehuu ndia aman du'a ta basa-basa no me'is naa.

Ara se'o heni Yusuf neni Masir neu fo dadi atadato nai naa

¹² Faik esa, Yusuf ka'an nara foo reni sira aman bibi hien ma bibi lombon nara losa deka nggorok Sikem. ¹³ Ta dook ka boe ma aman nae, “Usu, ee! O ka'am mara lolo bibi hiek ma bibi lombo deka-deka nai Sikem. De mahehere fo muu tiro sara dei.”

Boe ma Yusuf naselu nae, “Malole, papa.”

¹⁴ De aman nae, “O muu dei, fo tiro sudi o ka'am mara ma au bibi hieng ma bibi lombong nggara. Ara talo bee, na, o fali mai fo tui au.”

Boe ma Yusuf la'o ela dae Hebron moon, de nakandoo neu losa Sikem. ¹⁵ Losak ka boe ma ana sangga sara ndule mook. Basa boe ma ana natonggo no hatahori esa, de hatahori naa natanen nae, “O sangga hata?”

¹⁶ Yusuf naselu nae, “To'o, au sangga au ka'ang nggara. Ara foo bibi hiek ma bibi lombo sangga

na'u deka-deka nai ia. To'o mete-nita sara boe, do?"

¹⁷ Boe ma hatahori naa nafada nae, "Ara ta rai ia ena. Tehuu ara rae sira sangga reni deka-deka nggorok Dotan reu."

Basa boe ma Yusuf neu tungga neni ka'an nara reu, losa ana mete-nita sara numa Dotan.

¹⁸ Tehuu neu Yusuf bei numa dook ka, te ara mete-ritan ena. Boe ma ara rala harak fo rae tao risan. ¹⁹ De esa nafada esa nae, "Ei mete dei. Malangga me'is mai ena! ²⁰ Mai fo ita tao tisan leo. Basa naa ita nggari henin neni oe mata mates esa dale neu. Dei fo ita tafada papa tae, banda fuir ra'a henin ena. Dei fo ita mete sudik ndia me'in nara raa dadi talo bee!"

²¹ Ka'an Ruben namanene nala naa, boe ma ana sangga dalak fo nae fee Yusuf nasoda. De ana ka'i-ore fadin nara nae, "Wee! Ita bosu tao tisan! ²² Malole lenak ita nggarin neni kada oe mata mates ia dale neu. Nai ia mamana nees, de ta hambu hatahori esa boe na bubuluk. Sadi bosu feen nadaa." Ana kokolak talo naa, nahuu ana nau nakambo'ik Yusuf, fo nadenun fali neu ngga.

²³ Neu Yusuf losa ka'an nara, boe ma ara to'u ralan de ara ru'i heni badu malolen naa. ²⁴ Boe ma ara le'a rorosok kana, de ara timban maso neni oe matak dale neu.

²⁵ Basa boe ma ara fali reu ra'a-rinu. Ara bei ra'a-rinu, medak neu ma ara mete-rita hatahori nononggok esa mai. Hatahori nononggok naa, ontan nara fua reni bua-ba'u nesese'ok kara, ndia leo ai daa kaboo menik, bumbu-fanir, ma modo-aidoo mata-matak kara. Naa te hatahori nononggok Ismael hatahorin nara raa, ara ruma

nggorok Gilead mai, rae reni doon seli reu, nai nusa Masir.

²⁶ Basa boe ma Yahuda nafada ka'a-fadin nara nae, "Wee! Malole lenak talo kada ia. Ita boso tao tisan. Nanalan hata? Leo mae talo bee oo, ita ta bisa tafuni tala ndia daan boe. ²⁷ Malole lenak ita teu se'on neu hatahori Ismael asa raa. Leo mae ita taon talo bee oo, ndia bei ita fadi bonggin boe. Huu naa de ita boso takahhedik kana!" Boe ma basa sara rala harak tungga ndia kokolan.

²⁸ Ndaa no hatahori mana danggan nara raa[†] la'ok tungga naa, boe ma Yusuf ka'an nara le'an numa oe matak naa dale mai. De ara se'o henin neu hatahori Ismael asa raa, no belin doi fulak[‡] dua hulu. Basa boe ma ara roo Yusuf neni Masir neu.

²⁹ Neu ara se'o heni Yusuf naa, Ruben ta bubuluk. Huu naa de neu ana fali neni oe matak naa neu, ana nggengger nalan seli, nahuu Yusuf ta sana ena. De ana sisii nasida bualo'a-papaken manai ao-inan, nahuu dalen susa nalan seli. ³⁰ Boe ma ana fali neni fadin nara neu, de nae, "Awii! Kanak naa ta sana ena. Hatematak ia au muste tao hata bali?"

[†] **37:28** a: Susura dede'a Ibrani no'uk ka surak rae, 'hatahori numa dae Midian mai'. Hambu hatahori malelak ketuk rae, hatahori Midian ma hatahori Ismael naa, nadek dua, tehuu hatahori nusak esak ka. Sira raa, dadi ruma Ismael tititi-nonosin mai, ma ara leo nai dae Midian. (*Mete Mana Maketu-maladi Dede'ak kara 8:22-24*). Hambu hatahori malelak ketuk bali rae, hatahori Midian ma hatahori Ismael naa, dadi numa hatahori nusak dua mai, tehuu sira hatahori mana danggan mesan.

[‡] **37:28** b: Hatahori malelak kara rafada rae, lelek naa, ara rasi'e rase'o-rahacak ata-dato bei muri-soruk kara no belin doi fulak 20.

³¹ Basa boe ma ara hala bibi hiek esa, de ha'i rala Yusuf badu malolen naa, ara boron neni daak naa neu. ³² Boe ma ara ha'i rala badu mana lelemu daak naa, de renin fee neu sira aman, ma rafada rae, "Papa! Ai here mala badu ia! Papa mete sudik kana. Fama ko ia fadi Usu badun."

³³ Yakob namumula basak ka badu naa, boe ma nalelan tutik ka. De ana naselu nae, "Awii! Ia memak au anang badun. Mitak mae banda fuir sii rakalulutun numa bee. Awii! Au anang maten ena!"

³⁴ Basa boe ma Yakob sii nakalulutu badun, de ana pake bua-lo'a soka akinaak, nahuu ana susa nalan seli. § Boe ma ana bu'i nakarereu anan ta pake hahae. ³⁵ Basa ndia ana toun ma ana inan lala'en mai kokoen, tehuu ta rala sana. Ana nae, "Taa! Au bisa susa losa mate, huu au ta bisa lilii kakanak esa ia." Boe ma Yakob dalen susa nakandoo, nahuu ana nasaneda neu anan Yusuf mana matek naa ena.

³⁶ Neu Yakob bei susa-sona talo naa, tehuu hatahori danggan nara raa,* losa Masir ena. Boe ma reu se'o Yusuf neu hatahori ina-huuk esa, nade Potifar. Ndia ia, komedan numa basa soldadu mana manea manek Masir uma manen mai.

38

Yahuda no fetu-feun Tamar

---

§ **37:34** Yakob sisii badun, boe ma ana pake nggati sidin numa soka akinaak mai, sama leo hatahori Ibranir rasi'e pake neu faik fo sira hatahorin mate. * **37:36** Susura Malalaok dede'a Ibrani surak nae, hatahori danggan nara raa, 'hatahori Midian'.

¹ Basa boe ma Yahuda la'o ela ka'a-fadin nara, fo neu leo no nonoon Hira numa nggorok Adulam. ² Numa naa, hambu amak esa, hatahori Kana'an, nade Sua. Yahuda nahiik no Sua ana fe'on esa, boe ma dua sara rauma-loo. Basa naa, ana bonggi nala ana touk hida ratutungga. ³ Ana nomer kaesan, ara foin nade Er. ⁴ Boe ma nomer kaduan, ara foin nade Onan. ⁵ Ma nomer katelun, nade Sela. Neu ara bonggi Sela, boe ma ara lali reni nggorok laen reu, nade Kesib.

⁶ Neu ana nomer kaesan, Er, namo'o mamais ena, boe ma Yahuda neu natane feen ana fe'ok esa, nade Tamar. De dua sara rauma-loo. ⁷ Tehuu Er naa manggarau ndoos. Huu naa de Manetualain hukun nakamaten. De Er mate ta la'o ela anak.

⁸ Basa boe ma Yahuda nadenu ana nomer kaduan nae, "Onan! O ka'am maten ena, tehUU anan taa. De hatematak ia, tungga hatahori lasik kara si'en, na, o muste lenggu-bara sinik neu o ka'am saon, mita fo o bonggi fee o ka'am tititi-nonosik."

⁹ Onan bubuluk hadak naa ena. Tehuu ana ta nau fee tititi-nonosik neu ka'an Er. De tungga-tungga ana sunggu-soro no Tamar, na, ana nggari heni ndia bibi-nggeen, mita fo Tamar hae bonggi nala. ¹⁰ Onan tatao-nono'in naa, tao nala Manetualain namanasa nalan seli. Huu naa de Manetualain hukun nakamaten boe.

¹¹ Neu Yahuda mete-nita ana kaduan nara, mana sao Tamar mate sara ena, boe ma ana namata'u. Ana du'a nae, boso losak ana muri anan Sela sao nala Tamar bali, na, neu ko maten boe. Huu naa de ana neu nafada feto-feun Tamar

nae, “Ana nggee! Malole lenak o fali muni o inamam muu leo. Naa fo au anang Sela namo'o ena dei, dei fo o fali mai ngga fo sao malan.” Boe ma Tamar fali neu ngga.

¹² Seli doo-doo boe ma mate Yahuda saon. De ana susa losa fai susa-sonak basa.* Boe ma ana noke nonoon Hira, fo dua sara reni nggorok Timna reu. Numa naa, hatahorir rame-rame nggute bibi lombo bulun fo se'o.

¹³ Boe ma hatahorir rafada Tamar rae, “O arimam neni Timna neu, fo koladu hatahorir fo nggute ndia bibi lombon nara bulun.”

¹⁴ Lelek naa, Yahuda ana muri anan Sela mo'ok ena. Tehuu Tamar bubuluk ena nae, ndia arimam ta nau ndia sao nala Sela. Boe ma Tamar sangga dalak fo noke ndia haak. Boe ma ana olu heni ndia bua-lo'a ina falun, de nggati pake bua-lo'a malole. Ana pake tema popoi langgak fo lalaa nafuni langgan ma matan. Basa boe ma ana neu nanggatuuk neu nggorok Enaim lelesu mason, ndaa tetar no dalak mana neni Timna neu. ¹⁵ Neu Yahuda la'ok nesik lelesu maso nggorok naa, ana mete-nita inak esa. Ana nae hetuk ko inak naa ina petak, nahuu Tamar namososok no bua-lo'an nara, ma ana lalaa nafuni matan bali. ¹⁶ Yahuda ta du'a nae inak naa, ndia fetofeun. De ana deka-deka neni inak naa neu, boe ma natane nae, “Wee! Mete ma au ua o, na, o moke ba'u hata?”

Tehuu Tamar naselu nae, “Neu! Numa kada papa hihiiin mai.”

---

* **38:12** Tungga sira hadan, mete ma hatahori sao inan maten, ara ta bee reu esa boe na, ma ara pake bua-lo'a sususak. Losa bulak hida dalen, dei fo basa.

¹⁷ Yahuda noke naloe belin nae, “Mete ma au fee o bibi hiek esa, na, talo bee?”

Boe ma Tamar bala nae, “Malole papa. Sadi papa fee au to'u tanda nemeheherek esa dei. Sudi losa faik hida, dei fo papa haitua bibi hiek naa mai.”

¹⁸⁻¹⁹ Boe ma Yahuda natane bali nae, “Au fee o hata dadi neu tanda nemeheherek?”

Tamar naselu nae, “Papa la'o ela cap fo papa bokoliik naa no talin. Ma la'o ela tete'e ai boe.” Yahuda namanene nala naa, boe ma ana la'o ela basa puas sara raa neun.

De dua sara reu sunggu-soro rakabua leo. Basa boe ma Tamar fali neu ngga. Ana buka heni ndia bualo'a-papake malolen ma tema popoi langgak naa, de ana pake falik ndia bua-lo'a ina falun. Ta bubuluk te Tamar nairu ena.

²⁰ Ta dook ka boe ma Yahuda noke tulun ndia nonoon Hira nae, “O muni bibi hiek ia feen neni ina petak manai Enaim naa neu, fo ha'i muni falik au bua-ba'ung fo ana to'uk.” Hira losa naa, de natane neu-mai, tehoo ta natonggo no inak naa. ²¹ Boe ma ana natane hatahorir marai naa nae, “Wee! Ei mete-mita ina petak fo mana nasi'e nangatuuk nai lelesu mason ia, do? Ana nai bee, ee?”

Tehoo ara raselu rae, “Papa, nai ia ta hambu ina petak.”

²² Dadi Hira fali neni Yahuda neu. Ana nafada nae, “Au ta atonggo ua inak naa. Au sangga-sangga, tehoo hatahorir marai naa rafada rae, nai mamanak naa ta hambu ina petak.”

²³ Yahuda naselu nae, “Ela bua-ba'ur raa ruma naa, fo ana soa sara leo. Sadi hatahorir ta

rakamamaek ita. Huu au nau bae ena, tehoo ita ta tatonggo sana.”

²⁴ Seli bulak telu, boe ma hatahorir reu rafada Yahuda rae, “O fetofeun Tamar naa, ana tao aon, leo ina petak ia. Hatematak ia kairuk ena.”

Yahuda namanene nala naa, boe ma namanasa nalan seli. De ana fee parenda neu hatahorir raa nae, “Miu le'a muni inak naa ia mai, fo hotu malaok kana!”

²⁵ Boe ma ara reu le'a Tamar, tehoo ana kalua heni cap ma tete'e ai naa. Boe ma ana nadenu sara reu rafada ndia ari-aman nae, “Papa, parisa sudik bua-ba'ur ia dei. Cap ma tete'e ai ia lamatuan ndia tao nairu au.”

²⁶ Yahuda mete-nita bua-ba'ur raa, boe ma ana nalela memak kasa, huu naa ndia enan. De ana nafada nae, “Memak! Inak naa ta sala. Au ndia sala. Ndia ndaa. Tungga hadak, na, au muste feen sao nala au anang Sela. Tehoo au ndia ta nau. Makambo'ik kana leo!” Basa boe ma Yahuda ta sunggu-soro nakabua no Tamar bali.

²⁷ Tamar fain fo nae bonggi losa ena, boe ma ana bonggi ana duak. ²⁸ Neu ana bonggi, kanak esa soro kalua liman. Boe ma ina mana makabobonggik pa'a aba mbilas neu limak naa. Ana nae, “Ia ndia nomer kaesan.” ²⁹ Tehoo kanak naa le'a falik liman dale neu. Boe ma toranoon ndia kalua nakahuluk. Ina mana makabobonggik kokolak mbali kanak naa nae, “Wee! O ia memak barakaik! Huu naa de o maseti makahuluk!” Boe ma ana foi kanak naa nade Peres (sosoandandaan nae, ‘naseti kalua’).

³⁰ Basa dei de fadin neni pa'a aba mbilas naa kalua. Ara foin nade Sera (sosoandandaan nae, ‘mbila kara-karak’).

39

Yusuf no malangga Potifar saon

¹⁻² Fai maneuk kara, hatahori Ismael asa raa roo Yusuf neni Masir neu. Numa naa, hambu hatahori ina-huuk esa, nade Potifar. Ndia naa, komedan numa basa soldadu mana manea manek Masir uma manen mai. Basa boe ma Potifar hasa nala Yusuf numa hatahori mana danggan nara mai, fo dadi neu ndia ata-daton nai ndia uman. Numa naa, MANETUALAIN tulun Yusuf, de ana tao natetu basa ue-osan no neulauk. ³ Yusuf malanggan mete-nita Yusuf ue-osan neulauk talo naa, boe ma ana bubuluk tebe nae, MANETUALAIN tulun neu Yusuf. ⁴ Huu naa de malanggan naa hii Yusuf, ma namahere neun. Boe ma ana so'uk kana dadi mandor nai ndia uman. Ana oo fee Yusuf koladu ndia uman ma ndia pusakan nara lala'en boe. ⁵ Mulai numa Yusuf dadi mandor numa naa, Manetualain oo fee baba'e-babatic neu ndia malanggan, hatahori Masir naa boe. Ndia uma isin, ndia pusakan, ndia osi-lutun, ma ndia ue-osan basa-basan dadi no malole. ⁶ Neu Potifar mete-nita Yusuf koladu basa ue-osar no malole, huu naa de ana ta dudu'a hata-hata bali, nalela kada na'a-ninu a mesan.

Lelek naa, Yusuf mata-aon lolen seli. ⁷ Ana leo numa naa bei ta dook ka, tehuu Potifar saon dalen tuda neun ena. Boe ma ana kokoe Yusuf fo sunggu-soro sama-sama noon.

⁸ Tehuu Yusuf ta nau. Boe ma ana naselu nae, "Boso talo naa, mama! Huu au malanggan Potifar fee au koasa ena fo koladu basa ndia ue-osan lala'en. ⁹ Nai uma ia, ta hambu hatahori laen ena fo to'u koasa lena heni au. Huu malanggan fee au koladu basa-basa sara ena.

Kada Mama mesa kana ndia au ta aena haak fo koladu. Talo bee de au bisa tao manggarauk talo naa. Naa oo laban Manetualain hihii-nanaun ena boe!”

¹⁰ Leo mae talo naa, tehoo tungga faik malangan naa saon, kada kokoen nakandooo. Tehoo Yusuf ta tao matak neun.

¹¹ La'e esa, Yusuf maso neni uma dale neu, fo nae mete ndia ue-osan. Faik naa, ta hambu hatahori laen nai uma dale. ¹² Boe ma ndia malangan saon mai, de to'u neu Yusuf badun, boe ma ana le'a nala Yusuf, de nae, “Mai leo! Hatematak ia ela kada ita dua ngga ena. Mai leo fo dua ngga teu sunggu-soro.”

Tehoo Yusuf ta nau. Boe ma ana nalele'ak, losa mbo'i heni badun numa aon mai. De nalai dea neu. Tehoo inak naa bei to'u naherek badu naa.

¹³ Neu Potifar saon mete-nita Yusuf nalai dea neu la'o ela badun ena, ¹⁴⁻¹⁵ boe ma ana nanggou hatahori mana maue-osar, de nafada nae, “Wee! Ei mai mete-mita ia dei! Bebeik kara ia, tou Ibrani naa, maso neni au kamang dale mai. Ana nau tao manggarauk neu au, tehoo au bolu ahere. Ia, ana la'o ela badun, de nalai dea neu. Au saong ia, ana neni hatahori sesesu taak ia, fo tao kada nekemamaek neu ita!”

¹⁶ Boe ma Potifar saon to'u naherek badu naa losa Potifar fali. ¹⁷ Ndaa no saon fali, boe ma ana tui nae, “Ka'a, ee! Hatahori Ibrani fo ka'a nenin ia mai naa, bebeik kara ana maso neni au kamang dale neu ena, fo nau bode au! ¹⁸ Tehoo au bolu ahere fo anggou hatahorir. Boe ma ana kou nalai, la'o ela badun ia.”

¹⁹ Potifar namanene saon tui talo naa, boe ma ana namanasa nalan seli. ²⁰ De ana nadenu

hatahorir reu humu Yusuf. Boe ma ara teen neni manek buin dale neu.

²¹ Tehuu MANETUALAIN ta lilii neu Yusuf. Huu naa de MANETUALAIN tulun nakandoo neun, losa malangga bui naa oo hii nalan seli neu Yusuf boe. ²² Boe ma ana namahere Yusuf. Huu naa de ana feen koasa fo koladu basa hatahori buir lala'en, ma koladu basa ue-osar marai naa. ²³ De malanggan langgan ta nareo koladu hatahata nai bui naa dale bali ena. MANETUALAIN tulun nakandoo Yusuf, huu naa de basa ue-osar marai bui naa dadi malole.

40

Yusuf selu hatahori bui dua me'in nara sosoa-ndandaan

¹⁻³ Nai bui naa dale, hambu hatahori dua dadi rita neu malangga mana maono-lalau nai manek Masir uma manen. Esa soa naono-lalau manek nininun. Esa bali soa naono-lalau manek rotin. Dua sara tao rasala manek. Huu naa de manek namanasa, losa ana tee sara reni bui dale reu. Dua sara rakabua rai mamanak esa ro Yusuf. ⁴ Boe ma malangga bui naa fee parenda neu Yusuf, fo naono-lalau panggawe kaduak kara raa. Ara leo ruma naa losa teuk esa do dua.

⁵ Le'odaek esa, panggawe kaduak kara raa rala me'i. Esa-esak no me'in. Ma me'is sara raa oo esa-esak no sosoa-ndandaan boe. ⁶ Neu be'e-main, Yusuf mai, ma mete-nita dua sara matan nara, mana masaloek kara. ⁷ Boe ma ana natane sara nae, "Tao hata de faik ia, ei dua ngga matam mara mana nggari henik kara talo naa?"

⁸ Boe ma ara raselu rae, "Le'odaek ka ai mala me'i, tehoo ai ta bubuluk sosoa-ndandaan."

Basa boe ma Yusuf kokolak nae, “Ta hambu hatahori dae-bafok esa boe na fo bubuluk me'is sosoa-ndandaan, kada Manetualain mesa kana. Soba ei tui dei. Dei fo au sangga sudi sosoa-ndandaan nara numa Manetualain mai.”

⁹ Basa boe ma hatahori mana maono-lalau manek nininun tui nae, “Talo ia. Nai au me'ing dale, au mete-ita ai anggur huuk esa, ¹⁰ ndanan telu. Ai huuk naa nadoo, nabuna, ma naboa nggingginuk kara, losa rambalatu neuk ka. ¹¹ Basa boe ma au mete-ita, au to'u manek nggalaa nininun. Boe ma au ha'i ala anggor naa boan, de ke'e oen neni manek nggalaan dale neu. Basa naa, au loon neu manek fo ninu.”

¹² Yusuf namanene nala naa, boe ma nafada nae, “Papa. Me'is naa sosoa-ndandaan talo ia: Ndanak kateluk kara raa sosoa-ndandaan ndia faik telu. ¹³ Nai faik telu ia dalen, neu ko manek kalua heni papa numa bui dale mai. Boe ma ana so'u falik papa, fo naono-lalau seluk ndia nininun sama leo fai bakahulun. ¹⁴ Mete ma papa ua-nalen talo naa ena, na, boso lilii au, ee! Mete ma papa sue au, na, tulun mafada manek, fo ana oo kalua heni au numa ia mai boe. ¹⁵ Te mete ma tungga ndoon, na, ara ha'i reni au no nekesetik numa hatahori Ibrani nggoron mai. Nai ia, au ta tao manggarauk hata-hata. Tehuu ta bubuluk te, ara tee au uni bui ia dale mai, sama leo au ia, hatahori manggarauk a mesan.”

¹⁶ Hatahori mana maono-lalau roti naa namanene nala me'is naa sosoa-ndandaan neulauk talo naa, boe ma ana tui Yusuf nae, “Fadi, ee. Au oo ala me'i talo ia boe: Au suu lembaneu neketotodok telu nai au langgan. ¹⁷ Nai lembaneu manai seku lain, ara mbeda manek koki-baroon

mata-matak kara. Tehuu mbuik kara mai, de bido heni basa koki-barook kara raa ruma au langgang lain mai.”

¹⁸ Yusuf namanene nala naa, boe ma naselu nae, “Papa me'in sosoa-ndandaan talo ia: Lembaneu kateluk kara raa sosoa-ndandaan oo faik telu boe. ¹⁹ Nai faik telu ia dalen, mete te manek nadenu hatahorir mai tete heni papa langgan. Basa naa ara londa papa nenetun neu dii. Boe ma mbuik kara mai bido heni basa papa aombaan.”

²⁰ Seli faik telu, ndaa no manek fai bobonggin, boe ma ana tao feta mo'ok fee basa ndia penggawen nara. Ana fee parenda fo reu kalua heni penggawe kaduak kara raa ruma bui dale mai. ²¹ Basa boe ma ana so'u falik penggawe mana maono-lalau manek nininun naa, neu falik pangan bakahulun, fo ana naono-lalau seluk manek nininun.

²² Tehuu penggawe mana maono-lalau manek rotin naa, ara londa risan, ndaa tetar no Yusuf kokolan ena.

²³ Tehuu penggawe mana maono-lalau nininuk naa, ta nasaneda Yusuf bali. Ana lilii heni Yusuf ena.

41

Yusuf selu manek Masir me'in sosoa-ndandaan

¹ Seli heni teuk dua, boe ma manek Masir nala me'i. Ana nala me'i nambariik numa lee Nil tatatin. ² Medak neu ma, ana mete-nita sapi maao hitu. Roun nara manggadila moi-moik kara. Ara kalua numa lee naa mai, de ra'a na'u numa naa.

³ Basa boe ma hambu sapi laen hitu bali kalua numa lee naa mai. Aon nara nggofa-siik kara. Ara rambariik deka-deka ro sapi maaor raa. ⁴ De sapi nggofa-siik kahituk kara raa, kodo heni sapi maao kahituk kara raa. Boe ma manek afe kaiboik.

⁵ Ta dook ka boe ma ana sunggu seli bali. De ana nala me'i seluk. Ana mete-nita hade mbule neuk hitu, kalua numa hade huu neulauk esa mai. ⁶ Basa de ana mete-nita bali, hade mbule langgak hitu mana malek kara la'e ani katobik ena. ⁷ Boe ma basa hade mbule langgak kara raa, kodo heni hade mbule neuk kahituk kara raa. Basa boe ma manek afe. Dei de ana bubuluk, ndia nala me'i seluk ena bali.

⁸ Neu huhua anan, boe ma manek dudu'an ta namanu. De ana fee parenda neu hatahorir fo reu tungga basa hatahori mana losi-laler ma hatahori malelak kara marai Masir. Basa de ana tui ndia me'in neu sara, tehoo ta hambu esa boe na bisa selu nala me'is naa sosoa-ndandaan.

⁹ Basa boe ma panggawe mana maono-lalau manek nininun naa, bei fo nasaneda nala Yusuf. De ana neu nafada manek nae, "Papa manek, au muste manaku au salang. ¹⁰ Fai bakahulun neu papa namanasa au ua au nonoong, de tee ai meni bui dale miu, ¹¹ le'odaek esa, ai dua ngga mala me'i. Esa-esak no me'in, ma esa-esak no ndia sosoa-ndandaan. ¹² Numa bui naa dale oo, hambu hatahori Ibrani bei muri-soruk esa boe. Malangga bui so'u nalan dadi neu malangga mana maono-lalau numa bui dale. Ai tui ai me'in neun. Boe ma ana nafada me'is sara raa sosoa-ndandaan. ¹³ Huu naa de papa manek so'u falik au. Tehoo au nonoong naa hambu hukun mates.

Dadi basa naar, ndaa tetar sama leo hatahori Ibrani naa kokolan.”

¹⁴ Manek namanene nala naa, boe ma ana nadenu hatahori lai-laik neu nala Yusuf numa bui. Basa boe ma Yusuf nafafa'u nalolole aon, ma nggati bualo'a-papaken fo neu nasare manek.

¹⁵ Ana losa, boe ma manek kokolak nae, “Ta'ek, ee! Au ala me'i, tehoo ta hambu hatahori esa boe na fo bisa selu me'is naa sosoa-ndandaan. Tehoo hambu hatahori nafada au nae, o bisa.”

¹⁶ Boe ma Yusuf naselu nae, “Papa manek. Au oo ta ala hata-hata boe. Kada Manetualain mesa kana ndia bisa selu no tetuk me'is naa sosoa-ndandaan. Neu ko Ana nae nafada hata fo malole neu papa manek.”

¹⁷ Basa boe ma manek tui nae, “Nai au me'ing naa dale, au ambariik numa lee Nil tatain.

¹⁸ Boe ma hambu sapi maa hitu, roun nara manggadila moi-moik kara. Ara kalua numa lee mai, de reu ra'a na'u numa lee tatain. ¹⁹ Basa boe ma sapi laen hitu mai bali. Tehoo sapir raa nggofa-siik kara. Nai dae Masir ia, au bei ta ita sapi nggofa-siik matak leo naak! ²⁰ Tehoo au heran la'e esak kana! Huu medak neu ma, sapi nggofa-siik kahituk kara raa, kodo heni sapi maa kahituk kara raa. ²¹ Ara kodo heni sara, tehoo sapir raa nggofa-siik rakandoo. Basa boe ma au afe kaiboik.

²² Basa de au sunggu seli bali, boe ma au ala me'i seluk. Au mete-ita hade mbule neuk hitu, kalua numa hade huu neulauk esa mai. ²³ Basa naa, au mete-ita seluk bali, hade mbule langgak hitu, mana malek kara la'e ani katobik ena.

²⁴ Boe ma basa hade mbule langgak kara raa, kodo heni hade mbule neuk kahituk kara raa.

Basa naa au afe. Boe ma au tui me'is naa neu hatahori malelak kara. Tehuu ta hambu hatahori esa boe na fo bisa selu nala sosoa-ndandaan.”

²⁵ Boe ma Yusuf selu nae, “Papa manek. Me'is kaduak kara raa sosoa-ndandaan kada esak ka. Manetualain nafada memak papa manek hata fo Ana nae taon. ²⁶ Me'is naa sosoa-ndandaan talo ia: sapi maao kahituk kara raa, ma hade mbule neuk kahituk kara raa, ndia fai betes teuk hitu. Me'is sara raa sosoa-ndandaan esak ka. ²⁷ Boe ma sapi nggofa-siik kahituk kara raa, ma hade langgak mbule kahituk kara raa, ndia fai ndoe-la'as teuk hitu.

²⁸ De Manetualain nafada memak ena hata fo Ana nae taon. Naa, sama leo hata fo bebeik kara ia au afadak ena. ²⁹ Neu ko ita hambu fai betes losa teuk hitu nai basa mamanak kara marai nusa Masir ia. ³⁰⁻³¹ Basa naa, dei fo ita hambu fai ndoe-la'as losa teuk hitu. Neu ko fai ndoe-la'as naa, ta hoho'ak sudi selik kana! Losa ta hambu nana'ak nai nusak ia bali. Basa hatahorir ndoe-la'a ralan seli, losa ara ta bisa rasaneda fai betes naa ena.

³² Papa manek nala me'i la'e dua naa sosoa-ndandaan nae, Manetualain henggenee memak ena. Ta dook ka bali, hata fo Ana henggenek naa, mulai dadi ena.

³³ Huu naa de au fee au hahambung talo ia: Malole lenak papa manek sangga hatahori malelak esa, fo bisa nakaneni no malole. Basa naa so'u malan fo ana koladu natalolole nusak ia. ³⁴ Neu fai betes teuk hitu naa, malole lenak papa manek oo so'u hatahori laen bali boe, fo ara raduduru nana'a lenan nara. Nana'a lenan nara raa, ara ba'e sara reu lima fo mbeda baba'ek esa.

³⁵ Ara muste tunggu papa manek parendan, fo

ara ha'i hader numa basa nggorok kara marai Masir mai. Basa naa ara muste mbeda hader raa reu soka-poler fo ranea ratalolole sara. ³⁶ Fo neu ko fai ndoe-la'as teuk kahituk kara raa losa, na, ita bei taena nana'ak. No dalak naa, ta hambu hatahori mate nahuu ndoes.”

Manek so'u Yusuf dadi neu ndia lima konan nai dae Masir

³⁷ Manek namanene Yusuf kokolak talo naa, boe ma manek no ndia penggawe mo'on nara rakaheik tungga Yusuf hahambun naa. ³⁸ Boe ma manek kokolak nae, “Manetualain Dula-dalen koasan hambu memak nai Yusuf ena. Huu naa de ta bisa dadi, ai hambu hatahori laen bali fo lena heni ndia.”

³⁹ Boe ma manek kokolak no Yusuf nae, “Manetualain nafada basa dede'ak kara iar reu o ena. Hatematak ia, dei de ai bubuluk mae o ia malelak. Ma o malelan lena heni basa hatahorir. ⁴⁰ Huu naa de hatematak ia au so'uk o dadi neu au lima konang, fo o dadi malangan nai au uma manen. Ma neu ko basa au rau-inggung nggara tungga o parendan. Kada au mesa ngga ndia lena heni o.”

⁴¹⁻⁴² Basa boe ma manek olu heni ndia ndeli cap, de ana olun neni Yusuf lima kukun neu. De ana kokolak nae, “No dalak ia, au so'uk o dadi neu au lima konang nai basa nusa Masir ia.” Basa de ana olu badu naru tema banggana'uk esa neu Yusuf, ma ana bokolii rante lilo mbilas neu boliin.

⁴³ Basa boe ma ana fee ndia kareta ndara nomer kaduan neu Yusuf fo ana sa'e. Hambu

hatahori nalaik nakahuluk nesik mata fo nang-gou taa-taa nae, “Wee! Soi dalak! Fee hada-horomatak!* Hambu hatahori ina-huuk nae nesik ia!” No dalak naa, manek so'uk Yusuf dadi neu ndia lima konan nai dae Masir ena.

⁴⁴ Basa boe ma manek kokolak no Yusuf nae, “Talo ia. O bubuluk memak ena, au ia manek. Au afada basa hatahorir marai Masir ena ae, mete ma o ta fee luas, na, ara ta bisa tao hata-hata.”

⁴⁵ Basa boe ma manek foi Yusuf nade *Safnat Panea*, tungga hatahori Masir naden. Ana oo fee Yusuf sao nala inak esa boe, nade Asnat. Yusuf ari-aman nade Potifera. Ana ndia koladu anggama nai kota On.† No dalak naa, Yusuf dadi neu hatahori ina-huuk nai dae Masir.

⁴⁶ Neu ara so'uk Yusuf naa, teun nara 30. Basa boe ma ana la'o neu memete ndule basa mamanak kara marai dae Masir. ⁴⁷ Nai fai betes teuk hitu naa dalen, basa osi-lutur nana'an nara dadi ralan seli. ⁴⁸ Boe ma Yusuf naduduru nana'a lenak kara raa, fo ana mbeda sara. Hambu hader ruma mamanak kara deka no kota bee, na, ana mbeda sara neu kota naa soka-polen. ⁴⁹ Losa hader buna-boan fo ana naduduru nalak kara raa no'un seli, sama leo sarakaek manai tasi tataik, losa ta hambu hatahori bisa uku-sudi nala sara ena.

⁵⁰ Neu fai ndoe-la'as bei ta losa, Yusuf saon Asnat bonggi nala ana touk dua ena. ⁵¹ Boe ma Yusuf kokolak nae, “Manetualain tao nala au lilii heni au doidosong, neu au kalua numa au amang uman mai.” Huu naa de ana foi ana ulun nade

---

* **41:43** Dede'a de'e huuk Ibrani sosoa-ndandaan bisa nae, 'kaur langgak', do, 'nete'e langgak'. † **41:45** Kota On naden laen nai dede'a Yunani nae, 'Heliopolis'.

Manase (fo dede'a de'ek naa liin sangga sama no dede'a de'ek laen, fo sosoa-ndandaan nae, 'lilii').

⁵² Neu ana hambu ana kaduan, boe ma ana kokolak bali nae, "Au hambu doidosok no'uk ka numa mamanak ia ena. Tehuu Manetualain fee baba'e-babatik, ma au hambu anak numa ia ena." Boe ma ana foi kanak naa nade, *Efraim*.‡

⁵³ Basa boe ma fai betes teu kahituk kara raa basa. ⁵⁴ Boe ma fai ndoe-la'as teuk hitu mulai mai, ndaa no hata fo fai bakahulun Yusuf nafada memak ena. Nai mamanak laen hatahorir ndoe-la'a ena. Tehuu nai basa mamanak kara marai Masir, hambu nana'ak. ⁵⁵ Doo-doo boe ma hatahori Masir asa mulai ndoe-la'a. De ara reu roke nana'ak numa manek. Boe ma manek nadenu sara reni Yusuf reu, fo tungga Yusuf parendan.

⁵⁶ Tehuu fai ndoe-la'as naa tamba ta hoho'ak bali, losa basa mamanak kara marai Masir oo ndoe-la'a boe. Boe ma Yusuf mulai sai heni basa soka-poler fo se'o hader reu hatahori Masir asa.

⁵⁷ Basa boe ma hatahorir sudi ruma bee mai reu hasa nana'ak numa Masir, nahuu fai ndoe-la'as naa nemeta'uk ndoos.

42

Yusuf ka'an nara reni Masir reu fo hasa nana'ak

¹ Lelek naa, papa Yakob namanene hatahorir rae hambu hade nai Masir, boe ma ana kokolak no anan nara nae, "Ana nggara ein, ee! Tao hata de ei nggua-nggua mamanaanauk kana talo kada

---

‡ **41:52** Nai dede'a Ibrani, *Efraim* sosoa-ndandaan bisa boe 'hambu anak', do, 'dae kaisik', do, 'tamba nemeno'u'.

naa! ² Au amanene ena rae, nai Masir hambu nana'ak. Malole lenak ei miu hasa nai naa dei, mita fo ita boso mate nahuu ndoes.”

³ Basa boe ma Yusuf ka'a kasalahunun nara rahehere fo rae reu hasa nana'ak nai Masir. ⁴ Tehuu Yakob ta nau mbo'i Yusuf fadi muri anan Benyamin fo neu sama-sama no sara. Ana du'a nae, “Boso losak kanak naa hambu sosoek bali!” ⁵ Huu hatahorir sudi rai bee ramanene ena hambu nana'ak nai Masir, de hatahori no'uk ka reu hasa nai naa. Fai ndoe-la'as naa oo losa dae Kana'an boe. De Yakob anan nara* oo tungga reu hasa nai naa boe.

⁶ Lelek naa, Yusuf dadi neu manek lima konan nai Masir ena. Mete ma hatahorir ruma sudi bee mai fo rae hasa hade, na, Yusuf ndia se'o neu sara. Huu naa de neu ka'an nara losa, ara reu sendek luu-langgan nara fee hada-horomatak neun, losa idu-matan nara la'e daer. ⁷⁻⁸ Neu ana mete-nita sara, boe ma ana nalela memak kasa. Tehuu Yusuf tao aon sama leo hatahori Masir, huu naa de ara ta ralela sana. Boe ma ana natane sara no hara berak nae, “Eir ia, numa bee mai?”

Boe ma raselu rae, “Air ia numa Kana'an mai. Ai mai fo mae hasa nana'ak nai papa.”

⁹ Boe ma Yusuf nasaneda ndia me'in fai bakahulun naa. De ana nakatata'uk kasa nae, “Au ta amahere! Ei basa ngga ia mana mama'ur. Ei mai fo sangga bubuluk dae Masir nemeninon, fo basa naa fali mai nggafu fee ai, hetu!”

¹⁰ Tehuu ara raselu rae, “Taa, papa! Air ia kada papa hatahori neondan. Tebe-tebe ai mai kada mae hasa nana'ak. ¹¹ Ai basa ngga ia amak esa.

---

* **42:5** Dede'a Ibrani susuran nae, ‘Isra'el anan nara’. Tehuu Isra'el ma Yakob naa, hatahori esa naden.

Ai ta mana mama'ur, papa! Ai hatahori neulauk kara.”

¹² Tehuu Yusuf kokolak tamba nahere haran bali nae, “Weeh! Kokola bafa rouk! Boso pepeko-leleko au! Memak tebe eir ia mana mama'ur. Ei mai fo mae sangga bubuluk nusak ia nemeninon nara!”

¹³ Boe ma ara rasabara rae, “Taa, papa! Air ia kada papa hatahori neondan! Ai numa dae Kana'an mai. Ai ka'a-fadik hatahori salahunu dua. Ai basa ngga amak esa. Ai fadi muri anan nahani no papa. Ma ai fadim esa ta sana ena.”

¹⁴ Boe ma Yusuf naselu nasafali nae, “Taa! Hata fo au afadak bebeik kara ia tebe naa ena! Eir ia memak mana mama'ur. ¹⁵ De ei muste fee bukti dei, fo au bubuluk ei kokolam bebeik kara ia, memak tebe do taa. Au sumba-soo! Mete ma ei fadi muri anam naa ta neni ia mai, na, ei ta bisa la'o ela nusak ia! ¹⁶ De ei here mala hatahori esa fo neu nala fadi muri anak naa ia mai. Laen nara, au oka sara. Au nau mete-ita ei kokolak tebe do taa. Mete ma taa, na, memak tebe ei mana mama'ur.” ¹⁷ Basa boe ma Yusuf nadenu oka sara ruma bui dale faik telu.

¹⁸ Neu fai katelun, boe ma Yusuf neu kokolak no sara ruma bui nae, “Au ia, hatahori esa fo mana namata'u Manetualain. Ma au soa tungga Ndia hihii-nanaun. Au nau akambo'ik ei, mita fo ei bisa masoda. Tehuu ei muste tao matetu dede'ak esa. ¹⁹ Mete ma ei kokolak tungga ndoon, na, ei muste matudu bukti neu au. Dalan talo ia: au oka hatahori esa neu bui dale. Ei laen nara fali fo meni nana'ak fee ei nufanelum. Huu ara rahani ei fali meni nana'ak. ²⁰ Basa naa ei mia ei fadim naa mai, fo dadi neu bukti nae ei hatahori

ndoos sara. Mita fo au boso hukun mates neu ei.”

Ara ramanene rala naa, boe ma rakaheik.
²¹ Basa boe ma esa kokolak no esa nae, “Hatem-atak ia ita hambu babalak numa ita sala-singgon ndia fai maneuk kara, fo ita taon neu ita fadin ena. Ita mete-tita ana doidoso nalan seli ena, losa ana noke tutulu-fafalik, tehoo ita ta tao matak neun. Huu naa de hatematak ia ita doidoso talo ia.”

²² Boe ma Ruben fee nesenedak neu sara nae, “Fadi nggara ein! Fai bakahulun au ka'i ei ena, fo boso tao hata esa boe na neu kanak naa, hetu! Tehoo ei ta nau nenene au kokolang. Huu naa de hatematak ia ita lemba-tasaa tala Yusuf daan ena maa.” ²³ Sira esa kola-kola mbali esa talo naa, tehoo ara ta bubuluk rae Yusuf oo nalela sira dede'an boe. Huu neu Yusuf kokolak no sara, ana pote pake dede'a Masir, dei fo mana kokolak salin neni dede'a Ibrani neu.

²⁴ Yusuf namanene sira esa kola-kola no esa talo naa, boe ma ana nambadeik la'o ela sara, de neu bu'i mesa kana numa mamana laen. Neu ana bu'i basa ena, boe ma ana fali neni toranoon nara neu. De ana nadenu hatahori pa'a Simeon numa toranoon nara matan.

Yusuf ka'an nara fali reni Kana'an reu

²⁵ Basa boe ma Yusuf fee parenda neu ndia hatahorin nara, fo radai hader reni ka'an nara karon dale reu. Ma mbeda falik esa-esak doin neu sira karon bafon. Ana oo nadenu hatahorir raa fee sara lepa-nggees boe. De hatahorir raa tao tungga Yusuf parendan. ²⁶ Basa boe ma Yusuf ka'an nara fua basa karon hader raa reni sira keledain reu. De ara la'o fali reu sara.

²⁷ Neu ara hahae taak numa dalak, boe ma esa numa sira mai sefi ndia karon talin, fo nae fee keledein na'a. Tehuu ana mete-nita ndia doin numa hader bafon. ²⁸ Ana nggengger nalan seli! Boe ma ana nanggou ka'an nara nae, "Awii! Ei mai mete sudik ia dei! Ara fee falik au doing nai au karong dale. De ita soe ia ena maa!"

Ara mete-rita talo naa, boe ma tendak heni samanen nara, de ramata'u ralan seli. Boe ma ara kokolak rae, "Manetualain tao ita talo bee ia ena bali?"

²⁹ Basa boe ma ara la'o rakandoo losa Kana'an, de ara tui sira aman basa hata fo dadi ena. ³⁰ Ara rafada rae, "Papa, ee! Manek Masir lima konan naa, ana sudi selik kana. Ndia kokolan barakai ndoos. Ana nakasasa'ek salak neu ai nae, ai miu mama'u ndia nusan. ³¹ Tehuu ai maselu mae, 'Taa! Ai kokolak tungga kada ndoon. Air ia ta mana mama'uk kara. ³² Ai hatahori neulauk kara. Ai basa ngga toranook salahunu dua. Ai ama bonggik esa. Tehuu esa ta sana ena, ma muri anak nahani no papa nai Kana'an.'

³³ Boe ma papa naa nae, 'Au ae soba, eir ia ndoos sara do taa! Ei esa muste nahani nai ia. Ei laen fali, meni hader fee ei nufanelum mara, mita fo ara boso mate nahuu ndoes. ³⁴ Ei muste mia ei fadim mai dei. No dalak naa, dei fo au bubuluk ei ta mana mama'ur, tehuu memak ei hatahori ndoos sara. Dei fo au bisa akambo'ik ei toranoom fo au oka elak naa ena. Boe ma au fee luas fo ei bole sudi bee miu, nai nusak ia.'

³⁵ Ara tui rate'e, boe ma ara mulai sai sira karon nara isin. Medak neu ma, ara mete-rita esa-esak doin bei nai sira karon dale. Yakob

mete-nita talo naa, boe ma ana no basa anan nara ramata'u ralan seli.

³⁶ Basa boe ma Yakob kokolak no sara nae, “Eir ia tao mamopo au anang nggara ena. Yusuf ta sana ena. Simeon oo leo naak boe. Hatematak ia oo ei mae mia Benyamin bali boe? Eir ia tebe-tebe kada mae tao doidoso au!”

³⁷ Boe ma Ruben kokolak mbali aman nae, “Papa, ee! Loo lima Benyamin neu au leo. Au ndia ataa. Au helu-bartaa, neu ko au ua falik kana neu papa. Tehuu mete ma taa, na, elan fo papa hala heni au ana tou kaduang nggara.”

³⁸ Tehuu Yakob naselu falik kana nae, “Ta bisa! Ei ta bole mia Benyamin. Huu ka'an Yusuf maten ena. Hatematak ia ela kada mesa kana. Mete ma ana oo hambu sosoek nai dalak boe, na, ei tao susa-sonak tamba nai au langgang losa au konda uni rates uu.”†

43

Yusuf ka'an nara fali reni Masir reu, roo sira fadin Benyamin

¹ Lelek naa, fai ndoe-la'as numa Kana'an tamba sudi selik kana bali. ² Yakob nufanelun nara ra'a rabasa nana'ak kara fo fai maneuk kara ndia anan nara reni numa Masir mai. Boe ma ana nafada sara nae, “Ana nggara ein! Malole lenak ei fali meni Masir miu, fo hasa seluk fee ita hade bali dei.”

³ Tehuu Yahuda naselu nae, “Papa! Fai maneuk kara, manek Masir lima konan naa fee nesenedak nahere neu ai ena nae, ai ta bole

---

† **42:38** Susura Malalao dede'a Ibrani surak nae, “losa au konda uni Sheol uu (ndia: hatahori mates sara mamanan)”.

matudu matan nara reu ndia, mete ma ai ta mia papa ana muri anan Benyamin! ⁴ De papa muste fee luas neu fadi Benyamin, fo tungga no ai dei. Dei fo ai nau miu hasa nana'ak fee papa. ⁵ Tehuu mete ma papa ta nau fee Benyamin neu, na, ai oo ta miu boe. Te hatahori Masir naa kokolak talo naa ena na!”

⁶ Boe ma Yakob ndindia sara nae, “Tao hata de ei mafada hatahori naa ena mae, ei fadim bei ela esa bali! Ei sangga-sangga salak fo kada makasususak au!”

⁷ Boe ma ara kokoe rae, “Papa, ee! Hatahori naa kada natane nakandook kana, fo nae sangga bubuluk ita ma basa ita nufanelun nara lala'en. Ana natane nae, ‘Talo bee? Ei amam bei masodak, do? Ei bei ela fadi touk laen bali, do?’ De ai mae talo bee bali? Nau ta nau, ai kokolak tungga kada ndoon leo. Te see bubuluk nae, ana nau nadenu ai mia ai fadin naa neu?”

⁸⁻⁹ Boe ma Yahuda kokolak tamba bali nae, “Papa! Fee luas kakanak ia neu no ai leo. Au helu-bartaa, mete ma dadi hata esa neun, na, dei fo au ataa nggatin. Mete ma au ta ua falik kana no sodak neu papa, na, dei fo papa ndae salak naa neu au losa mate. De Papa fee luas kakanak ia leo, huu ai nau la'o ia ena. Malole lenak ai miu lai-laik fo ketuk boso mate nahuu ndoes. ¹⁰ Soba mete ma ai ta mahani doo basa ia, na, ai miu-maik la'e dua ena.”

¹¹ Basa boe ma sira aman nae, “Mete ma talo naa, na, ei tao talo ia leo. Miu ha'i mala ita daen isi-minan neulaun lenak. Ndia: fani oe, bumbu-fanir, ai daa kaboo menik, modo salaf, kanari*”

---

* **43:11** Susura Malalaok dede'a Ibrani nae, ‘*shaqed*’. Isin sama leo kanari.

ma fufue laen bali. Basa naa meni fee manek Masir lima konan naa, fo mae ia ita fefeen. ¹² Ei oo meni doik ba'u lena la'e dua boe, nahuu ei muste fee falik doik fo ei hambun numa ei karom dale, ndia fai maneuk kara raa. Fama te hatahorir raa ndia tao sala. ¹³ Ei oo mia ei fadim boe, basa naa fali lai-lai naa miu, ee! ¹⁴ Au hule-haradoi fo Manetualain mana Koasa Mate'en, o'ofe-fafae manek Masir lima konan naa, fo nameda kasian neu ei. Losa ana nau fee falik Benyamin no Simeon neu ei, fo ei basa ngga fali sama-sama. Tehuu mete ma au anang nggara muste mopo, elan fo au lemba-asaa susa-sonak naa nakandoo leo."

¹⁵ Basa boe ma ara reu rakabubua rala sira fefeen ma doik kara raa, fo reni sara Masir reu. Ara oo roo Benyamin boe. Ara losa naa, boe ma reu rasare Yusuf. ¹⁶ Neu Yusuf mete-nita Benyamin no ka'an nara, boe ma ana nadenu ndia malangga mana maono-lalaun nae, "Mia hatahorir ia reni au umang reu! Basa naa miu tati sapi esa fo dode-nasu malada-malada. Huu neu ko ara ra'a nai ledo tetuk ia ro au."

¹⁷ Boe ma malangga mana maono-lalaun naa, tao tungga Yusuf parendan. De ana noo sara reni Yusuf uman reu.

¹⁸ Neu ara la'o reni Yusuf uman reu, ka'an nara ramata'u ralan seli. Neu ara bei la'ok numa dalak, esa kokolak no esa nae, "Tao hata de ana nadenu ro ita ia mai? Fama te ana nae nakasususak ita, nahuu doik fo ara fee falik kasa numa ita karon nara dale ndia fai maneuk naa. Ara kedi rae ro ita ia mai, fo medak neu ma ara humu rala ita, fo tao ita dadi neu ndia ata-daton. Basa boe ma ara le'a rala basa ita keleduin nara."

19 Huu naa de neu ara sangga deka-deka Yusuf uman ena, boe ma ara kokolak ro malangga mana maono-lalaun naa rae, ²⁰ “Papa! Ai moke ambon, huu fai maneuk kara ai mai hasa mita nana'ak numa ia ena. ²¹⁻²² De neu ai fali meni ai nggoron miu, ai hahae numa dalak fo mae sunggu. Boe ma ai buka ai karon nara fo mae fee bandar ra'a. Ta bubuluk te ai hambu falik ai esa-esak doi hasa haden nara ruma karon dale. Ai ta bubuluk see ndia tao sara reu naa! Tehuu hatematak ia ai meni falik basa doik kara raa ena. De papa boso mamasana, ee! Mita fo papa bubuluk, hatematak ia ai oo meni doik laen bali, fo mae hasa nana'a beuk.”

²³ Boe ma malangga mana maono-lalau naa naselu nae, “Ei matu-matu a leo! Hae mamata'u! Fama te ei Lamatuam ndia fee baba'e-babatik neu ei nai ei karom mara naa dale. Fai maneuk naa, au simbo ala basa ei doim mara ena. Ei ta mahuta ena.” Basa boe ma ana mbo'i falik Simeon neni sira neu.

²⁴ Boe ma basa sara maso reni Yusuf uman dale reu. De malangga mana maono-lalau naa fee sara oe fo ara safe ralao ein nara. Ana oo fee sira keledin nara ra'a boe. ²⁵ Basa boe ma ana nafada nae, “Dei fo ei mi'a ledo tetuk sama-sama mia malanggan.” Neu ara bei rahani Yusuf mamain, ara raole memak sira fefeen.

²⁶ Neu Yusuf losa, boe ma basa sara sendek luu-langgan nara reu matan. De loo sira fefeen nara neun. ²⁷ Boe ma Yusuf natane sara nae, “Talo bee? Ei basa ngga sodak kara, do? Ei amam fo lasik naa ena talo bee? Ana oo sodak boe, do?”

²⁸ Ara raselu rae, “Papa ata lasin, fo ai ama bonggin naa bei sodak.” Boe ma ara kaur

langgan nara fo fee hada-horomatak neun bali.

²⁹ Basa boe ma Yusuf leleuk ndule sara, losa ana mete-nita ndia fadin Benyamin. Sira dua sara ina esa ma ama esa. Boe ma ana nae, “Ooo! Ndia ena, ei fadi muri anam fo ei tuik fai maneuk kara raa ena, do?”

Boe ma ana kokolak no Benyamin nae, “Ana, nggee! Au hule-haradoi fo Manetualain fee baba'e-babatic no'uk ka neu o.”

³⁰ Yusuf mete-nita Benyamin naa, boe ma dalen hii nalan seli fo nahindan doo basa ia naa nae mbo'a dea mai ena. Te ana sue nalan seli neu fadin na. Ana ta bisa nakataka nala dalen ena. Boe ma ana lai-laik la'o ela sara, fo maso neni kaman dale neu. De ana bu'i nasakekedun numa naa. ³¹ Ana bu'i nate'e, boe ma neu narou oe. Ana tao natetea dalen, de dea neu natonggo no sara. Boe ma ana nadenu mana mafafa'u uman nara reu rambemba mei nana'ak.

³² Ara fee Yusuf mesa kana na'a fe'e neu mei esa. Ndia ka'a-fadin nara ra'a reu mei laen. Ndia panggawe hatahori Masir asa oo ra'a fe'e reu mei laen boe, nahuu ara nunute mete ma ra'a rakabua ro hatahori Ibranir.† ³³ Malangga mana maono-lalau naa tao talo naa ena, fo fee ka'a-fadin nara ranggatuuk rasasare aok ro Yusuf. Ana fee sara esa-esak ranggatuuk tungga sira teun nara, mulai numa ka'a uluk losa fadik mate'en. Neu ara mete-rita sira nenggetuun nara talo naa, boe ma ara heran. ³⁴ Basa de Yusuf koladu fo ndia mana mafafa'u uman nara ha'i fee ka'a-fadin nara nana'ak numa ndia mein mai. Basa sara simbo koko baba'uk. Tehuu ara

---

† **43:32** Hatahori Masir nunute hatahori Isra'el, nahuu hatahori Isra'el, mana lolo bibi hiek ma bibi lombo.

tao Benyamin enan, ba'u lena la'e lima numandia ka'an nara mai. Boe ma basa sara ra'a-rinu losa po'on nara rakabete ralan seli.

44

Yusuf moo lilo fulan mopon

¹ Ara ra'a-rinu basa, boe ma Yusuf kutu-kutu no ndia malangga mana maono-lalaun nae, "O muu madai hader reni hatahorir ia esa-esak karon dale reu, losa sofe sara. Basa naa o tao seluk doin nara reni sira esa-esak karon dale reu. ² Boe ma o ha'i mala au moo lilo fulang, fo taon neni kana muri anak karon dale neu." De neu tao tungga Yusuf parendan.

³ Neu be'e-mai huhua anan, boe ma Yusuf mbo'i sara fo fali reni nana'ak kara ro sira keledein. ⁴ Ara la'o bei ta dook ka numa kota mai, boe ma Yusuf nafada ndia malangga mana maono-lalaun nae, "O malaik muu husi tungga hatahorir raa lai-laik. Mete ma husi hambu sara ena, na, o mafada talo ia, 'Tao hata de ei pepeko tou lasik? De ei bala ndia neulaun no tatao-nono'i manggarauk talo ia! ⁵ Tao hata de ei dalem mara malak mamana'o meni tou lasik moo lilo fulan? Ei ta bubuluk, do? Naa, ta kada tou lasik moo nininun! Ana oo pake mook naa fo tiro hatahori ua-nalen boe. Te mook naa neni malelak na! Ei tatao-nono'im mara ia memak manggarauk sudi selik kana!'"

⁶ Basa boe ma malangga mana maono-lalau naa husi neu losa hambu sara. Boe ma nafada sara tungga Yusuf kokolan bebeik kara.

⁷ Boe ma ara rasabara rae, "Papa dudu'an talo bee ia? Ai sumba-soo. Ta bisa dadi ai tao manggarauk talo naa! ⁸ Papa mesa kana bubuluk

ena, hetu? Doik kara raa maruma ai karon nara dale ndia fai maneuk naa, ai fee falik kasa reu papa ena, hetu? Dadi talo bee de ai bei malak mamana'o malanggan lilo fulan do lilo mbilan numa uman mai! Ta bisa dadi! ⁹ Papa parisa leo! Hambu buas naa nai see karon dale, na, hukun mates neun leo! Ma elan fo ai laen nara iar, dadi neu papa ata-daton leo.”

¹⁰ Basa de malangga mana maono-lalau naa nae, “Taa! Talo kada ia leo. Mete ma hambu mook naa nai see, na, ana dadi neu au kuling. Laen nara bole fali.”

¹¹ Boe ma ara rakonda lai-laik karon nara raa. De ara buka memak kasa. ¹² Malangga mana maono-lalau naa parisa no lutuk karon nara raa esa-esak, mulai numa ka'a uluk karon mai, losa fadi murik enan. Boe ma ana mete-nita moo lilo fulak naa numa Benyamin karon dale.

¹³ Benyamin ka'an nara mete-rita talo naa, boe ma dalen nara rakalulutu ralan seli. Ara fua falik karon nara raa reni keledai lain reu, de ara lenggu fali reni kota reu.

¹⁴ Neu ara fali losa Yusuf uman, ana bei numa naa. Boe ma ara sendek luu-langgan nara reu matan. ¹⁵ De Yusuf mboka nasaparak kasa nae, “Weeh! Tao hata de ei tao au talo ia! Ei ta bubuluk mae hatahori ina-huuk leo au ia, bisa pake malelak fo sangga bubuluk hatahori nemeninon?”

¹⁶ Boe ma Yahuda naselu nae, “Awii! Manetu-alain lufa nakaholak ai sala-singgon nara ena, de ai mae kokolak hata bali, papa? Ai mae masala'e ai aon nara talo bee bali. Mete ma papa nae ka'i ela ai fadi muri anan ia, na, malole lenak papa

ka'i ela ai basa ngga. Ha'i mala ai basa ngga, dadi neu papa ata-daton leo.”

¹⁷ Tehuu Yusuf naselu nae, “Taa! Hambu mook naa nai see, na, ana ndia dadi neu au kuling! Ei laen nara akambo'ik kasa. Fali meni ei amam miu leo!”

Yahuda noke fo ndia nggati Benjamin

¹⁸ Basa boe ma Yahuda neu deka-deka no Yusuf, de ana kokolak nae, “Papa! Au bubuluk papa koasan sama leo manek ia. Huu naa de boso mamasana au dei. Au oke luas fo kokolak faa ua papa. ¹⁹ Afik ka papa natane ai ena mae, ‘Ei amam ma fadim esa bei elan, do?’

²⁰ De ai maselu mae, ‘Ai aman lasik ena. Ma hambu ai fadi muri anan boe. Neu bonggin, ai aman lasik ena. Fadi muri anak naa, hambu ka'a tora ndunun esa, tehuu maten ena. Sira dua sara inan oo maten ena boe. De hatematak ia, ela kada fadi muri anak mesa kana. Huu naa de ai aman sue nalan seli neun.’

²¹ Boe ma papa nadenu ai meni ai fadin naa neni ia mai, fo papa bisa mete-nitan. ²² De ai maselu mae, kanak naa ta bisa la'o ela aman. Mete ma ana la'o elan, na, ai aman maten naa ena.

²³ Boe ma papa naselu nae, ‘Mete ma ei ta meni ei fadi muri anam naa, na, ei ta bisa mete-mita au matang ena.’

²⁴ Basa boe ma ai fali. Losa ai aman, boe ma ai mafada basa papa kokolan nara naa lala'en.

²⁵ Doo-doo boe ma ai nana'an nara basa ena. De ai aman nadenu ai fali meni Masir mai, fo hasa nana'ak bali. ²⁶ Tehuu ai maselu mae, ‘Papa, ee! Ai ta bisa naa miu ena. Huu manek lima konan naa nafada ena nae, mete ma ai ta mia ai fadi

muri anan, na, ai ta bisa mete-mita ndia matan. De ai fadi muri anan muste tungga neu dei, dei fo ai miu.'

²⁷ Basa naa ai aman kokolak bali nae, 'Ei bubuluk ena, hetu? Au saong Rahel naa, anan kada duak ka. ²⁸ Ana uluk ta sana ena. Mete te banda fuir ra'a henin ena. Huu naa de losa hatematak ia, au ta mete-ita sana ena. ²⁹ Mete ma ei ha'i meni kana muri anak ia numa au mai bali, boe ma ana hambu sosoek, na, ei tao tamba makasususak au, fo lasik ia ena, de au mate leo.'

³⁰⁻³¹ Talo ia, papa. Mete ma au fali uni au amang uu, ma ta ua falik fadi muri anak ia, neu ko ai aman maten naa ena. Te ndia samanen nakaesa no kanak ia na. Ana nambalasi nalan seli ena, de mete ma ai tao tamba makasususak kana, neu ko maten. ³² Lenak bali au helu-bartaa ua au amang ena ae, au ndia ataa kanak ia. Au helu-bartaa ua au amang mete ma au ta ua fali kanak ia neu ndia, na, dei fo au ataa salak naa losa mate.

³³ De au oke talo ia, papa: Elan fo au mesa ngga ndia ahani ia nggatin, dadi neu papa atadaton. Elan fo ana fali no ka'an nara. ³⁴ Mete ma kanak ia ta tungga, na, au oo ta bisa fali boe. Au ta akatataka ala mete-ita ai aman doidoso losa mate."

45

Yusuf nakalelelak aon, ma noke aman no ka'afadin nara lali reni Masir reu

¹ Yusuf namanene nala naa, boe ma dalen noe losa ta bisa nakataka nala nai ndia panggawe nara matan bali. Huu naa de ana nadenu sara dea reu, fo ela kada ndia mesa kana no ndia

ka'a-fadin nara. No dalak naa, ana bisa manaku aon nae, ndia naa, see. ² De basa penggawer raa dea reu, boe ma ana bu'i nakarereu nahere, losa basa hatahori Masir asa marai kama naa dea ramanene. Ma hatahorir marai manek uman oo ramanene boe.

³ Basa boe ma Yusuf nafada no ledoledo neu ndia toranoon nara nae, "Ka'a-fadi nggara ein, ee! Au ia Yusuf, ei toranoom! Memak papa bei sodak, hetu?"

Ka'a-fadin nara ramanene rala naa, boe ma ramata'u ralan seli, losa ara ungu ta kukudu ena.

⁴ Boe ma Yusuf nggaper asa nae, "Basa ngga deka-deka mai mata ia dei."

De ara reu deka ro Yusuf. Boe ma ana kokolak seluk nae, "Au ia Yusuf, fo fai bakahulun ei se'o henin neni Masir neu. ⁵ Memak ei se'o heni au ena. Tehuu boso mamata'u, ma boso mareresi fo esa ndae salak neu esa bali. Naa te Manetualain mesa kana ndia no au ia mai, akahuluk numa ei mai. No dalak naa, Ana pake au fo tao asoi-asoda hatahori no'uk ka, mita fo ara boso mate nahuu ndoes.

⁶ Hatematak ia, fai ndoe-la'as bei fo dadi teuk dua. Bei ela teuk lima bali. Lelek naa, hatahori ta mbombo'a-kakali dae, ta sele-tande, ma ta hambu dae isi-minan hata-hata. ⁷ No dalak fo ita ta bubuluk sosoa-ndandaan ia, Manetualain neni au akahuluk numa ei mai. Mita fo ketuk numa ei mai, ma ei umbu-anam mara ndia rasoda.

⁸ Dadi ndondoos ndia, ta huu no ei tataom mara de au losa ia, tehuu ia Manetualain nanaen. Ana ndia naen de au dadi uu manek lima konan nai Masir. Boe ma au dadi malangga mana

maono-lalau nai manek uma manen. Ta hambu hatahori laen mo'on lena heni au.

⁹ De hatematak ia, ei fali lai-laik leo, fo meni au harang neu papa mae leo ia, 'Papa anan Yusuf naa, bei masodak! Ana dadi neu hatahori inahuuk nai Masir ena. Ana oo noke papa neni Masir neu lai-laik boe. ¹⁰ Dei fo papa bole leo nai nusa Gosen deka no ndia. Mamanak naa neulauk ma loak, de papa bisa nakaboi basa papa bibi hien, bibi lombon, ma sapin nara lala'en. Boe ma ana oo noke fo papa neu no umbu-anan, uma isin, ma basa pusakan nara lala'en fo leo rakandoo nai naa boe. ¹¹ Mete ma papa nai Gosen, na, ana bisa nanea papa nai naa. Huu fai ndoe-la'as bei ela teuk lima bali. De dei fo ana koladu fo papa, nufaneluk kara, ma basa papa banda-manun nara lala'en ta to'a kuran hata esa boe na.'"

¹² Yusuf nafada basa, boe ma ana kokolak bali nae, "Hatematak ia, ei mete-mita no ei matam ena, hetu? Ma o Benyamin. Au ia, memak Yusuf. ¹³ De mafada ita aman mae, au koasang nai Masir ia mo'on seli. Ma tui papa basa hata fo ei metemitan ena boe. Basa naa ei mia papa lai-laik neni ia mai leo!"

¹⁴ Boe ma ana holu nala fadin Benyamin, de dua sara bu'i. ¹⁵ Ana oo holu nala ka'an nara boe, de ana idu esa-esak. Basa naa, dei de ara mulai kokolak roon.

Mane Masir simbo nala Yusuf ka'a-fadin nara.

¹⁶ Basa naa, neu manek no ndia penggawen nara ramanene Yusuf ka'a-fadin nara mai, boe ma basa sara ramahoko. ¹⁷ Basa boe ma manek

kokolak noon nae, “Yusuf, ee! Mafada o ka'a-fadim mara, fo ara fua rala hader reu sira keledein nara lain, fo reni sara Kana'an reu. ¹⁸ Basa naa madenu sara ro o amam no basa nufanelum mara lala'en, fo ara lali reni ia mai leo. Dei fo au fee sara dae fo neulaun lenak nai Masir, fo ara bisa leo-la'o neu naa, ma ara ra'a numa dae naa isi-minan mai. ¹⁹ Boe ma mafada sara, fo ara reni memak kareta hida numa ia neu, fo ara fua kakana anar ma o amam. ²⁰ Boso dudu'a pusaka fo ara ta bisa ko'o-ba'u reni sara raa, huu basa hata fo neulauk lenak nai Masir ia, dei fo ara soa sara.”

²¹ Yusuf namanene nala naa, boe ma ana fee sara kareta hida, ma lepa-nggees nai dalak, tungga manek parendan. Ma ndia ka'a-fadin nara oo* raole fo fali reu sara tungga manek parendan boe. ²² Yusuf oo fee sara esa-esak bua-lo'a beuk pasan esa boe. Tehuu ana fee Benyamin doi fulak 300, no bua-lo'a beuk pasan lima. ²³ Ana oo haitua fee aman bua-ba'u malole mate'en numa Masir mai boe, de ara fua sara reu keledei mane salahunu. Ana fee tamba seluk hade, roti, ma nana'ak mata-matak kara, reu keledei ina salahunu lain, fo dadi reu sira lepa-nggeen, neu ara fali reni Masir mai. ²⁴ Basa boe ma ana fee sara fali, ma ana fee nesenedak nae, “Ei boso mareresi nai dalak, ee!”

Yakob namanene Yusuf bei masodak

²⁵ Basa boe ma ara fali reni sira aman nai Kana'an reu. ²⁶ Ara losa naa, boe ma rafada sira aman rae, “Papa, ee! Papa anan Yusuf bei

---

* **45:21** Susura Ibrani huuk surak nae, “Isra'el anan nara tungga manek parendan.” Isra'el naa, Yakob naden laen.

masodak. Ana dadi hatahori ina-huuk ena, de ana parenda nai Masir!”

Neu Yakob namanene nala naa, boe ma ana namananauk kana, ma ana ta namahere sira tutuin. ²⁷ Tehuu neu ara rafada basa Yusuf kokolan, ma ana mete-nita karetar fo Yusuf haituak kara fo sangga fua reni ndia neni Masir neu, dei de ana mulai namahere. ²⁸ Boe ma ana kokolak nae, “Awii! Au anang bei masodak, ee! Talo naa dei fo au amahoko! Au muste uu tiron dei, dei fo au bisa mate no lino-lendek.”

46

Yakob no nufanelun nara rahehere fo rae reni Masir reu

¹ Basa boe ma Yakob* asa rafafa'u bua-ba'un nara, de ara la'o ela Kana'an. Losa nggorok Barseba, boe ma ana tunu-hala banda fo tao tunu-hotuk fee Manetualain, fo ndia aman Isak nakaluku-nakatele neun numa fai bakahulun mai.

² Le'odaek esa boe ma ana nala me'i. Nai me'is dale, ana namanene Manetualain nanggoun nae, “Yakob! O mambadeik dei, fo nenene!”

Boe ma ana naselu nae, “Tao hata, Manetualain!”

³ Boe ma Manetualain nae, “Au ia Manetualain fo o amam nakaluku-nakatele neun numa fai bakahulun mai ena. O boso mamata'u muni Masir muu, huu neu ko Au tao o tititi-nonosim dadi neu hatahori nusa mo'ok nai naa. ⁴ Neu ko Au uni Masir uu sama-sama ua o. Ma neu ko Au oo ua falik o tititi-nonosim mara reni dae

---

* **46:1** Susura Malalaok dede'a Ibrani nae, “Isra'el nafafa'u, boe ma la'o.”

Kana'an mai boe. Neu ko neu faik fo o mate, o anam Yusuf hambu o ani hahaem.”

⁵ Basa boe ma Yakob no anan nara† la'o ela nggoro Barseba. Ara fua Yakob no sao-anan nara reu karetar fo manek Masir haituak ena. ⁶⁻⁷ Boe ma ara ha'i reni basa sira pusakan nara, ma basa banda-manun nara fo sira ue rala numa dae Kana'an ena. Yakob no ndia ana toun, ana inan, ma basa umbu-usin nara lala'en la'o reni Masir reu.

Yakob nufanelun fo mana tungga reni Masir reu

⁸ Yakob nufanelun nara fo mana tungga lali reni Masir reu, sira:‡

Ruben, ana uluk. ⁹ Anan nara sira: Henok, Palu, Hesron, ma Karmi.

¹⁰ Simeon, no anan nara, sira: Yemuel, Yamin, Ohad, Yakin, ma Sohar. Ma Saul, ndia anan numa saon, ina Kana'an mai.

¹¹ Lewi no anan nara, sira: Gerson, Kehat, ma Merari.

¹² Yahuda no anan nara, sira: Sela, Peres, ma Sera. Yahuda anan laen Er, ma Onan, mate sara ruma Kana'an ena. Ana oo neni Peres anan nara boe, sira: Hesron ma Hamul.

¹³ Isaskar no anan nara, sira: Tola, Pua, Ayub, ma Simron.

¹⁴ Sebulon no anan nara, sira: Sered, Elon, ma Yahleel.

¹⁵ Sira basa sara raa, Yakob no saon Lea ana bonggin nara, neu ara leo numa Mesopotamia. Hambu sira ana inan esa bali, nade Dina. De

---

† **46:5** Susura Malalaok dede'a Ibrani surak nae, “Isra'el anan nara la'o ro sira aman, Yakob.” ‡ **46:8** Susura Malalaok dede'a Ibrani surak nae “Isra'el nufanelun”.

Yakob no Lea tititi-nonosin nara basa sara, sira hatahori 33.

¹⁶ Boe ma hambu anan nara ruma saon laen mai, sira: Gad, no anan nara: Siflon, Hagi, Suni, Esbon, Eri, Arodi ma Areli.

¹⁷ Aser no anan nara, sira: Yimna, Yiswa, Yiswi, Beria, ma sira feton, nade Sera.

Hambu Beria anan nara boe: Heber no Malkiel.

¹⁸ Sira basa sara, hatahori 16, fo Yakob no ndia saon Silpa umbu-anan nara. Silpa naa, ina mana malalau uma-loo fo Laban feen neu ana inan Lea, Yakob sao ulun.

¹⁹ Boe ma hambu Yakob saon laen bali, nade Rahel. Ana bonggi nala anak dua, sira: Yusuf no Benyamin. ²⁰ Lelek naa, Yusuf sao nala Asnat numa Masir ena. Ndia ari-aman naa, malangga anggama numa Kota On. Ndia naden Potifera. Yusuf no Asnat anan nara, sira: Efraim ma Manase.

²¹ Benyamin oo tungga Masir neu no anan nara boe, sira: Bela, Beker, Asibel, Gera, Naaman, Ehi, Ros, Mupim, Hupim, ma Ared.

²² De Yakob no saon Rahel tititi-nonosin naa, hambu hatahori 14.

²³ Basa naa, bei hambu Yakob saon esa bali, nade Bilha. Dua sara anan nara, sira: Dan no Naftali.

Dan anan, nade Husim.

²⁴ Naftali no anan nara, sira: Yasel, Guni, Yeser, ma Silem.

²⁵ Yakob no saon Bilha tititi-nonosin naa, hambu hatahori 7. Bilha naa, Rahel ina mana malalau uma-loon fo ana hambun numa ndia papan Laban mai.

²⁶ De basa Yakob tititi-nonosin nara mana reni Masir reu, hambu hatahori 66. Bei ta reke no ndia mane-feun ma fetu-feun nara. ²⁷ Tamba no Yusuf anan nara fo bonggi sara ruma Masir, sira dua. De Yakob no nufanelun nara fo mana leo numa Masir, basa sara hatahori 70.

Yakob natonggo falik no anan Yusuf

²⁸ Neu ara sangga deka Masir ena, Yakob nadenu anan Yahuda la'ok nakahuluk, fo neu noke Yusuf mai natonggo noon nai Gosen. Neu ara losa Gosen ena, ²⁹ boe ma Yusuf sa'e karetan, fo neu natonggo no aman numa naa. Neu ara ratonggo, boe ma Yusuf holu nala aman, de ana bu'i nala doon seli.

³⁰ De Yakob kokolak nae, "Anang Yusuf, ee! Hatematak ia au mesa ngga mete-ita o ena. Ma au bubuluk ena o bei masodak. Huu naa de leo mae au mate hatematak ia oo malole boe."

³¹ Basa boe ma Yusuf nafada basa ndia ka'afadin nara nae, "Au muste uu afada manek ae, au nufanelung nggara ruma Kana'an mai ena. ³² Dei fo au afada ae, eir ia hatahori mana makaboi bibi lombo ma sapi. Huu naa de ei oo meni ei bandamanum ma pusakam mara ruma Kana'an mai boe. ³³ Mete ma manek noke ei, ma ana natane nae ei masi'e tao ue-osa hata, ³⁴ na, ei maselu neun mae, ei basa ngga ia, mana makaboi bandamanu numa kadi'i anam mai, sama leo ei bei-ba'im mara. No dalak naa, neu ko ana nadenu ei leo miu dae Gosen." Yusuf nafada talo naa, nahuu hatahori Masir asa nunute, mete ma ara leo rakabua ro mana lolo bandar.

47

Manek fee Yusuf nufanelun nara dae oer

¹⁻² Basa boe ma Yusuf no ndia toranoon lima reu rasare manek. Yusuf nakalelelak kasa reu manek nae, "Papa manek! Au amang ma au ka'a-fading nggara ruma Kana'an mai ena. Ara mai ro basa sira bibi hien, bibi lombon, sapin, ma sira bua-ba'un nara lala'en. Hatematak ia basa sara rai dae Gosen ena."

³ Boe ma manek natane nae, "Ei ue-osam hata?"

De ara raselu neu manek rae, "Air ia mana lolor sama leo ai bei-ba'in nara. ⁴ Hatematak ia, nai dae Kana'an hambu teu ina ta hoho'ak losa ta hambu nana'ak ma na'u ai-ana ena. Huu naa de ai meni nusak ia mai fo leo taak. Ai oo meni ai banda-manun nara boe. De hatematak ia, ai moke luas neu papa manek fo ai leo miu dae Gosen, fo makaboi ai banda-manun nara reu naa."

⁵ Basa boe ma manek nafada ndia hihiiin neu Yusuf nae, "Hatematak ia o amam no o ka'a-fadim mara rai ia ena. ⁶ De ara bole tao nusak ia, sama leo sira nusa heli-helin. Au bubuluk, dae Gosen naa, dae neulauk mate'en nai nusak ia. Dadi malole lenak ara leo reu kada naa leo. Mete ma ketuk ruma sira mai to'u lima banda-manur ro malole, na, naa fo ara oo to'u lima au enang nggara reu naa boe."

⁷ Basa boe ma Yusuf nakalelelak aman neu manek. Boe ma Yakob hule-haradoi neu Manet-ualain fo Ana fee baba'e-babatik neu manek naa.

⁸ Boe ma manek natane Yakob nae, "Papa teun nara hida ena?"

⁹ Yakob naselu nae, "Au asoda teuk 130 ena, tehoo au ta leo ahoo uu mamanak esa boe na.

Au bei-ba'ing nggara oo talo naa boe. Mete ma akasasamak ua sara, na, memak au teung nggara keke'un lena, tehoo sofek no manggata'ak."

¹⁰ De Yakob noke Manetualain fee seluk baba'e-babatik neu manek, basa boe ma ana nate'a.

¹¹ Boe ma Yusuf tao tungga manek kokolan, de ana dudu fee sara mamanak nai dae Gosen. Mamanak naa, lolen seli. (Neu ko ara foi mamanak naa nade 'Rameses'). Basa boe ma Yusuf aman no ka'a-fadin nara leo rakandoo reu naa. ¹² Yusuf oo sadia nana'ak boe fo fee ndia aman, ka'a-fadin nara, ma basa sao-anan nara lala'en, mulai numa mo'ok mate'en mai, losa kadi'i anak mate'en.

Fai ndoe-la'as numa dae Masir

¹³ Lelek naa, fai ndoe-la'as sudi selik kana, losa sudi nai bee ta hambu nana'ak ena. Numa Masir mai losa Kana'an, basa hatahori mana ndole-na'uk kara ena. Ara ta bisa tao hata-hata ena, nahuu mana farakuk kara ena. ¹⁴ Boe ma hatahorir ruma basa mamanak kara marai Masir ma basa mamanak kara marai Kana'an mai, mai fo hasa nana'ak nai Yusuf. De ana naduduru basa doik kara raa, fo neu mbeda sara reu manek uman. ¹⁵ Lelek naa, hatahori Masir ma hatahori Kana'an nara ketu doin nara ena. Huu naa de ara ta bisa hasa nana'ak bali. Boe ma ara mai rasare Yusuf, de roke rae, "Papa, ee! Fee ai nana'ak dei, mita fo ai boso mate nahuu ndoes. Te ketu ai doin nara ena na."

¹⁶ Boe ma Yusuf naselu nae, "Mete ma memak ei doi taak kara ena, na, taon talo ia: fee kada ei banda-manum mara mai, fo au sai-selun no nana'ak." ¹⁷ Boe ma ara fee sira banda-manun nara reu Yusuf, fo sai-selun no nana'ak. Ndia sira ndaran, bibi lombon, bibi hien, sabin, ma

keledein nara, nahuu teuk naa Yusuf helu-bartaa talo naa ena.

¹⁸ Manafali boe ma ara reni Yusuf mai bali, de rae, "Papa, ee! Ai kokolak tungga ndoon leo. Ai doin ma ai banda-manun papa sai-selu nala basa sara ena. Hatematak ia ai ta ela hata-hata ena. Ela kada ai aon ma ai dae oen. ¹⁹ Boso ela ai mate. Mete ma ai mate, na, see ndia nakaneni dae oer raa? Malole lenak papa ha'i mala ai dadi neu papa ata-daton. Ma papa oo ha'i mala ai dae oen nara boe, fo dadi neu papa enan. Basa naa papa fee bini-nggees fo ai sele-tande fee papa. Ai sosota-mamangum ma ai dae oen naa, papa nggatin no kada nana'ak. Sadi ai boso mate."

²⁰ No fai ndoe-la'as boe namatua, huu naa de basa hatahori Masir se'o heni sira dae oen. De Yusuf hasa nala basa dae oer marai Masir fo dadi neu manek pusakan. ²¹ No dalak naa, de basa rau-ingu Masir dadi neu manek ata-daton.*

²² Tehuu Yusuf ta hasa malangga anggamar dae oen, nahuu manek fee sara nana'ak taa-taa. Huu naa de ara ta parluu se'o sira dae oen.

²³ Lelek naa oo Yusuf kokolak no rau-inggur boe nae, "Hatematak ia ei dadi miu manek ata-daton ena. Basa ei dae oem lala'en oo, au hasa ala sara ena soa-neu manek boe. Dadi ei ha'i mala bini-nggees ia, fo miu sele-tande neu dae oer raa leo. ²⁴ Basa naa neu fai ketu-koruk, na, ei ba'en neu baba'ek lima. Baba'ek esa menin fee manek. Ela baba'ek haa, ei paken dadi bini-ngges, ma ketuk ei mi'a mia ei nufanelum mara."

---

* **47:21** Hambu susura dede'a Ibrani ketuk surak rae, "Yusuf lali heni basa hatahorir reni kotar dale reu."

²⁵ Boe ma ara raselu rae, “Papa fali mala ai sodam ena, huu naa de ai moke makasi. Ai nau dadi miu papa manek ata-daton leo.”

²⁶ Basa boe ma Yusuf tao hohoro-lalanek naa dadi neu dala-hadak nai nusa Masir. Huu naa de numa basa hader fo rau-inggur ketu-koru ralak kara, ara ba'en neu lima. Baba'ek esa, ara feen neu manek. Baba'ek haa, sira mesa kasa pake. Kada malangga anggamar dae oen, manek ta hasa sara. Dala-hadak naa, ara bei pake rakandoon.

Yusuf helu-bartaa fo natoï Jakob nai sira bei-ba'in mamana raten

²⁷ Mulai numa lelek naa mai, boe ma hatahori Isra'el asa leo rahuu reu Masir rai dae Gosen. Ara dadi reu hatahori kamasu'ik, ma titi-nonosin nara oo tamba ramano'u boe.

²⁸ Numa Masir, Jakob bei nasoda teuk 17 bali, losa basa teun nara dadi teuk 147. ²⁹ Neu fai mamaten sangga deka ena, boe ma ana noke nala Yusuf, de nafadan nae, “Anang Usu, ee! Au ameda ta dook ka bali, te Manetualain noke falik au ena. Dadi au oke, mete ma o sue au, na, o sumba-soo fo boso matoi au nai dae Masir ia. ³⁰ O muste muni falik au ao-mbaa mamateng, neni ita bei-ba'in nara mamana raten neu, fo matoi au neu naa. Naa, papa hihiiin.”

Boe ma Yusuf naselu nae, “Malole, papa! Mete ma papa nau talo naa ena, na, au tungga a leo.”

³¹ De Jakob kokolak nae, “Mete ma talo naa, na, hatematak ia o sumba-soo dei, fo mae o tungga papa hihiiin.”

Basa boe ma Yusuf sumba-soo tungga Jakob kokolan. Boe ma Jakob sendek luu-langgan

neu koi lain, fo hule-haradoi noke makasi neu Manetualain.

48

Yakob noke baba'e-babatic soa-neu Yusuf anan, Efraim no Manase

¹ Ta dook ka boe ma hatahorir mai rafada Yusuf rae ndia aman namahedi no'uk ka ena. De ana no anan dua sara, sira Manase ma Efraim, fo reu tiro sira ba'in Yakob. ² Neu Yakob namanene Yusuf asa mai ena, boe ma ana nakatatakak aon fo nangatuuk neu koi.

³ Boe ma ana nafada Yusuf nae, "Anang Usu, ee! Fai maneuk kara Manetualain mana Koasa Mate'en natudu aon neu au ena numa nggorok Luus nai dae Kana'an. Numa naa, Ana helubartaa neu au. ⁴ Ana kokolak nae, 'Neu ko Au fee o umbu-anam mara ramahefu, fo o tititi-nonosim dadi neu hatahori nusa mo'ok. Neu ko Au oo fee nusak ia neu o tititi-nonosim mara boe, fo dadi neu sira pusakan losa dae-bafok fai mate'en.'

⁵ Hatematak ia o anam Efraim no Manase naa, sira haak talo ia: au uni Masir mai, tehoo dua sara rai ia ena. Leo mae talo naa oo, hatematak ia au tao dua sara leo au ana heliheling ena, sama leo Ruben ma Simeon boe.

⁶ Tehoo mete ma o hambu anak bali, na, naar o anam mara. Au ta tao sara reu au anang nggara. Dadi dei fo ara simbo sira pusakan numa kada sira ka'an Efraim ma Manase mai. ⁷ Au tao talo naa, fo asaneda neu o inam Rahel. Neu ita fali numa Mesopotamia mai fo teni Kana'an teu, boe ma o inam bonggi lenggu numa dalak deka no nggorok Efrata nai dae Kana'an. Faik naa, au dalen susa nalan seli! Boe ma au

atoin numa dalak mana neni nggorok Efrata neu tatain.” (Nggorok naa hatematak ia, ara foin nade *Betlehem*.)

⁸ Yakob* kokolak basa, boe ma ana botik matan, de mete-nita Yusuf anan nara ruma naa. Boe ma ana natane Yusuf nae, “See anan nara iar?”

⁹ Yusuf naselu nae, “Sira iar, kanak kara fo Manetualain ba'e fee au numa Masir.”

Basa boe ma Yakob kokolak nae, “Mete ma talo naa, na, o mua sara deka-deka au, fo au hule-haradoi oke Manetualain fee baba'e-babatic neu sara.” ¹⁰ Yakob lasik ena, de matan sambu-sambuk ka ena. Huu naa de ana ta bisa mete-nita no malole ena. Boe ma Yusuf noo anan dua sara reu deka-deka Yakob, de ana holu ma idu sara. ¹¹ Basa boe ma ana kokolak no Yusuf nae, “Doo basa ia au du'a ae, ta bisa dadi au atonggo ua o bali. Tehuu hatematak ia Manetualain tao lenak bali, losa au oo bei bisa mete-ita o anam mara boe.”

¹² Basa boe ma Yusuf fee anan nara rakaheok numa Yakob mai,† de ana sendek luu-langgan no matan losa daer neu aman matan. ¹³ Boe ma Yusuf nambadeik. De le'a nala anan nara, fo fee sara rambariik deka-deka ro ndia aman. Ana tao ana kaesan, Manase, neu Yakob boboa konan, ma ana kaduan Efraim, neu boboa kiin. ¹⁴ Tehuu neu Yakob nae ndae liman neu sara, fo noke baba'e-babatic fee dua sara, ana lali lima konan neni Efraim langgan neu, ma ana ndae lima kiin neu Manase langgan. ¹⁵ Boe ma ana hule-haradoi

* **48:8** Susura Malalaok dede'a Ibrani surak nae, “Isra'el”.

† **48:12** Susura Malalaok dede'a Ibrani surak nae, “Yusuf fee anan nara rakaheok numa Yakob luu-langgan lelan mai.”

neu Manetualain fo fee baba'e-babatic neu Yusuf nae,

“O ba'im Isak aman Abraham,

no o ba'im Isak naa,

dua sara tungga Manetualain hihii-nanaun taa-taa.

Manetualain oo nakaboi au numa muri-sorong mai losa hatematak ia boe.

¹⁶ Ana nakambo'ik au ena numa basa sosoek mata-matak kara mai.‡

De au oo oke-hule fo Ana fee baba'e-babatic neu kakanak kara iar ro tititi-nonosin nara boe.

Mete ma ara hule-haradoi neu Manetualain,

na, ara boso lilii raseseik ba'i Abraham, ba'i Isak, ma au nadeng.

Mita fo sira tititi-nonosin nara tamba rama-hefu,

fo dadi hatahori nusa mo'ok nai dae-bafok ia.”

¹⁷ Tehuu neu Yusuf mete-nita ndia aman ndae lima konan neu fadik Efraim langgan, boe ma ana to'u nala aman liman naa, de ana lalin neni ka'ak Manase langgan neu. ¹⁸ Ana nafada aman nae, “Papa, ee! Boso tao talo naa. Huu ndia naa, fadik. Ana uluk ta ndia sana. Papa muste ndae papa lima konan neu ka'ak langgan. Te naa ka'ak haak na!”

---

‡ **48:16** Susura Malalaok dede'a Ibrani surak nae, “Au oke-hule fo Manetualain atan numa nusa tetuk do inggu temak mai, nakambo'ik au numa basa sosoek kara mai.” Tehuu hambu hatahori malelak kara rae, ia Manetualain natudu aon neu Ana pake atan numa nusa tetuk do inggu temak mai, fo nakambo'ik Yakob numa sosoek mata-matak kara mai. Mete boe nai Tutui Makasososak 16:7; 21:17; 22:11, 15.

19 Tehuu aman Yakob ta nau. Boe ma ana nae, “Ana, nggee! Memak au bubuluk. Neu ko Manase dadi hatahori ta hoho'ak ma titi-nonosin tamba ramahefu, losa dadi neu hatahori nusa mo'ok. Tehuu ndia fadin Efraim naa, neu ko ana ta hoho'ak lena henin bali. Ma ndia titi-nonosin nara, neu ko no'un seli losa ara dadi reu hatahori nusak ta hoho'ak no'uk ka.”

20 Basa boe ma ana nafada kakana kaduak kara raa nae, “Metete ma hatahori Isra'el rokehule Manetualain fee baba'e-babatic neu hatahorir, na, neu ko ara oo raseseik ei dua ngga nadem boe. Neu ko ara rokehule rae, ‘Ela leo bee na Manetualain fee baba'e-babatic neu o, sama leo Ana fee baba'e-babatic neu Efraim ma Manase.’”

No dalak naa, Yakob oo naseseik Efraim naden nakahuluk numa ndia ka'an Manase naden mai boe.

21 Basa boe ma Yakob nafada Yusuf nae, “Ana, nggee! Ta dook ka bali te au mate ena. Tehuu neu ko Manetualain tulu-fali ei, boe ma Ana no falik ei meni ei bei-ba'im mara nusan miu. 22 De hatematak ia, au fee o lena heni au fee o ka'afadim mara. Ma au fee tamba o letak manai dae Kana'an, fo fai bakahulun au ha'i alan numa hatahori Amorir mai, neu au atati ua sara.”

49

Yakob nafada ndia anan nara esa-esak no hihiru-heheon ma baba'e-babatin nara

1 Basa boe ma Yakob nadenu roke basa anan nara. Ara mai, boe ma nafada sara nae, “Ana nggara ein, ee! Mai fo ei makabubua deka-deka

mia au nai ia dei. Au nau afada ei esa-esak leleolala'om nai fai bakadean.”² Boe ma Yakob mulai nafada memak anan nara nae,

“Talo ia! Yakob anan nara ein, ee! Mai ei mambariik eko-feo au.

Nenene ei amam Isra'el ia nae kokolak:

³ *Ruben!* O ia, au anang ka'ak mate'en! O ia, au tete'e aing, ma au lima konang. Hatahorir fee hada-horomatak mete'en neu o.

⁴ Tehuu o dalem ta nakise, ta bubuluk o hihiim ndia bee, sama leo rii nai tasi no kaiboik ana ia mai, ma neni naa neu. Medak neu ma, o muu sunggu-soro mua au saong Bilha ena, de tao manggenggeo o amam koin. Huu naa de o panggak ka'am tuda henin memak!

⁵ *Simeon ma Lewi!* Ei dua ngga leo esak kara! Ei dua ngga soa lesu tafar no muda hiek, fo tao mala hatahorir doidoso. ⁶ Ei hihiim ndia kada tati ketu sapir ei mbimbiin nara, losa ara sesendok reu kada mamanan nara. Ma ei manggaraum mara bali, ndia ei henggu nisim mara, dei fo tao misa hatahorir. Huu naa de au ta nau tao matak neu ei kokolam mara. Au oo ta nau sorodododo ua ei dede'am mara boe.

⁷ De hatematak ia, au akatoo ei mana bobotom mara raa, te sudi selik kana na! Ma ei nasa-odadedeim fo ta mana maena dale kasian faa boe na. Neu ko ei mesa ngga lemba-masaa ei manggaraum. Neu ko Manetualain husi kii-konak ei titi-nonosim mara. Boe ma ara leo sasarak sudi nai bee, nai dae Isra'el.

⁸ *Yahuda!* O nadem sosoa-ndandaan nae, 'koakio'. O ka'a-fadim mara neu ko ara

koa-kio o, ma ara rate'e langgan nara fee hada-horomatak neu o. O musum mara oo, o nde'i sara, losa ara ta bisa botik langgan nara boe. ⁹ O ia sama leo singa tena ta hoho'ak, fo mesa kana bisa sangga nana'an. O sama leo singa mane narere'a ao-inan fo nae neu sunggu-lu'u boe; ta hambu esa boe na nambarani neti nggunggue o. O sama leo singa ina fo mana nanea anan boe; ta hambu hatahori esa boe na nambarani neu rambara'u o. Leo naak oo no o boe, huu hatahorir ramahia o, ma ara ta rambarani tao mata-matak. ¹⁰ Neu ko o ndia to'u parenda. O tititi-nonosim mara oo, to'u parenda tungga-tungga boe, losa neu ko hambu esa naena haak lena heni basa sara fo nanggatuuk to'u parenda naa. Ma basa hatahori nusak kara kaur langgan ma ramanene neu Ndia.✧ ¹¹ Neu ko o leo-la'o no nemehokok. O hii hata a mesan, hambun! O mae tao hata a mesan, dadi! Boe ma o banda-manum mara, ma osi-lutur buna-boan nara tamba ramano'u, losa neni pipiru-ngganggari henik kara. ¹² O nana'a-ninum mara malada-malada mesan, losa ta basa-basa.

¹³ *Sebulon!* O dae pusakam loan seli, ma deka no tasi, losa natoo no kota Sidon. Ofak kara sudi ruma bee mai fo nggari naka no linok neu o tasim tatain.

¹⁴⁻¹⁵ *Isaskar!* O ia, sama leo keledei barakaik, tehoo o langga batun mata bali. Mete

---

✧ **49:10** Mateos 1:3

ma o sunggu nai dalak ena, na,* see ndia bisa nakasetik o mambadeik fo la'ok makandoo. Tehuu mete ma o mete-mita nggoro neulauk naa nai serik naa ena, na, ta nedenu oo, o lemba mala o fufuam mara ena fo muu boe. De o naa, talo naa leo!

16 *Dan!* O nadem sosoa-ndandaan nae, 'mana maketu-maladi dede'ak'. Boe ma o ia, ma o tititi-nonosim mara, neu ko raketu-raladi o leom dede'an nara no ta mbeu seserik. Huu o leom naa, esa numa hatahori nusa Israel asa mai. 17 O ia oo kadudin seli sama leo mengge karasok mana lu'u nai dalak tatain boe. Mete ma hatahori sa'e ndara nesik naa, na, nggenger neu te o kiki ndara ei dean, losa hatahorin tuda nalenggu pikok.

18 Oo, MANETUALAIN! Au hule-haradoi fo O fee masoi-masodak neu ai basa ngga.

19 *Gad!* O nadem liin sangga leo 'nggafu feen'. Neu ko na'o manu-meo bubuak kara nggafu fee o, tehuu o nggafu masafali masenggi sara.

20 *Aser!* Neu ko o osi-lutum buna-boan neulauk mate'en, losa o bisa tao koki-baroo maladar, fo mane-manek kara mai bandahasa nai o.

21 *Naftali!* O ia, sama leo rusa ina fui, de ta hambu hatahori esa boe na bisa koladu nala o. O bonggi mala o anam mara kada neulauk kara boe.

---

* **49:14-15** Dede'a Ibrani bisa pake sosoa-ndandaak dua: "sunggu nai mamananak dua taladan" ma "sunggu nai karon neni fuak dua taladan".

- 22 *Yusuf!* O sama leo ai kalonggek mana mori deka nai oe matak. O ndanam mara ralongge reni tembo demak kara reu.†
- 23 Hambu hatahorir oo tao sundak o, huu dalen nara hedis sara, sama leo musu mana kou o. 24 Tehuu Manetualain fo au akaluku-akatele neuk naa, tulu-fali o. Huu naa de neu ko Ana fee lima boa mapaherek neu o, losa o bisa kou masafali sara, leo mae numa dook ka mai. O bisa masenggi sara, nahuu Manetualain mana tulu-fali o naa, memak koasan ta neni babanggak tetebes. Huu naa de au asarai neun. Huu Ana ndia nanea au. 25 Neu ko Ana oo nanea o boe. Ma Ana fee baba'e-babatic neu o, baba'e-babatic numa lalai mai, baba'e-babatic numa dae-inak mai, ma baba'e-babatic bonggi mala anak manahetak fo sodak. 26 Letek kara ta mopo heni sara. Ma au baba'e-babating soa-neu o ia, no'un lena heni basa letek kara lala'en! Ela leo bee na basa baba'e-babatic kara iar mbo'a reni o reu, nahuu o ndia lena mate'en numa basa o ka'a-fadim mara lala'en mai.
- 27 *Benyamin!* O paranim sama leo busa fui mana lakamarak. Bei huhua anak, te ana neu sombu ena fo humu nala ndia nana'an. Mete ma le'odae, na, ana neu baba'e nana'a lenan nara fee anan nara. O tititi-nonosim oo ta hoho'ak talo naa boe!"
- 28 Ba'u kada naa leo, Yakob nafada memak ndia anan nara leleo-lala'on nai fai bakadean,

† 49:22 Dede'a Ibrani nai lalanek ia, ta manggaledok. Hambu hatahori malelak kara rae sosoa-ndandaan 'ai kalonggek', ketuk rae 'keledei'.

esa-esak no tititi-nonosin. Sira basa sara raa, ndia rakonda leo Isra'el kasalahunu duak kara.

Yakob mamaten

²⁹⁻³⁰ Basa boe ma Yakob noke anan nara helu-bartaa, de ana nae, "Ta dook ka bali, te au mate ia ena. Mete ma au mate, na, ei muste miu matoi au uu ba'i Abraham raten. Rates naa nai luak, deka no nggorok Makpela ma Mamre nai dae Kana'an. Fai bakahulun ba'i Abraham tifa nala luak naa osin, fo taon neu ndia mamana raten. Ana tifa ketun numa leo Het hatahorin esa mai, nade Efron. ³¹ Nai naa ara ratoi ita ba'in Abraham no ita bein Sara, ma au amang Isak no au inang Ribka. De ei oo muste matoi au uu naa boe, neu au saong Lea boboan. ³² Ei boso lilii matoi au neu luak, fo ba'i Abraham tifa nalak naa ena."

³³ Yakob kokolak basa talo naa, boe ma ana sunggu fali neu koi lain, de maten leo.

50

¹ Basa boe ma Yusuf holu nala aman, de ana bu'i nakarereu. Ma ana idu nasakukukun.

² Basa de Yusuf fee parenda neu mana makaneni ao-mbaa mamates sara, fo ara tao modo-aidoo neu Yakob ao-mbaa mamaten, fo ta nakalulutu.

³ Boe ma mana makanenir rakaneni ao-mbaa mamates naa, losa faik 40 dalen, tunggu sira si'en. Basa hatahori Masir asa oo bu'i ramatani Yakob mamaten boe. Ara tao talo naa losa faik 70 dalen, taon sama leo sira hatahori ina-huun mate.

⁴ Basa faik kahitu hulun nara, boe ma Yusuf nafada ndia panggawen nara nae, "Nenene! Au oke fo ei meni au hara liing ia, miu mafada

manek mae talo ia: ⁵ 'Neu au amang nae mate, ana noke au helu-bartaa fo au uu atoi ndia ao-mbaa mamaten nai dae Kana'an. De au hule manek fee luas fo au uu atoi au amang. Basa naa, dei fo au fali ia mai.'"

⁶ Manek namanene nala naa, boe ma ana naselu nae, "Mete ma o helu-bartaa neu o amam talo naa ena, na, muu fo matoin neu naa leo."

⁷ Boe ma Yusuf neu natoi aman. Hatahori no'uk ka oo tungga roon boe. Ndia basa manek penggawen nara, ma basa hatahori ina-huuk maruma Masir mai. ⁸ Yusuf ka'a-fadin, ma basa sira hatahori mana maue-osan nara oo tungga reu ratoi Yakob boe. Elak kara maruma Gosen kada sira sao inan no ana di'i-doen, ma bandamanun nara. ⁹ Soldadu no'uk ka oo tungga boe. Ketuk sa'e kareta, ma ketuk sa'e ndara. No mana tunggak kara raa no'un seli, huu naa de nononggok mana la'ok tungga mamates naa narun seli.

¹⁰ Boe ma basa sara la'ok losa ara ladi lee Yarden numa mamanak esa nade Atad. Hatahorir rasi'e mai fo fefemba hade nai naa. Numa mamanak naa, Yusuf asa bu'i ramatani ndia aman mamaten. Boe ma ara be'e-falufii le'odaek hitu bali.

¹¹ Neu hatahori Kana'an marai naa mete-rita sususak talo naa, boe ma ara kokolak rae, "Awii! Ei mete dei! Hatahori Masir asa hada bebe'e-falufiin sususan sudi selik kana talo naa! Ara bu'i ramatani losa dadi talo naa." Huu naa de ara foi mamanak naa nade, *Abel-Misraim*. Sosoa-ndandaan nae, 'hatahori Masir sususan.'

¹² Basa boe ma Yakob anan nara tao tungga sira hehelu-bartaan. ¹³ Boe ma ara ko'o reni Yakob ao-mbaa mamaten, de reu ratoin neu luak deka

nggoro Makpela ma Mamre. Abraham tifa nala mamananak naa ena numa leo Het hatahorin esa mai, nade Efron, fo taon dadi neu sira mamana raten.

Yusuf tao nalende ka'an nara dalen

¹⁴ Yusuf natoï basa aman, boe ma ana no ka'a-fadin nara lenggu fali reni Masir reu. Leo naak oo, basa hatahori laen mana tungga ro sara reu ratoï mamates boe.

¹⁵ Neu ara losa nai Masir, boe ma Yusuf ka'an nara mulai ramata'u, nahuu sira aman ta sana ena. De ara rakokola aok rae, "Awii! Ei dudu'a dei! Leo Yusuf bei nambeda dalek neu ita, fo ana bala ita tatao-nono'i manggaraun neun, na, talo bee?" ¹⁶ Boe ma ara rala harak esa fo haitua hara liik neu Yusuf rae talo ia: "Papa! Ai bei masaneda neu ita aman bei numa lain naa, ana nadenu ai ¹⁷ fo mafada papa mae, 'Usu muste lilii heni ka'an nara salan, nahuu fai bakahulun ara tao manggarauk neun ena.' Ai oo masaneda ita aman nakaluku-nakatele neu Manetualain numa lele uluk mai boe. Ai oo dadi neu Manetualain atan nara boe. Huu naa de hatematak ia ai mai moke ambon, nahuu ai basa ngga tao masala papa ena."

Yusuf namanene nala naa, boe ma ana bu'i.

¹⁸ Basa boe ma ndia ka'an nara mai aon, de ara sendek luu-langgan nara reu ndia matan, ma ara kokolak rae, "Elan fo papa tao ai dadi miu papa ata-daton leo."

¹⁹ Tehuu Yusuf nafada sara nae, "Ka'a nggara ein, ee! Ei hae mamata'u bali! Kada Manetualain mesa kana ndia naena haak fee hukun neu hatahori. Tehuu au ia, taa. ²⁰ Fai bakahulun naa, ei memak mala harak esa ena, fo mae tao

manggarauk neu au. Tehuu Manetualain tao nasafali ei nanae manggaraum, fo Ana taon dadi neu malole. Huu naa de Ana so'u au dadi neu hatahori ina-huuk, fo hatahori no'uk ka bisa hambu sodak. ²¹ Dadi hatematak ia, au afada ei fo bosu mamata'u bali. Huu au helu-bartaa neu ko au loti-mete ei, ma basa ei anam mara lala'en."

No kokolak neulauk talo naa, Yusuf tao nalende ka'an nara dalen.

Yusuf mamaten

²² Basa boe ma Yusuf no ka'a-fadin nara leo rahuu reu Masir. Ana nasoda losa teuk 110. ²³ Ana bei hambu Efraim umbu-anan nara. Ma ndia mesa kana oo nakaboi Manase umbun boe, ndia Makir anan nara.

²⁴ Yusuf nafada ka'an nara nae, "Ka'a nggara ein, ee! Nai au nememedang, na, au fai mamaten deka-deka ena. Tehuu au amahere neu ko Manetualain nakaboi ei. Ana ndia neu ko nakalala'ok ei kalua numa nusak ia mai. Ana oo ndia nangganuni ei fali meni nusak fo Ana sumba-soo ena fo nae feen neu ba'i Abraham, ba'i Isak, ma papa Yakob." ²⁵ Boe ma Yusuf noke toranoon nara so'uk sumba-sook nae, "Ei muste helu-bartaa neu au. Mete ma losa fain Manetualain no falik ei meni nusak naa miu, na, ei oo muste ha'i meni au dui-rorong nggara boe."

²⁶ Basa boe ma Yusuf maten numa Masir, neu teun nara 110. Boe ma ara tao modo-aidoo neu ao-mbaa mamaten. De ara taon neni kopan dale neu.

Rote Tii Alkitab
Genesis and the New Testament in the Rote Tii
language of Indonesia
Kejadian dan Perjanjian Baru dalam bahasa Rote Tii
copyright © 2004-2011 Unit Bahasa dan Budaya

Language: Rote Tii (Tii)

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-06-28

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

376f544e-67b9-55a2-9875-b1335ebd71ac